

ZÁVET PUSTOVNÍKOV

(Obrázok z dávnej minulosti slovenskej)

Napísal :

J. B. BOHUSLAVSKÝ

Číslo podielových kníh 169

VYDAL SPOLOK SV. VOJTECHA • TRNAVA 1935

I.

Padací most Hlohovského hradiska spustil sa s veľkým rachotom práve vtedy, keď raňajšia zora ohlasovala východ slnka. Dupot konských kopýt na mostniciach oznamoval, že z hradiska vychádzajú jazdci. Boli traja. I pri slabom svite bolo možno rozoznať, že z jazdcov len dvaja sú vo výzbroji. Tretí, odetý do hrubého čierneho habitu, opásaný remeňom, na nohách sandále a holohlavý, divne sa vynímal pri dvoch výzbrojených. Ale aj výzbroje boli veľmi rozdielne. Jedon z jazdcov mal krúžkovitý pancier, očividne orientálnej výroby, prešasaný hrubým remenným opaskom, vybíjaným striebornými plieškami rozličného tvaru a lesknúcimi sa v rannej zore. S opasku mu visel dlhý, obojstranný ostrý meč v koženej pošve, s rukoväťou, ozdobenou striebrom. Pod rukoväťou, rovno s čepelom, bola záštita, dávajúca meču podobu kríža. Hlavu mal pokrytú železnou prilbou, vykutou z jedného kusu plechu. Zpod prilby splývaly dlhé, ako uhoľ čierne vlasy až na ramená. Z prilby vyčnievalo sokolie pero. Otužilá tvár, s čiernou, na krátko pristrihnutou bradou a fúzami, prezrádzala odhodlanosť, bojovnosť, ba akoby aj surovosť. Len v hlbokých očiach zračila sa akási mäkkosť. Tu zaiste výchova a prostredie života mierily dravosť prírody.

Jazdec na ľavom rameni vodorovne drţal dlhú kopiju, s hrotom listovitého tvaru. Plecia mal zahalené plášťom, ktorým ranný vetrík len slabo povieval, keďže cez plecia šikovne prehodený luk a tulec so šípami pevne pridrţiaval plášť na jazdcovom chrbte. Výzbroj tohoto jazdca bola dokonalá a prezrádzala zámoţnosť bojovníka.

Druhý jazdec bol oveľa chudobnejšie vyzbrojený. Namiesto panciera mal po kolená siahajúcu suknicu, prepásanú širokým opaskom. Prsia mal chránené koţennými lupienkami, sošitými na spôsob rybích šupín. Zpoza opasku vytŕčala rukoväť vojenného noţa. Po boku namiesto meča opáľal sa mu striebrom vybíjaný topor, uprostred guľatý nodus s otvorom pre toporisko, z ktorého na jednu stranu otváralo sa široko do trojhranu ostrie, kým na druhej strane vyčnieval o-buch. Ostatnia výzbroj tohoto druhého jazdca, kopija, plášť, luk, tulec so šípami podobaly sa výzbroji prvého, len kopija bola kratšia, očividome staršieho pôvodu. Namiesto prilby na hlave mal koţušinovú čapicu s orlím perom. Vlasy a fúzy mal plavé. Tvár s dlhou jazvou na pravom líci a oči prezrádzaly surovú, ničím nemiernenú bojovnosť.

Jazdci pomaly schádzali z hradiska svahom do údolia, v ktorom medzi stromami len kde-tu zablyskla sa čistá hladina Váhu. Strmou, najkratšou cestou zamierili k rieke, aby hore tokom rieky pokračovali neurovnanou cestou, tiahnúcou po brehu Váhu.

Ponáhľajú sa do Trenčianskeho hradu, aby mocnému hradnému pánovi, županovi Vencelínovi odovzdali posolstvo Bystrilava, prepošta nitrianskej kapituly a pána Nitrianskeho hradu. Odkazy niesol otec Andrej-Svorad, mních Zoborského kláštora. Spreádzal ho Bogoboj, veliteľ vojenskej posádky Nitrianskeho hradu.

Túto jeho hodnosť prezrádzala jeho bohatá výzbroj. Pán Hlohovského hradiska, Konec, poslal s nimi aj jedného zo svojich bojovníkov, Stradoslava, aby pred trenčianskym županom prisvedčil, že aj Konec pripojuje sa k Bystrislavovmu posolstvu a súhlasí s ním.

Jazdci išli k brehu na cestu, vydupanú konskými kopytami a kolesami kár. Cesta miestami zabiehala i do koryta Váhu. Bolo leto a tak kraje koryta rieky boli suché. Cesta bola hodne široká. Jazdci pohodlne mohli ísť v jednom rade. Aby zahnali dlhú chvíľu, rozpravili sa.

Bogoboj ozval sa prvý:

— Otče, či aj hrdý trenčiansky župan, Vencelín, tak ochotne pridá sa k nášmu pánovi, Bystrislavovi, ako hlohovský župan, Konec?

— Dúfam, že hej. Veď ináčej nebol by prijal posolstvo, ktorým ma poveril náš pán, — odpovedal mních.

— Daj, Bože, aby tak bolo, — vzdychol si Bogoboj.

— Bude. Vnútorň hlas mi šepká, že iste bude. Vencelín je rozumný a svoj ľud miluje. On pochopí, že výtobytky nášho kniežata, šľachetného Rastislava, a dedictvo našich svätých otcov, Cyrila a Metoda, možno zachrániť len tak, keď zrobí, čo žiada od neho náš pán, Bystrislav. Vencelín je hrdý, to je pravda, ale, ako rozumný človek, nahliadne, že pripojením sa k dielu svojho panstva neztratí, ba upevní si ho tým.

Bez slova, ba s akýmsi výrazom neporozumenia na tvári počúval tento rozhovor tretí jazdec, Stradoslav. Bogoboj spýtal sa i jeho:

— Aká je tvoja mienka, Stradoslav?

Tohoto otázka stihla nečakane. Zmatol sa, potom však s vrodenuou úprimnosťou prostého muža odpovedal:

— Ja o veci nemôžem usudzovať. Veď vlastne ani neviem, o akom dedictve to hovorí dobrý otec Andrej-

Svorad. Počul som síce o kedysi veľkom našom kniežati, Rastislavovi, aj o svätých otcov, Cyrilovi a Metodovi, počul som aj to, že veľké veci vykonali pre našich predkov, ale viacej neviem o tomto.

— A nedivte sa tomu, — pokračoval o chvíľu, akoby na ospravedlnenie. — Ešte ako malý chlapec bol som prijal svätý krst na Devíne. Bolo to v čase, keď veľký župan Poznan začal budovať na Dunaji poniže starého Devína nový, veľký hrad. Môj život od mladosti plynul v bojoch a na divých honbách na turov alebo divých kancov. Zaiste ste počuli, že župan Poznan je dobrým, ba vychýreným bojovníkom a lovcem. Znova som ten hlučný život na jeho hrade. So tri roky uplynuli, čo som prešiel do služieb nášho pána v Hlohovskom hradisku.

— Nedivím sa tomu, syn môj, — hovoril ticho a vážne mních, otec Andrej-Svorad, — že nepoznáš dostatočne nauku Pána nášho, Ježiša Krista. Naši prarotcovia prijali krst od kňazov, ktorých reči nerozumeli. Preto ich aj nazvali Nemcami. Navonok boli kresťania, v duši a srdci však i naďalej ostali pohanmi. Aj ich život bol pohanský. Dobré to vycítil náš Bohom nadaný knieža, Rastislav. On chcel, aby jeho ľud bol nielen navonok kresťanský, ale aby bol v Kristovej viere dostatočne vyučený, a aby podľa nej aj žil. Preto rozhodol sa povolať učiteľov, ktorí by ľud vyučovali v našej, srozumiteľnej reči. Rím, ku ktorému sa najprv obrátil, nemal takých. Poslal mu ich potom cisár z Byzancia. Boli to svätí otcovia, Cyril a Metod. Títo vyučovali našich otcov a pretvorili ich na kresťanov nielen navonok, ale i v duši. Ba od apoštolského v Ríme vymôhli si dovolenie omšu svätú a iné bohoslužby konať v našej reči. Naši otcovia tešili sa tomu veľmi. Temer všetky naše kmene staly sa opravdivými vyzná-

vačmi nášho Spasiteľa, Ježiša Krista. Pohanstvo skoro celkom vymizlo. Ale žiaľ, — vzdychol si muž Boží zhlboka, — radosť našich otcov netrvala dlho. Už nástupca dobrého Rastislava, synovec a zhubca jeho, po sláve bažiaci Svätopluk, zničil veľké dielo Rastislavovo, vybudované za pomoci svätých otcov, Cyrila a Metoda. Svätopluk, aby si naklonil Nemcov, po smrti Metodovej vyhnal jeho učeníkov z vlasti. Odvtedy našská bohoslužba udržala sa len v kláštoroch, u nás na Zobore, na Vyšehrade, aj na Nitrianskom hrade, v kostole, ktorý vybudoval náš knieža Pribina a ktorý bol prvým kresťanským kostolom u nás. Náš pán, Bystrislav, so svojou kapitulou silne sa pridáva podania otcov. Nerozvážny, ba pomýlený skutok Svätoplukov mal veľmi zlé následky. Tento jeho mýlny krok hodne prispel i k zániku našej slobodnej otčiny, ktorú Mojmír a Rastislav za veľkých obetí vybudovali. Teraz tieto zlé následky treba nám, nakoľko možno, napraviť. Preto ideme s posolstvom i k mocnému Vencelínovi. Tebe, syn môj, Bogoboj, je to známo, a ty, syn môj, Stradoslav, to počuješ hneď, len čo dôjdeme na mocné Trenčianske hradisko. Najsmutnejším následkom pomýleného kroku Svätoplukovho je zaiste to, že odvtedy kresťanstvo u nás upadá. Niet dostatok kňazov, ktorí by ľud dobre vyučovali. I ty, syn môj, Stradoslav, si obeťou toho. Preto som povedal, že nie div, keď Kristovu nauku dostatočne nepoznáš: Ale tento nedostatok musíš sa usilovať odstrániť, nahradiť.

— Otče, milerád tak urobím, len aby som mal príležitosť, — odpovedal skromne Stradoslav.

— Pravdu máš, otče, — ozval sa Bogoboj, — že kresťanstvo upadá. Ba povráva sa, že ľudia kde-tu vracajú sa k pohanstvu.

— Hej, i keď veľmi málo, ale nájdú sa takí ne-

šťastlivci, najmä v horách, — odpovedal Andrej-Svorad. — V údoliach niet takých blúznivcov, lebo prísny zákon, ktorý každému, kto sa verejne a tvrdošijne pridáva pohanstva, ba aj tomu, kto o takomto vie a neprezradí ho, hrozí trestom smrti, odstrašuje ľudí od pohanstva.

— Na hone v Bielych Karpatoch, v údolí Myjavy, navštívili sme vladykov, o ktorých župan Poznan hovorí, že sú v tajnosti pohani. Zkusoval som ich. Naoko nás síce vlúdne prijali, ale z očí som im aj ja, nezkušený, vyčítal nenávisť, ktorú som si nevedel vysvetliť. Župan Poznan vysvetľoval túto nenávisť ich pohanstvu, — poznamenal Stradoslav.

— Aj o pánovi Tematýna, hľa, sa to povráva, — povedal Bogoboj a zraky všetkých obrátili sa na pravo, kde na vysokom vrchu vypínal sa hrad menších rozmerov.

— Pochybujem o tom, — odpovedal otec Andrej-Svorad, — veď i nedávno bol v Nitre, navštívil náš kláštor a pobožne sa zúčastnil všetkých služieb Božích.

— Never mu, otče, to je stará líška, v ktorej sa fažko vyznať, — bránil svoju mienku Bogoboj.

— Nesúď, synku, — mierne napomínal otec Andrej-Svorad, — aby si nebol sám súdený, ako nám to povedal Spasiteľ.

Potom mních rozhovoril sa o kresťanských ctnostiach, najmä však o láske k ľuďom, ako to učil slovom a ešte väčšmi príkladom Syn Boží. Slová mníchove plynuly ako potôčik z horského pramienska. Oba bojovníci lpeľ na jeho ústach a prijímali jeho slová ako žízňivý občerstvujúci nápoj. Najmä Stradoslav. Bolo to preň všetko nové. Rehoľníckove slová porovnával v prostej myslí svojej s dovtedajším svojím životom, stráveným v divých bojoch a hlučných hostinách. Ni-

jako si to nevedel srovnaf, no, jednako veľmi ho to zaujímalo a za svet nebol by premeškal čo i slovíčko zo vzácneho ponaučenia. Preto veľmi ho mrzelo, že široká dosiaľ cesta začala sa úžiť. Viedla totižto popod strmú skalú, vybiehajúcu až do samého Váhu, tak že bystré vlny myly jej úpätie. Museli sa preboriť cez plytké riečište. Bogoboj išiel prvý, mních za ním a Stradoslav zavieral rad. Otec zamíkol. Keď prebrodili riečište a zasa vyšli na cestu, akosi mimovoľne obzreli sa nazad na vyčnievajúcu skalú.

— Tá skala je akoby stvorená na hradisko, — znamenal Stradoslav.

— Aj bol tam hrad, Beckovom ho menoval okolitý ľud, — poučoval Bogoboj Stradoslava. — Asi pred dvoma rokmi vypálil ho až do základov mocný pán trenčiansky, Vencelín. Tak potrestal vraj pána hradu, menom Becha, ktorý sa verejne priznával k pohanstvu. Hľa, ešte vidieť spálené trámy na temeni skaly. Becha od toho času niet. Ľud všeličo povráva o ňom. Niektorí hovoria, že ho vraj čerti za živa do pekla vzali. Ja tomu však neverím. Skôr sa mi zdá byť pravdivou tá zvesť, ktorá hovorí, že vrhol sa vraj so skaly do Váhu, keď videl zničený svoj hrad. Sú i takí, čo tvrdia, že Vencelínoví bojovníci ho hodili do rieky, aby tam biedne zahynul. Jeho služobníctvo potom, keď prijalo krst, Vencelín prijal na milosť a zaradil medzi svoje služobníctvo na Trenčianskom hrade.

Pozornosť jazdcov vzbudil zrazu neočakávaný zjav: Na druhej strane Váhu, priamo oproti Beckovskému hradu, na vrchu, zvanom Stráž, vyšľahly jedon za druhým tri plamene. Prekvapený otec Andrej-Svorad zvolal:

— Čo to má znamenať?

— Otče, — odpovedal s úsmevom Bogoboj, — do-
sial si nás ty poučoval o veciach náboženských, toto
však je vec vojenná, o ktorej ťa zas ja poučím. Tam
je prvá stráž Vencelínovho hradu na pravej strane Vá-
hu. Čochvíľa príde nám do cesty takáto stráž i na tej-
to, ľavej strane Váhu. Hen' tá rozostavená je tam pre-
to, lebo s toho vršku vidieť všetky okolité hrady: Hlo-
hovec, Tematýn, Trenčín a, kým stál, i Beckov. Tie tri
plamene boly znamením pre stráž tu na ľavom brehu
Váhu, ako i pre Trenčiansky hrad, že sa približujeme,
a keďže boly tri, to znamená, že ideme s priateľským
úmyslom.

Otec Andrej-Svorad sa zamyslel. O chvíľu sa ozval:

— Tu pri Stráži majú byť kdesi dve, teraz už o-
pustené, osady: Bohuslavice a Haluzice.

— Sú, — povedal Stradoslav, — chodil som už ta-
diaľ s terajším mojím pánom.

— Vidíte, naši pohanskí ešte predkovia tam priná-
šali po prvom jarnom zahrmení obete: v Bohuslavi-
ciach Paromovi a Veles-turovi a v Haluziciach Vesne za
hojnú úrodu zemskej a za požehnanie na statku. Pôso-
bením sv. otcov, Cyrila a Metoda, zanikly tie osady.
Daj Bože, aby nikdy viacej neožily. Počúvam, že Ven-
celín na haluzickom vršku, ktorý opanúva celé okolie,
chce vystavať kresťanský chrám.

V tom cesta odbočila od riečišťa do hustého lesa.
Otec Svorad zatíchol, lebo z húšťa lesa ozvalo sa zlo-
vestné vytie, ktoré po malých prestávkach opakovalo
sa vždy silnejšie na znak, že sa približuje.

— To sú vlci, — poznamenal Bogoboj a už aj sia-
hal po luku, aby ho sňal.

— Nie vlci, Bogoboj, — odpovedal Stradoslav akosi
haňblivo, akoby sa bál poučovať takého rytiera, ako

Bogoboj, — to je len jedon vlk. Ale musí to byť pekný kúsok.

— A odkiaľ to vieš? — spýtal sa Bogoboj.

— Po vytí. Mám v tom už dobré zkušenosti.

A skutočne: v tom sa už aj vynoril z húšľavy statný vlk. Stradoslav bleskurýchle sňal luk, namieril, a vlk, hrozne zarevúc, trafený do hlavy, rozťahal sa po ceste.

Keď došli k nemu, Bogoboj nevedel zatajiť svoj obdiv:

— Pravdu máš, Stradoslav, je to pekný kus.

Stradoslav vytiahol zpoza pása vojenný nôž, pristúpil ku kľčovite sa svíjajúcemu vlkovi, aby ho dokľal a kožu odral. Bogoboj, zbadajúc jeho úmysel, povedal:

— Nechaj, Stradoslav. Dlho by sme sa s tým bavili. Pred západom slnka musíme byť na Trenčianskom hrade.

Otec Andrej-Svorad míčky počúval rozhovor bojovníkov a hľadel na medzitým skapatého už vlka. Na jeho tvári odrážal sa úžas: čo, keby takáto beštia napadla bezbranného človeka. Bogoboj, akoby bol vyčítal jeho myšlienky, lebo povedal:

— Otče, keď je s nami strelec, akým je Stradoslav, nemusíme sa báť ničoho. Ani čerta, — dodal po chvíli.

— Nespomínaj zlého ducha, synu, — odpovedal otec Andrej-Svorad vyčítave, ale aj láskave. — Ináčej proti zlému duchu ja mám oveľa lepšiu zbraň, ako je bystré oko a istá ruka Stradoslavova.

A ukážuc na striebornú schránku, visiacu na jeho hrudi, dodal:

— Tu sú sväté ostatky, ktoré náš pán Bystrislav,

už dávnejšie bol sľúbil mocnému Vencelínovi a teraz mu ich posielal.

Bogoboj sa prežehnal. Stradoslav akoby v nedorozumení hľadel naň, ale za jeho príkladom aj on tak zrobil. On totižto nepochopoval dostatočne tú veľkú úctu k relikviám, ktorá v tej dobe opanúvala srdcia uvedomelých kresťanov.

V tom pri zákrute cesty, v diaľke asi na vystrelenie luku, zazreli pred sebou vežu z mocných drevených trámov.

— To je prvá stráž Trenčianskeho hradu na tejto strane Váhu, — poznamenal Bogoboj. — Tu nebolo súceho vršku, a preto vystavali tú vežu. Je tu malá posádka a celú osadu pomenovali po tej veži Turňou.

A hľa: už im aj išli v ústrety traja silní chlapi surového zovňajšku, odetí do bielych halien a ozbrojení jednoduchou zbraňou. Akosi nedôverive prizerali sa na prichádzajúcich a preto otec Andrej-Svorad mile ich oslovil:

— Nebojte sa, sme dobrí ľudia a prichádzame s dobrým úmyslom.

Oslovení bez slova kývli na znak, že môžu ísť. Ich počínanie otcovi Andrej-Svoradovi sa nepozdávalo, a Bogoboj, akoby na ich ospravedlnenie, poznamenal:

— Celý život trávia tu, uprostred pustých lesov, neďívte sa teda, otče, že ich mravy sú surové. — Čoskoro sme pri cieľi, — dodal ešte.

A skutočne: pri najbližšom zákrute cesty pred zrakmi našich jazdcov objavily sa mocné hradby Trenčianskeho hradu.

Jazdci zatíchli. Nevedieť, či pre únavu po prekonnanej ceste, alebo či pred obavou, vzniklou pri myšlienke: ako ich asi privítajú v hrdom sídle mocného Vencelína?

Tiško a bez prekážky prešli prvým a druhým valom. Cesta stúpala hore príkrým brehom. Konečne zastali pred mocnou bránou hrdého Trenčianskeho hradu.

Bogoboj mocným hlasom zavolal:

— Hej, stráž!

Hneď na to, akoby na odpoveď, zarinčaly ťažké reťaze. Padací most sa spustil, a silná, železným plechom okutá brána sa otvorila.

Naši jazdci, obkľúčení strážou, zastali na prvom nádvorí hradu. S poschodovej budovy vyšiel kastelán a uvítal prišlých. Pri kastelánskej budove boli dielne kolárov, kováčov a iných remeselníkov. V úzadí nádvorí maštale pre kravy, najmä však pre oslíkov. Prístup na Trenčiansky hrad totižto bol ťažký, nebolo poriadnej cesty a preto všetky potreby na hrade vynášali pomocou oslov. I pitnú vodu vo veľkých temľovoch takto si obstarávali. Preto nie div, že mocný pán Trenčianskeho hradu mal zvláštnu osadu, kde dochovával tieto pre jeho hrad prepotrebné zvieratá. Osada ležala hneď pod hradom na druhom brehu Váhu. Menovala sa Somárovce a o dochovávanie týchto trepezlivých dobytčiat pečoval starý Kosenec i jeho driečny syn, ktorého, keďže pri jeho narodení matka zomrela, otec pomenoval Trudom. Starý Kosenec bol jedným z bývalých služobníkov Behových. Zpočiatku, zaiste pre svoju zá-dumčivú povahu, nepožíval dôvery svojho nového pána, neskoršie však, Vencelín, vidiac, že si svoju povinnosť svedomite koná, obľúbil si ho. Ba jeho boдрého syna, Truda, často poveroval dôležitými a dôvernými službami. I teraz po stráži a kastelánovi Trud bol prvý, ktorý prišlých uvítal. S akousi hrdosťou im ukazoval všetko drevené, ale rozsiahle budovy prvého nádvorí hradu.

Takto prešli cez druhú hradnú bránu na druhé nádvorie hradu. Ak rozsiahlosť budov už na prvom nádvorí vzbudzovala obdiv našich jazdcov, tým väčší to obdivovali na druhom nádvorí. Tam totižto práve uprostred vypínala sa mohútne hlavná budova hradná. Bola dvojposchodová, tehlanovitého pôdorysu s polkruhovitým zakončením k východu. Dve poschodia boli z kameňa a tretie, s pavlačmi, z dreva. Najmä mocná kamenná stavba budila obdiv Bogoboja a Stradoslava. Keď to otec Andrej-Svorad zbadal, poznamenal:

— Základy budovy sú z rímskych časov. Mocný Vencelín len ďalej budoval na nich.

V tom už aj vkročili do budovy. Prízemie slúžilo vlastne za skladište zbraní. Bogoboj a Stradoslav div oči nenechali na množstve mečov, kopíí, štítov, lukov, poukladaných v radoch dľa druhu zbrane. Ešte väčší sa prekvapili, keď zbadali množstvo kamenných gúl, veľkých prakov a rozličných vrhajúcich nástrojov.

Po skladišti zbraní nasledovalo skladište potravín, hlavne zbožia, a niekoľko ručných mlynov. Odtiaľto viedlo schodište do vrchných poschodí. Schody boli také vysoké, že i silný chlap len s námahou vystupoval po nich. Vnišli do dvoranskej siene, kde sa schádzali služobníctvo i vojaci, aby vypočuli rozkazy pána hradu. Povaľa siene bola trámová. Okolo stien stály kamenné lavice, na ktorých sedelo niekoľko dvoranínov, potichu sa rozprávajúcich medzi sebou. Keď naši jazdci vkročili, sprevádzaní Trudom, zraky všetkých obrátili sa na nich. Bogoboj a Stradoslav nevšímali si veľmi týchto pohľadov, lebo hneď ich upútal milý zjav dvojice driečnych diev, sediacych pri veľkom, teraz pravda chladnom krbe. Jedna priadla, druhá vyšívala. Ruky dievčiny s vyšívaním klesly do lona, keď jej zrak zabľúdil na prišlých cudzincov. Potom s tým výra-

zom hrdosti zahľadela sa na peknú postavu Bogobojovu. Druhá dievčina skromne sklopila oči a priadla ďalej. I Bogoboj sa zahľadel na hrdý zjav dievčaťa. Tvár mala bledú, bielu, nos orličí a oči čierne, hlboké. Ako uhoľ čierne boly aj jej vlasy. K čelu ich pritláčal diadém, pásik z jemne pletených strieborných prúžkov. Jej bohaté čierne kadere ináčej voľne splývaly dolu v štyroch vrkočoch, po oboch stranách po dvoch. Do vrkočov mala vpletené remienky a krúžky, a na konci vrkočov krúžky, takzvané závesné kruhy. Zpomedi vrkočov vykukávaly veľké, strieborné, strapcovité naušnice gréckej výroby, a na jej hrudi skvel sa koralový náhrdelník z perál s lunovými, polmesiačkovitými závesmi. Odetá bola do čistobielej suknice z ľanu, pozapínanej od hrdla až po pás striebornými sponkami, ktoré boly zdobené rytými ozdobami zvieracími. V drieku pripevňoval suknicu kožený pás s ozdobnou sponou. S pliec devy splýval plášť z čierneho zamatu červeným obrubeného, pod bradou sopnutého emailovanou sponkou. Odev a celý vonkajší zjav dievčaťa prezrádzal vznešenosť rodu a bohatstvo. Pravou protivou bola jej družka. V podstate aj táto mala taký istý odev, ale ozdoby na ňom boly veľmi chudobné. Namiesto diadému mala jednoduchú tkanú čelenku, ozdobenú striebornými a bronzovými prúžkami rozličného tvaru. Jej náhrdelník bol zo sklenených perál. Na ňom visel jednoduchý strieborný krížik východného tvaru. Plášť mala z hrubého, doma utkaného súkna. Tvár okruhlá, zdravej farby a vlasy plavé. Popri tamtej bola ako poľná fialka pri umele vypestovanej nádhernej ruži.

Trud, zbadajúc Bogobojov a Stradoslavov záujem a pekný zjav dvojice dievčat, povedal:

— To je Danica, jediná dcéra pána hradu, a jej družka Božeta, sirota po nebohom dvoranínovi.

Otec Andrej-Svorad chcel zamieriť k ním, ale Božeta ho predbehla. Chytila družku za ruku, pristúpili k otcovi a klaknúc si, prosili o požehnanie.

Muž Boží požehnal dievčatá a pochválil ich pracovitosť.

Trud medzitým čosi pošepnul Božete. Tá sa zapýrila a vyčítave pohliadla na Truda. Otec Andrej-Svorad, keď sa práve odvracal, aby išiel ďalej, zbadal tento výjav. Ale na východnej strane sieni otvorily sa už široké vráta, a v nich, na prahu káplnky sv. Mikuláša, objavil sa otec Ján-Svätoboj. Treba poznamenať, že na tejto strane dvoranská sieň končila sa káplnkou. Tam bola umiestená zaiste preto, aby obyvatelia hradu pri službách Božích mohli zaujať miesta v sieni, ktorá po otvorení vrát káplnky tvorila s touto akoby jednu miestnosť. Na prahu káplnky stojáci otec Ján-Svätoboj bol mníchom zo zoborského kláštora. Opát Filip na žiadosť Vencelína bol ho poslal na Trenčiansky hrad za hradného kňaza. S otcom Andrejom-Svoradom poznali sa ešte z kláštora. Preto s otvoreným náručím ho vítal ako brata:

— Pokoj Pánov a požehnanie Jeho s tebou, brat môj, — zvolal a nežne ho objal.

— I s dušou tvojou a všetkých obyvateľov príbytku tohoto, — odpovedal otec Andrej-Svorad.

Potom pristúpil k oltáru a klaknúc si, hodnú chvíľu sa modlil. V miestnosti zavládlo ticho, akoby všetci boli nasledovali príklad pobožného muža Božieho.

Keď otec Andrej-Svorad vstal, obzrel sa po káplňke. Jeho zrak najprv spočinul na veľkom kríži nad oltárom, vykladanom polodrahokammi: ametystom a jaspisom. Pod krížom bol nápis, hlásajúci, že v kríži je uschovaná čiastočka z kríža Kristovho. Oltár bol ozdo-

bený sochou sv. Mikuláša, jednoduchou síce, ale pestrofarebný. Podobne jednoduché byly i fresky na stenách: zprava akýsi výjav zo Zjavenia sv. Jána, zľava udalosť zo života sv. Mikuláša, ako hádže chudobným mešec cez okno. To bola celá výzdoba hradnej káplnky. Otec Andrej-Svorad a jeho spoločníci vyslovili svoje uznanie a išli ďalej. Cez úzku a tmavú chodbu prišli do rytierskej siene. Bola hodne menšia, ako dvoranská sieň, ale oveľa nádhernejšia. Jej steny obložené byly vkusným dreveným šalovaním. Povaľa bola kazetová, pestrofarebná a vo výplňkoch ozdobená pozlátenými hviezdčkami. Okolo stien stály silné kamenné lavice, prikruté medvedími a vlčými kožušinami. Pri stene práve proti vchodu stála mocná skriňa. Glagolský nápis na nej prezrádzal jej obsah: „Chrán Bože poklad tento a potrestaj, kto by kradmou rukou siahal naň.“ Priamo pred skriňou na veľkej stolici sedel pán hradu, pyšný Vencelín. Okolo neho na prístenných laviciach sedeli asi desiaty vážni mužovia. Boli to vladykovia z okolia. Až na dvoch boli to mužovia starší, s dlhými vlasmi a bradami. Bolo vidieť, že čakali už na príchod nitrianskeho posolstva. Zaiste prišli na pozvanie pána hradu, aby mu poslúžili radou, lebo on veľký význam pripisoval tomuto posolstvu.

Za našimi jazdcami do siene vkĺzli sa Danica a Božeta, i Trud. Tamtie skromne utiahly sa do kútika pri vchode, zvedave čakajúc, čo sa bude diať. Trud nepozorovane tisol sa za posolstvom, keď ono na čele s otcom Andrejom-Svoradom kráčalo až k samému pánovi hradu.

Kým sa posolstvo úctive klaňalo, Trud stal si k skrini, obsahujúcej hradné poklady, aby zo svojho úkrytu sledoval každé slovo posolstva a odpovede župana i vladykov naň.

— Mocný Vencelín, pán Trenčianskeho hradu, — začal vzpriamený otec Andrej-Svorad, keď v sieni všetok šum utíchol, — náš pán, Bystrislav, prepošt kapituly nitrianskej a pán hradu toho istého mena, pozdravuje Ťa a na znak svojej náklonnosti a priateľstva k tebe, posíla ti tieto dary.

Otec Andrej-Svorad položil na to k nohám Vencelínovým na schodky známu nám už striebornú schránku, a vytiahnuc z habitu objemnú knihu, položil ju k schránke.

— Toto je, — pokračoval Andrej-Svorad ukazujúc na schránku, — relikvia, ktorú ti, mocný Vencelín, pán náš už dávnejšie bol sľúbil. Kniha obsahuje omše sväté, ako ich boli konali naši sv. apoštolovia, Cyril a Metod. Náš pán v Nitre bol totižto počul, že mocný vládca najslávnejšieho a prvého hradu v Trenčíne počúva latinské služby Božie len preto, lebo na jeho hrade niet knihy s našskou liturgiou.

Vencelín blahosklonne sa usmial po týchto slovách. Na jeho tvári zračila spokojnosť. Nevedieť, či pochvala z úst otca Andreja-Svorada a či dary sa mu zapáčily väčšmi. — Kývnul svojmu dvornému kňazovi, otcovi Jánovi-Svätobojoovi, aby prinesené dary odniesol.

— Ale, — pokračoval otec Andrej-Svorad, keď jeho spolubrat bol už odniesol prinesené dary, — musím nahradiť, čo som zameškal hneď na začiatku. Musím ti, pán môj, najmocnejší zo všetkých županov, dokázať, že naše posolstvo je od nitrianskeho prepošta, a že to, čo ti poviem, je jeho odkazom.

Na to podal Vencelínovi veľký drahocenný prsteň so slovami:

— Tu je prsteň môjho pána na dôkaz, že sme jeho posolstvom.

— Vďaka ti, otče! — odpovedal nedbale Vencelín.
— Váš príchod mi bol vopred oznámený a preto nepochybujem o vašej pravdomluvnosti.

No, podávaný mu prsteň jednako vzal, zaiste preto, aby ho porovnal so svojim, ktorý medzitým sňal so svojej ruky. Po chvíli svoj prsteň položil pred seba na stôl, kým druhý vrátil otcovi Andrejovi-Svoradovi.

Otec Andrej-Svorad podaný mu prsteň pečlivo schoval v záhyboch svojho habitu a pokračoval:

— Pán môj, Bystrislav, teší sa nádejou, že ty, mocný Vencelín, súhlasíš s ním v tej mienke, že naše kmeňe, keď už pre nešťastnú politiku kedysi mocného panovníka Svätopluka ztratili svoju samostatnosť, všemožne musia sa usilovať o to, aby si medzi susednými národmi zabezpečili také postavenie, aké ich slobodomilovnosti a starootcovským podaniam najlepšie zodpovie. Nikto nepochybuje o tom, že náš pád zaviniť Svätopluk, keď odchyľil sa od smerníc, ktoré vyznačili mocný knieža Rastislav a jeho pomocník, otec Metod, ako jedinú a osvedčenú prostriedku proti panovačnosti západných susedov, Nemcov. Aby som otvorenejšie hovoril, bola to našská liturgia v našskej reči, bola to nedotknuteľnosť práv pohlavárov kmeňov, čiže županov, a napokon bol to zákonník, ktorý vypracoval otec Metod na základe svojich v Byzanci nadobudnutých zručností.

— Tak je! — ozvalo sa niekoľko mužných hlasov z radu vľadykov, sediacich na laviciach pri stenách.

— Predovšetkým však, šľachetný Vencelín, a vy, milí vľadykovia, — pokračoval otec Andrej-Svorad, — musíme hľadiť medzi našimi kmeňmi utvrdiť a zovšeobecniť Kristovo učenie tak čisto, ako nám ho podávali naši otcovia, svätí bratia, Cyril a Metod. Zvlášťne je to, ale pravdivé. Odklonom od Metodovho dedičstva začalo

u nás upadať kresťanstvo. Ba kde-tu sú aj pokusy o návrat k starému pohanstvu. A že tieto pokusy nemôžu vykázať väčšie, značnejšie úspechy, to môžeme ďakovať len vžitým prísnyim zákonom a vernosti veľkej väčšiny našich županov a vladykov, ktorí i v krušných časoch zachovali vernosť dedičstvu, ktoré nám zanechal svätý otec Metod. Ale akože zabezpečíme na večné veľky kresťanstvo u našich kmeňov? Keď sa spojíme so susednými kmeňmi, ktoré práve tak túžia po kresťanstve, ako my. Keď budeme mať okolo seba susedov samých pohanov, márne sú naše snahy: pohanstvo zdvihne svoju ohyzdnú hlavu, o ktorej sme si mysleli, že je celkom mŕtva, aj u nás. Na kohože sa teda obrátiť? Na severo-západ, na mocnom hrade Pražskom sedí Boleslav, ale tento, ako aj jeho predkovia, vyjmúc svätého Václava, ktorého práve pohanská zloba pozbavila života, všetkým iným sa preslávil, len práve horlivosťou za kresťanstvo nie! Tam by sme teda márne hľadali ochranu pre kresťanské smýšľanie! Na severo-východ sídli bratia Poľania. Majú mocného panovníka, tiež Boleslavom ho zovú, a pre jeho hrdinskosť menujú ho Chrabrým! Mocný tento panovník pochvaly hodnou horlivosťou ujal sa aj rozširovania Kristovho učenia medzi svojimi súkmeňovcami, ale dľa mienky môjho pána, Bystrislava, aj u tohoto zčiasťky pre veľkú vzdialenosť a zčiasťky pre tú okolnosť, že u Poľanov kresťanstvo je ešte útle, nové, tiež by sme nenašli to, čo hľadáme. Naproti tomu blízko nás, v bezprostrednom susedstve na juh, vyrastá mocná ríša, zosobnená v panovníkovi veľkého hradu Ostrihomu, Vajkovi-Štefanovi. Tento ozaj apoštolsky sa stará o pokresťanenie svojich súkmeňovcov, tak že túto jeho horlivosť nemohol neuznať ani Apoštolský v Ríme, Sylvester, ktorý mu na znak uznania poslal kráľovskú korunu, zhotovenú pôvodne pre Boleslava Chrabrého.

— Ale, ako tu už býva, veľká horlivosť Vajka-Štefana vyvolala odpor. Mnohí zarytí pohani, jeho súkmeňovci, povstali proti nemu. Nebolo to nebezpečné, kým len roztratení jedinci chytali zbrane proti kresťanskému dielu a za staré pohanské zvyky otcov. S tými si mocný Vajk-Štefan poradil. Ale v poslednom čase proti kresťanskému dielu Vajka-Štefana pripravuje sa sústredený útok, ktorý môže dielo zničiť. Nesmieme zabudnúť, že ak u týchto našich južných susedov zvíťazí pohanstvo, to aj u nás znamená, i keď nie úplné víťazstvo, ale iste posilnenie pohanstva. A tu som, mocný Vencelín a hrdinskí vladykovia, u cieľa nášho posolstva. Náš pán, prepošť Bystrislav, mieni, že naši župani a vladykovia musia pomôcť Vajkovi-Štefanovi proti jeho úhlavnému nepriateľovi, ináč proti jeho príbuznému, Kupovi, ktorý stojí na čele pohanského pohybu, a za Dunajom, v Šumadii sústreďuje vojská. To vám odkazuje prepošť Bystrislav a čaká vašu odpoveď, šľachtenský Vencelín a milí vladykovia!

Slová otca Andreja-Svorada medzi prítomnými vyvolali hlboký dojem. V sieni zavládlo hrobové ticho. Všetci sa zamysleli. Najväčšmi azda Vencelín. Tichosť prvý prerušil on. Všetci napnute pozorovali, čo odpovie.

— Otče, — ozval sa konečne vážne, pomaly kladúc slovo za slovom, — ja dôvody tvoje a tvojho pána, ktorého si vysoko vážim, uznávam. Je pravda, že pohanstvo v poslednom čase opovážlive dvíha svoju hlavu. Temer každý rok musím potrestať niektorého vladyku pre podporovanie pohanstva. Asi dva roky sú tomu, čo som tak musel urobiť s Bechom a minulý rok zas musel som pozbaviť hodnosti vladyku Tuchyna, vladyku to mocného rodu Tuchýnov, tam pod Vršatom. Namiesto neho za vladyku ustanovil som Krstu, Tuchýnovho sy-

— Mocný župan, a vy, bratia! Čo máme dlho uvažovať? Vec je jasná. Sme kresťania a preto musíme sa brániť proti modloslužobníkom, ako to robili slávni naši predkovia. Preto, ak chceme pohanov u nás celkom premôcť, musíme pomôcť panovníkovi Vajkovi-Štefanovi v jeho boji proti tamojším pohanom. Do zbrane sa teda, bratia, hore sa do Ostrihomu! Spojme sa s vojskom Vajka-Štefana, a spoločnými silami tiahnime na odbojného Kupu!

— Tak je! tak je! — znelo z mnohých hrdiel.

— Pekná je tvoja oduševnenosť, Krsto, ale priohnivý si, ako tvoja medovina, — poznamenal žartovne Vencelín.

Bola to narážka na to, že kmeň Tuchýnov mal na široko-ďaleko známou povesť dorábatel'a výbornej medoviny, ktorá prichádzala nielen na stoly županov, ale i panovníkov.

— Nie je to také ľahké, ako si to mladoch Krsto myslí, — ozval sa vladyka Jaroboj, pohlavár Miticov zpod Inovca, prízvukujúc slovo mladoch s odtienkom posmešku. Bol to starší muž tvrdého, odvážneho srdca. Jeho tvár prezrádzala, že je veľkým milovníkom lovu. A skutočne: bol chýrnym poľovníkom, najmä na medvedov a turov, ktorých bolo v tom čase v lesoch Inovca hojne.

— Neverím, — pokračoval po malej prestávke, — žeby nám prospelo, keby sme pomáhali cudzincom. Pre cudzích si prsty páliť nebudem.

— Jaroboj! — prerušil ho v reči Vencelín. — Počul som o tebe, že si v úzkom priateľstve s tematýnskym vladykom, o ktorom nie bez podkladu hovoria, že tajne podporuje pohanov.

Bogoboj pri týchto slovách významne pozrel na otca Andreja-Svorada, akoby bol chcel povedať:

— Mocný župan, a vy, bratia! Čo máme dlhó uvažovať? Vec je jasná. Sme kresťania a preto musíme sa brániť proti modloslužobníkom, ako to robili slávni naši predkovia. Preto, ak chceme pohanov u nás celkom premôcť, musíme pomôcť panovníkovi Vajkovi-Štefanovi v jeho boji proti tamojším pohanom. Do zbrane sa teda, bratia, hore sa do Ostrihomu! Spojme sa s vojskom Vajka-Štefana, a spoločnými silami tiahnime na odbojného Kupu!

— Tak je! tak je! — znelo z mnohých hrdiel.

— Pekná je tvoja oduševnenosť, Krsto, ale priohnivý si, ako tvoja medovina, — poznamenal žartovne Vencelín.

Bola to narážka na to, že kmeň Tuchýnov mal na široko-ďaleko známú povest dorábatel'a výbornej medoviny, ktorá prichádzala nielen na stoly županov, ale i panovníkov.

— Nie je to také ľahké, ako si to mladoch Krsto myslí, — ozval sa vladyka Jaroboj, pohlavár Mitíčov zpod Inovca, prízvukujúc slovo mladoch s odtienkom posmešku. Bol to starší muž tvrdého, odvážneho srdca. Jeho tvár prezrádzala, že je veľkým milovníkom lovu. A skutočne: bol chýrnym poľovníkom, najmä na medvedov a turov, ktorých bolo v tom čase v lesoch Inovca hojne.

— Neverím, — pokračoval po malej prestávke, — žeby nám prospelo, keby sme pomáhali cudzincom. Pre cudzích si prsty páliť nebudem.

— Jaroboj! — prerušil ho v reči Vencelín. — Počul som o tebe, že si v úzkom priateľstve s tematýnskym vladykom, o ktorom nie bez podkladu hovoria, že tajne podporuje pohanov.

Bogoboj pri týchto slovách významne pozrel na otca Andreja-Svorada, akoby bol chcel povedať:

— Vidíš, otče, pravdu som povedal.

Z očí Vencelína, ale i Jaroboja, sálaly zlovestné, ohnivé pohľady, veštiace búrku. V tom však Vencelín, spamätujúc sa, aspoň na čas chcel odvrátiť alebo utíšiť výbuch tejto búrky a preto tichším hlasom pokračoval:

— Dosiaľ som tomu nechcel veriť, ale tvoje terajšie slová moju dôveru v tebe otriasajú. Vzpamätaj sa a zanechaj priateľstvo, ktoré tvoj úctyhodný vek len poškvŕňuje.

Varovné, priateľské slová veľkého župana, Vencelína rozzúrily vladyku, ktorý zlostne vybuchol:

— Načo si nás svolal? Žiadal si, aby sme otvorene povedali svoju mienku, čo som aj зробil. Nuž čože žiadaš ešte odo mňa? Ja ani proti domácim ani proti cudzím pohanom, ako ich vy menujete, nepôjdem!

— Pôjdeš! — ak sa tak usnesieme, — zvolal prudko Vencelín a tvár mu od hnevu očervenela. — Ak nepôjdeš po dobrotky, pôjdeš po zlotky, alebo nebudeš viacej vladykom! — dodal ešte župan hromovým hlasom a pästou udrel na stôl.

Prsteň na stole pri tomto údere skotúľal sa na zem, priamo k nohám Truda, stojáceho pri skrini. Nikto to nezbadal, len Trud. Nohou posunul trošku prsteň pod skriňu a v nestreženej chvíľke nikým nepozorovaný, prsteň zdvihol a trasúcou sa rukou schoval do svojho odevu. Mohol to zrobiť tým ľahšie, že po posledných slovách Vencelínových vo dvorane nastal zmätok. Vladykovia povstávali a so zatatými pästami a hrozbami rútili sa na Jaroboja.

— Nesmie byť viacej vladykom!

— Teraz ukázal svoju pravú tvár!

— Podporuje pohanov!

Takéto a podobné výbuchy hnevu ozývaly sa sieňou a padaly na hlavu odbojného Jaroboja. Tento, vi-

diac hroziace mu nebezpečie, zaľal zuby a sršiac hnevom, vyšiel von, hlučne buchnúc dvermi.

— Veď ja ťa skrotím! — pohrozil Vencelín odchádzajúcemu.

Trvalo hodnú chvíľu, kým sa rozbúrené mysli utišili. Potom už porada konala sa spokojne a čoskoro skončila sa.

Jednomyseľne usniesli sa na tom, že na pomoc panovníkovi Štefanovi pôjdu. Vyzvú aj ostatných županov a vladykov, aby sa k nim pripojili. Ihneď aj vystrojili dve posolstvá k dvom najvýznamnejším županom: k Poznanovi na Devín a Prokujovi do Liptova. Prokuj bol naklonený Poľanom a ich kniežaťu Boleslavovi Chrabrému. Preto posolstvo tomuto sveril vážnym, opatrným mužom, ktorí zaručovali úspech posolstva. Do tohoto posolstva hlásil sa i vladyka Krsto, zaiste i preto, aby videl kus sveta. Ale Vencelín nevyhovel jeho žiadosti, dobre vediac, že Krsto svojou prudkou, zápalistou povahou mohol by veci škodiť. Za vodcu tohoto posolstva ustanovili Ljepotica, lietavského vladyku, muža neobyčajne vážneho a rozumného, osobného priateľa Prokujovho. S ním išiel i zkúsený Bogoboj a otec Ján-Svätoboj. Otec Andrej-Svorad ostal, lebo on poverený bol len posolstvom k županovi Vencelínovi. Prisľúbil však, že otca Jána-Svätoboja za jeho neprítomnosti vďačne zastúpi.

K Poznanovi vyslali Krstu, ku ktorému sa pridružil Stradoslav, keďže bol na Devínskom hrade dobre známy.

Keď už všetko zariadili, otvorily sa dvere rytierskej siene, vedúce do susednej dvorany, kde na stoloch pripravené bolo množstvo rozličných jedál a v hlinených džbánoch víno a medovina. Vencelín srdečne zval hostí na bohatú hostinu.

Shromaždení vladykovia a bojovníci posadali si okolo stolov. Len otec Andrej-Svorad tíško ostal stáť pri dverách. Vyčkal, kým sa Vencelín priblížil, potom pristúpil k nemu a skromne ho oslovil:

— Mocný župan, moje poverenie k tebe už skončilo, mal by som však ešte maľučkú osobnú prosbu. S radosťou som prijal posolstvo k tebe nielen preto, aby som poslúžil verejnému dobru, ale i preto, aby sa mi splnila dávna moja túžba. Počul som, že na tvojom území žije šľachetný mladý muž, pustovník Beňadik, človek svätého života. Tohoto by som chcel vyhľadať.

— Ochotne ti pomôžem, otče, — mile odpovedal Vencelín. — Beňadik je sirota po mojom vernom dvoranínovi. Jeho vnučka, tiež sirota, tu žije na mojom hrade. Pred chvíľou videl som ju v spoločnosti mojej Danice.

Obzrel sa a jeho zrak čoskoro stretol sa so zrakom Božety. Kývnuť jej.

Pristúpila so sklopenými očami.

— Božeta, dcéra moja, — oslovil ju, — otec Andrej-Svorad rád by navštívil tvojho ujčoka, Beňadika. Zajtra za rána zavedieš ho k nemu. A aby ti nebolo cestou nazad smutno, aj Trud pôjde s vami. Zaiste pôjde vďačne, — dodal žartovne.

Dievka sa zapýrila a oči ešte väčmi sklopila. Možno i preto, aby skryla rumenec na tvári.

Neodpovedala. Len kývnutím hlavy prisvedčila, že rozkaz svojho pána vyplní.

— Nie je to ďaleko, — povedal Vencelín, obrátiac sa k otcovi Andrejovi-Svoradovi. — Je na Skalke, hneď tu za Váhom, práve oproti nášmu hradu.

Otec Andrej-Svorad poďakoval sa a odišiel na odpočinok.

Poodišla i Božeta. Sotva zrobila niekoľko krokov, pristúpil k nej Trud, ktorý vypočul, čo hovoril Vencelín. So žiariacou tvárou ju oslovil:

— Božeta, drahá Božeta! Aký vďačný som nášmu pánovi, že mi dáva príležitosť byť s tebou.

— Dobre, Trud, — odpovedala Božeta vážne, — môžeš ma odprevadiť, ale len pod tou podmienkou, ak sa pridrúžiš k nám i cestou ta, keď pôjdem s velebným otcom.

— Božeta, — hovoril smutne Trud, — vieš, že najradšie som sám s tebou, ale keď si to želáš, splním, čo žiadaš.

— Nezabudni na svoj sľub, — povedala deva. Pohrozila ešte prstom a jej driečna postava čochvíľa zmizla v šere chodby.

Trud sbehol dolu schodmi a prejdúc prvým i druhým nádvorím hradu, vyšiel hlavnou bránou.

Bola čarokrásna letná noc. Nebo jasné, ako oko, a posiate miliardami hviezd. Mesiac majestátne plával po trblietavej oblohe. Jeho tvár akoby sa usmievala. Možno obdivoval krásy Považia. A starý, krivoľaký Váh za jeho obdiv zavďačil sa mu tým, že jasné jeho zrkadlo odrážalo usmiatu tvár mesiaca.

Trud zamyslene zastal.

— Ó! Bohovia! — vzdychol si. — Ako sa to len skončí? Bojím sa, že ztratím Božetu. Drahá, prečo si taká tvrdohlavá. Bohovia predkov našich, nedajte sa zahanbiť! Vybojujte víťazstvo sebe i mne!

Naľakane sa poobzeral, či ho niekto nepočul, lebo posledné slová vyslovil hlasne.

Zbytočná bola jeho obava. Hlboké ticho noci pannovalo všade.

Rýchlym krokom kráčal dolu.

Príduc k brehu Váhu, prekliesnil si cestu cez husté vŕby, skočil do malého člňa, z lipy vytesaného, a ako strela preletel dravým prúdom rieky. S druhého brehu pohliadol ešte na hrad, ktorý sa akosi vífazne rysoval v pološerej noci. Len niekoľko okien bolo osvetlených.

— Tam, tam sa teraz veselia, pripíjajú na svoje vífazstvo a na našu — záhubu. A vyvolená srdca môjho je v ich tábore. Kruto ma trestajú bohovia preto, že z obavy o život zaprel som ich a dal som sa pokrstiť. Ale prisahám, že svoju vinu napravím!

Vykročil a poponáhľal sa k úhľadnému domku, stojácejmu na návrší. Menšia šopa a maštal tvorily s domkom pekný celok. Dvoje osvetlených okien išlo mu v ústrety v tmavej noci.

— Otec je ešte hore, — pomyslel si.

Keď Trud vkročil, privítal ho zvedavý, skúmavý pohľad starca s dlhou šedivou bradou. Syn verne a dopodrobna rozpovedal otcovi, čo toho dňa zkusil.

Starec sa zamyslel.

Po dlhšej chvíli smutne sa ozval:

— Stroja nám záhubu. Ešte dobre, že sú to len prípravy. Až sa niečo určitejšieho dozvieme, musíme upovedomiť našich. Ale či nám to pomôže? Nás je málo, sme roztratení a ich je mnoho! Netrestajte nás, ó bohovia, a neposielajte na nás besov.

Vzal čriepok, nabral doň z pozostatkov večere, i nevelký džbánok s medovinou a vyšiel pred dvere. Čriepok s jedlom pozorne položil na zem a polial medovinou.

— Skoro by som zabudol! — zvolal Trud, keď sa otec do príbytku vrátil. — Pozrite! — dodal, pyšne ukazujúc prsteň župana Vencelína.

Starec prekvapene vzal do ruky prsteň a obzeral ho.

— Skry ho dobre! — povedal o chvíľu, vracajúc synovi prsteň. — Zíde sa ti!

Potom zahasil kahanček. Možno, že v tom istom čase zhasly svetlá i v oblokoch Trenčianskeho hradu. Mesiac zapadol a nad Považím rozhostila sa hustá tma, aby čoskoro ustúpila jasnému, krajšiemu dňu.

II.

Druhého dňa, včas ráno, na Trenčianskom hrade nastala veľká shonba. Prekutali všetky kúty rytierskej siene, ba celého hradu, ale prsteň nikde nenašli. A Vencelín ho potreboval. Mal ho odovzdať jednému z dvoch posolstiev, ktoré posielal do Liptova a na Devín. Mal síce i druhý prsteň, tomu ztratenému celkom podobný, ale i ten potreboval, veď posolstvá boli dve. Vec potom rozriešili tak, že Vencelínov prsteň vzalo posolstvo, sberajúce sa na čele s vladykom Ljepoticom k Prokujovi, kým posolstvo, pripravujúce sa na Devín, v ktorom bol i Bogoboj, dostalo prsteň nitrianskeho prepošta, Bystrislava.

Obe posolstvá všetkým potrebným vystrojené, vydali sa hlavnou bránou Trenčianskeho hradu na cestu. Za nimi so sklopeným zrakom a rukami na prsiach skrivenými skromne kráčal otec Andrej-Svorad. Popri ňom placho sa obzerajúc, išla Božeta. Bola to malebná skupina: šesť vyberaných jazdcov na bystrých koníkoch a za nimi mních s útlou dievčinou.

Dolu briežkom, až po krivolaký Váh, šli spolu. Tu otec Andrej-Svorad požehnal obe posolstvá, aby ich Boh ochraňoval na ďalekej púti a aby ich poslanie korunoval úspechom. Ljepotic a jeho sprievod pustili sa cestou

hore Váhom, kým Krsto so spoločníkmi odbočil cestou dolu Váhom.

Otec Andrej-Svorad zamyslene sprevádzal svojím pohľadom raz jedno, raz druhé posolstvo. Jeho rty sa pritom pohybovaly. Nielen jeho požehnanie, ale i jeho modlitba sprevádzala odchádzajúcich, až títo celkom zmizli s obzoru.

Len potom vstúpil otec Andrej-Svorad a Božeta do pripraveného pohodlného člna, v ktorom už v pohotovosti stáli Racek, náčelník osady Rybáre, ležiacej o niečo vyššie pri Váhu a jeho pomocník, svalnatý chlapík. Osada Rybáre zásobovala hrad mocného Vencelína rybami.

Dvojica veľkých vesiel, rozšplechnúc vodu, ponorila sa do hladiny rieky a čln odrazil od brehu.

— Ochraňuj nás Bože! — tíško šepkal zbožný mních. — Ty si mocný, Ty utíšiš i vlnobitieorské, Tvoja mocná ruka nech nás prevedie cez rieku...

Božeta prisadla si k zbožnému mužovi Božiemu a bojzlive sa poobzerala. Bolo vidieť, že chcela niečo povedať, ale zbadajúc, že otec Andrej-Svorad modlí sa, neodvážila sa vyrušiť ho. Čln pomaly blížil sa k druhému brehu Váhu, od ktorého na niekoľko sto krokov bolo vidieť rad väčších-menších drevených stavísk. Bola to spomínaná už osada Somárovce. Medzi nízkymi šopami a maštalami vyčnieval väčší, úhľadný domec. K tomuto chcel mních zamieriť, keď mu cestu zastala a bojzlive do očí pozrela Božeta.

— Otče, — povedala tíško, — prosím ťa o niečo. Neodmietaj prosbu moju.

— Čo znepokojuje srdce tvoje, dcéra moja, povedz len úprimne, — povzbudzoval ju otec Andrej-Svorad.

— Otče! čoskoro pridruží sa k nám mládenec, Trud, ktorého si včera na hrade videl. Tento i s otcom

svojím a niekoľkými tovarišmi osady, bojím sa to i vysloviť, tajne pridrižiava sa pohanstva. Pouč, napomeň ho, otcé, i pomodli sa zaň. V tebe skladám nádej, ty ho obrátiš na pravú cestu.

— Ťažké to obvinenie, dievka moja, ale tvoja nevinnosť je mi zárukou, že je pravdivé.

— Hej, otcé, on navonok ukazuje sa byť kresťanom, dušou však patrí k pohanom.

— A tvojmu ujčekovi, Beňadikovi, si sa s tým nezdôverila?

— Oj, ten sa ho už veľa napresviedčal, ale márne. I pred ním pretvára sa, že je dobrým kresťanom.

— Keď nie je úprimný, tak obrátiť ho pôjde ťažko, lebo do srdca a ľadvín ktože iný vidí okrem samého Boha?

Mnich sa na chvíľku zamyslel, potom však dodal:

— Rád urobím, o čo ma žiadaš. Napomeniem ho, i pomodlím sa zaň. Ostatné ponechajme Pánu Bohu. Nevyspytateľné sú cesty Božie. Ale povedz mi, prečože tak oroduješ zaň? Miluješ ho?

— Áno! — odpovedala Božeta, červeňajúc sa. — Aj náš pán, župan Vencelín, chce, aby sme boli svoji. Chce ma vraj, sirotu, vidieť zaopatrenú a Trud je vraj hodný mládenec. Ja však sľúbila som Bohu, že nevydám sa zaň do tých čias, kým nebude úprimným kresťanom.

— Múdro si počínaš, dcéra moja, — pochválil ju otec Andrej-Svorad. — Už sv. Pavol dôrazne napomínal kresťanské panny, aby, keď sa už vydať majú, vydaly sa v Pánovi, za domácich vo viere, za úprimného kresťana. Len vytrvaj v tomto svojom šľachetnom predsavzatí a Boh tvoju vernosť a vytrvalosť iste odmení. Možno ani nebudeš vedieť, kedy a za akých okolností, ale iste a úprimne obráti sa ku Kristovi.

Muž Boží zatíchol a hlboko sa zamyslel. Chvíľku mŕčky kráčali. Potom zas sa ozval. Z jeho hlasu vyznievala láska, podobná láske starostlivého otca o dieťa svoje.

— Nadovšetko, drahá dcéra, chráň si svoju panen-skú čistotu, — hovoril zbožný mních. — Táto ctnosť je hlavnou ozdobou kresťanských panien. Bez tejto ctnosti, ako píše panic sv. Ján vo svojom Zjavení, nemožno sa ľubiť Baránku Božiemu. A nebezpečenstvo pre teba je tým väčšie, lebo pohania čistotu panien nemajú za ctnosť, skôr za nectnosť.

— Uistujem ťa, otcé, — odpovedala Božeta so sklopeným zrakom, — že i v tomto ohľade budem vytrvalou práve tak, ako som v mojom predsavzatí. Ináčej nebola by som hodnou vnučkou môjho ujčoka, Beňadika. On mi je druhým otcom, on ma naučil žiť životom kresťanským.

Práve boli došli pred príbytok starého Koseneca a jeho syna, Truda. Bystrý zrak muža Božieho hneď zbadal črep s pozostatkom jedla a kalužku vyšplechnutej medoviny. So zachmúrenou tvárou poznamenal:

— Máš pravdu, dievka moja, tu bývajú pohani. A sú i dosť odvážni, — a ukazoval na črep s jedlom.

Božeta azda ani nerozumela mníchovým slovám. Tým lepšie však porozumel Trud, ktorý sa bol práve vo dverách objavil. Akiste počul, čo hovoril mních, lebo hneď si tak sťal, aby zradné veci zakryl pred zrakom otca Andreja-Svorada.

— Pokoj Pánov s tebou, synku, — oslovil muž Boží Truda.

— I s duchom tvojím, — odpovedal oslovený rozhodne síce, ale s istým odtienkom prieku, ktorý dostatočne prezrádza, že jeho slová nevyšly z úprimného srdca.

— Akože tu nazývate, synku, — pokračoval mních, — Či po kresťansky žijete, tak ako to žiada náš láskavý Spasiteľ?

— Žijeme, otče! Presvedčíš sa o tom. Každú nedeľu uvidíš ma na omši svätej, — odpovedal Trud zmätene, pričom vyčítave pozrel na Božetu. Ale na tvári dievčiny videl len blažený úsmev.

— Dobre, — pomyslel si, — k vôli tebe budem sa i teraz pretvárať, ale napokon jednako len ja zvíťazím.

— Viem, synku, že naoko každú nedeľu plníš svoju kresťanskú povinnosť, ale srdce tvoje ešte sa celkom nezrieklo pohanských zvykov.

Trud neodpovedal. Znovite hľadel do zeme, kým skúmavý zrak mníchov spočíval na jeho driečnej postave.

— Pravda, svedomie ťa hryzie, keď neodpovedáš?! Videl som pred dvermi vášho príbytku vašu obeť besom.

Mních zatíchol. Pozoroval, ako bude na mládenca pôsobiť odhalenie. A účinok čoskoro ukázal sa. Trud očervenel, soplul ruky, a prosil:

— Otče, odpusť! Neobžaluj nás u nášho pána, župana Vencelína. On je veľmi prísny. Zahubil by nás. Urobil to môj starobou už skľúčený otec, čiste zo zvyku, bez toho, žeby vedel, čo robí.

— Neboj sa, synku, neprezradím vás. Nechcem tvoju záhubu, ale chcem zachrániť tvoju nesmrteľnú dušu.

Truda tieto slová upokojily. Tvár jeho sa rozžiarila a s povďačnosťou pohliadol na muža Božieho.

Po tejto priaznivej zmene usiloval sa životazkúsený mních sverenca poučovať:

— Milý synu! Nebezpečenstvu vystavuješ život svoj, keď sa pridŕžaš prežitých, pôverčivých zvykov

pohanských. Ale ešte horšie je, že nebezpečenstvu vystavuješ, ba do záhuby vrháš i dušu svoju. Zanechaj preto pohanské blúznivosti a verne splň, čo si sľúbil pri krste svätom. Prilni s celou dušou ku Kristovi, Spasiteľovi nášmu, ktorý vždy láskave odpúšťa a na milosť prijíma kajúcich hriešnikov. Len takto si zabezpečíš blažený život vo večnosti a šťastný život tu na zemi po boku tejto šľachetnej kresťanskej panny, ktorá sa spolu so mnou a so svojím ujčekom, Beňadikom, vrúčne modlí za tvoje obrátenie.

Takto poučoval mních nerozhodného mládenca, Truda, až uprostred lesa, v tóni ktorého kráčali, zjavila sa malá čistinka pri vyčnievajúcej skale, ktorej úpätie olyzovaly dravé vlny Váhu.

Na čistinke, pri vchode skalnej jaskyne, stála haluzím pokrytá malá drevená chyžka. Pred chyžkou stál do zeme zasadený veľký drevený kríž. Pod krížom s rozpiatými ramenami kľačal mladý muž v drsnom, mníšskemu habitu podobnom a povrázkom prepásanom rúchu. Pohrúžený bol v modlitbe. Otec Andrej-Svorad zatíchol a zastal, okúzlený súc krásnym zjavom. Zatíchl i Božeta a Trud. Dlho stáli mĺčky. Mladý muž, kľačiaci pred krížom, pomaly vstal, obrátil sa a s otvoreným náručím pospiechal v ústrety Andrej-Svoradovi. Tento ho sovrel do svojho náručia. Hodnú chvíľu stáli objatí. Ich ústa mĺčaly, ale tým viacej hovorily ich srdcia a duše.

Po tomto vrúcnom a úprimnom privítaní prvý prehovoril Andrej-Svorad pohnutým hlasom:

— Drahý bratku! Konečne sme sa stretli. Dávno som túžil po tejto chvíli.

— Aj moja túžba sa splnila. Boh tak chcel, — odpovedal Beňadik.

— Aké šťastie, aké významenie pre mňa, — dodal o chvíľu, — že ty, starší a majster, prichádzaš ku mne a nie naopak, ako sa to stalo v prípade sv. Pavla, prvého pustovníka, majstra nášho, a sv. Antona, jeho učeníka! Tu sv. Anton vyhľadal sv. Pavla v pustej skrýši jeho, vedený súc vnuknutím Božím.

— Je to riadenie Prezreteľnosti Božej, brat môj, Beňadik. Vnútorňý hlas mi hovorí, že nachádzam v tebe nielen hodného učeníka, ale v tvojej pustovni najdem i miesto, po akom od mladosti túžim a kde s pomocou Božou budem môcť dosiahnuť aspoň približňý stupeň dokonalosti, aký dosiahli sv. Pavol a sv. Anton, naše vzory a otcovia naši.

Otec Andrej-Svorad poobzeral sa, akoby pohľadom niečo hľadal. Zaiste chcel niečo povedať Beňadikovi o svojich sprievodcoch: Trudovi a Božete, ale tých už tam nebolo. Zaiste nechceli vyrušovať mužov Božích v takom významnom, pohnutom okamihu ich života, akým zaiste bolo ich znovustretnutie po toľkých rokoch.

Andrej-Svorad pri drevenej chyžke zbadal do skaly vytesanú, machom pokrytú lavicu, ktorá v letných mesiacoch slúžila Beňadikovi i za lôžko, kým v zime lôžkom mu bolo vnútro jaskyne. K tej lavičke popošiel Andrej-Svorad a sadol si na ňu. Beňadik prisadol si k nemu. Dlho sedeli mlčky, akoby nad niečim premýšľali. Zrazu s vyjasnenou tvárou, akoby vo vytržení, pohľadom k nebu upretým, začal otec Andrej-Svorad:

— Pamätáš sa, synu, na naše prvé stretnutie? Na blažené, s tebou strávené chvíľky? Bolo to tak pred siedmimi rokmi. Tam, na mocnom Ostrihomskom hrade. S akým zápalom kázal horlivý mních z Einsidelnu, Wolfgang, o viere a živote kresťanskom. Ako med sladké slová plynuly z úst jeho a dorážaly na srdcia tisícich

poslucháčov. Ako krásne dokazoval sladkú blaženosť života kresťanského na príkladoch, na živote blahosloveného Meinráda, ktorý vraj tam, v ďalekej krajine, na vrchu Etzel, v lese tmavým menovanom, začal žiť bohumilým životom pustovníckym. A to miesto nielen svojím životom, ale i svojou mučeníckou smrťou posvätil. Jeho dielo dokončil potom jeho učeník, blahoslavený Beno, ktorý tam neskoršie vystaval veľký kláštor, z ktorého vraj vychádzajú, ako aj náš kazateľ, misionári k susedným národom, aby ich získali Kristu Pánovi a svätej nauke jeho. Videl si, koľkí pohania prichádzali k nemu, aby svoje šije sklonili pod sladké jarmo Kristovo, aby prijali krst svätý. Ale i nás, vtedy už kresťanov, mocne dojal krásny príklad pustovníkov Meinráda a Bena. Rozhodli sme sa nasledovať život tých, ktorých nám tak prekrásne opísal muž Boží, Wolfgang. Veď preto som prijal i meno Svorada a ty zas Beňadika. To bola vonkajšia známka nášho rozhodnutia nasledovať život Meinrádov a Benov. Vedeli sme však, že nie menom, ale skutkami a životom môžeme sa priblížiť k svojim vzorom. I sľubovali sme nastúpiť život odriekania a kresťanského sebazapierania, život pustovnícky. Ale v knihe Prezreteľnosti Božej ináčej bolo napísané. Boh naše rozhodnutie chce podrobiť zkúške. Či v ňom vytrváme? Boh nás chce presvedčiť, že len vytrvanlivosťou, bojom a utrpením obsiahneme víťazstvo. Preto sme sa museli na čas rozlúčiť.

Tu otec Andrej-Svorad zatíchol. Akoby v pamäti hľadal miznúce rozpomienky minulých rokov. Tieto rozpomienky a radosť nad znovustretnutím s milovaným učeníkom vyvolaly slzy do vytržením žiariacich očí jeho. Trasúcim sa hlasom pokračoval:

— Pamätáš, keď raz muž Boží Wolfgang, ešte ani nebol skončil kázeň a v tisícovom zástupe ozvalo sa

hrozné slovo: „horí!“ Áno, ten požiar zrobili vtedy pohani, ochromení veľkým úspechom Volfgangovým. Každý usiloval sa ratovať si život a my v tom zmätku ztratili sme sa jeden-druhému. Ja som ťa po niekoľko dní hľadal na pohorenisku, či si azda nepadol v obeť zúrivému živlu. Vnútorný hlas mi hovoril, že žiješ a Bohu daný sľub splníš, že budeš žiť životom pustovníckym.

— Tvoj vnútorný hlas ťa neklamal, — poznamenal ticho, nesmelo Beňadik. — Po požiar, ktorý do základov zničil hrad Ostrihomský, a po márnej nádeji, že ťa najdem, majstre môj, z obavy pred zúrivosťou pohanov spolu s niekoľkými krajanmi vrátil som sa do svojho rodiska. Tu bez meškania vyhľadal som si toto krásne miestečko, aby som tu svoj život zasvätil Bohu a spaseniu duše svojej a svojich rodákov. A Boh mi bol milostivý. Našiel som blaženosť v tomto živote. Len túžba po tebe, majstre môj, kalila blaženosť moju. Neprestajne modlil som sa k Pánu Bohu, aby som ťa ešte v tomto živote videl, ak si živý, a jestliže ťa Boh povolal už k sebe, tak aspoň tam vo večnosti aby sme sa stretli.

— I môj osud, — odpovedal otec Andrej-Svorad, — od toho času, čo sme sa posledne videli, bol podobný tvojmu, brat môj, Beňadik. Vidiac, že ťa márne hľadám, i ja som sa vrátil do môjho rodiska, kde vyhľadal som moju predošlú, opustenú pustovňu tam ponad bystrým Dunajcom. Tu som dúfal najšť upokojenie pre rozžialenú dušu moju. A hľa, aké dobrotivé je riadenie Božie. I keď sme boli odlúčení, žili sme v rovnakom prostredí. Až teraz vidím, že moja pustovňa celkom sa podobá tvojej. Tam bystrý Dunajec a nad ním jaskyňa, tu bystrý Váh a nad ním tvoja pustovňa. Ty si tu slúžil Bohu o samote, ja zas tam; ak si ty túžil po mne,

ja ešte viacej po tebe. Mne sa však nedostávalo toho, čoho si ty iste aspoň zavše býval účastný. Ja nemohol som byť prítomný na obeti omše svätej a nemohol som prijímať sväté sviatosti. Tejto milosti som bol zbavený. Tam na široko-ďaleko nebolo kostolíka, nebolo kňaza. Toto ešte väčšmi trápilo dušu moju, ako to, že som teba ztratil. Túžbe po týchto milostiach Božích som napokon podľahol. A kdeže som mal hľadať to, po čom duša moja tak veľmi zíznila? Kde inde, ak nie v slávnej Nitre, o ktorej som dobre vedel, že život kresťanský je tam už zakorenený a kvitnúci. Tu zamierili kroky moje. Neuvedomujúc si to síce, ale zaiste išiel som tu i preto, lebo na tejto ceste som dúfal najšť teba, drahý učeníku môj. A teraz vrúcne vďaky vzdávam Pánu Bohu. Všetko, čo som si žiadal, obsiahol som. Ba i viacej. Opát Filip v Zoborskom kláštore ma s radosťou prijal. Z jeho rúk som dostal rehoľnicke rúcho. Dali mi meno Andrej. Neskoršie vysvätili ma za kňaza. V kláštore sme pekne, nábožne žili. Radosť bola zúčastňovať sa služieb Božích, ktoré sa konaly v našej, srozumiteľnej reči. Lebo Zoborský kláštor si toto vzácne dedičstvo svätých otcov, Cyrila a Metoda, verne zachoval. Ale túžba po samote, po pustovníckom živote pritom-všetkom celkom opanovala moje srdce. S dovolením opátovým občas som sa utiahol do malej jaskyne blízko čistučkého prameňa na Zobore a, prežíval som tam blažené dni, rozjímajúc o pravdách našej svätej viery a prespevujúc Bohu sv. žalmy, vrúcne ho prosiac, aby ma priviedol k tebe. A hľa, nádišla chvíľa, dobrotivý Boh splnil i túto moju túžbu. Jedného dňa zavolať ma opát Filip a oznámil mi, že pán Nitrianskeho hradu, prepošť Bystrislav, ma chce poveriť dôležitým posolstvom k trečianskemu županovi, Vencelínovi. Dôrazne žiadal, aby som poverenie prijal. S radosťou som poslúchol svojho pred-

staveného, lebo vnútorný hlas mi hovoril, že na tejto ceste najdem teba, syn môj. A predtucha ma nesklamala. Tu som. Sišli sme sa, aby sme sa na dlhší čas už nikdy viacej nerozlúčili.

Tu sluhovia Boží znovu si padli do náručia. Namiesto úst hovorily srdcia, preplnené láskou k Bohu a k bližnému, láskou, ktorá ich spájala tu na zemi a spája teraz vo večnosti.

Takými a podobnými náboženskými rozhovormi trávili blažené dni na Skalke majster a učeník jeho.

Náboženské rozhovory striedaly sa modlitbou, rozjímaním, spevom žalmov a — tvrdou ručnou prácou.

Otec Andrej-Svorad rozhodol sa bol totižto postaviť drevený kostolík pri pustovni, aby mal kde slúžiť omšu sv. Oba mužovia teda denne brali do rúk pílu a sekeru, vyberali síce stromy, stínali ich, okresávali a skladali, upevňovali v malý síce, ale úhľadný štvorhran.

Dni sa mínali. Majster vyučoval svojho žiaka živým slovom, ale, a to ešte väčšmi, — vznešeným príkladom.

Hneď v prvé dni svojho pobytu na Skalke otec Andrej-Svorad našiel bol blízko pustovne dutý, objemný dubový peň. Vnútro tohoto vystílal trnám, na ktorom v noci odpočíval, majúc ešte nad hlavou obruč, na ktorej zo štyroch strán priviazané boly kamene. To preto, aby ho, keď v noci od únavy zdriemol a hlavu sklonil, úder kameňa zobudil a upozornil na chválenie Boha.

Beňadik, ktorému za nočné lôžko slúžievala machom vystlatá skala, dosiaľ sa nazdával, že to je vrcholom sebazaprenia. A hľa! Teraz videl, akého odpočinku dožičieva svojmu modlitbou, prácou a prísnyim pôstom umorenému telu jeho majster. Ustrnul a obdivoval ho.

Najmä tie prísne pôsty ho ochromily.

Síce i jeho strava bola veľmi skromnučká: uspokojil sa s troškou ovocia alebo zeleninou. Len na sviatky dožičil si kúštok chleba, mlieka, čo mu priniesli prosiaci ho o radu alebo duchovnú útechu hľadajúci okolití ľudia.

Otec Andrej-Svorad však, najmä v pôstne dni, ani toľko nepožil. Uspokojil sa s jediným orechom a s troškou vody.

Mladý Beňadik nepochopoval, ako môže pri takej skromnej strave žiť, modliť sa a pracovať.

Raz hanblive požiadal majstra o vysvetlenie. Ten sa srdečne usmial:

— Zabúdaš, synu môj, že ja často krmím dušu svoju duchovným pokrmom najsvätejšieho tela Krista Pána pri obete omše svätej. A keď je duša silná, i telo je odolnejšie!

Beňadik to nepochopil a vyjavene hľadel na majstra. Vidiac to otec Andrej-Svorad, poznamenal ešte:

— Teraz to nepochopuješ, synu; ale neskoršie tomu porozumieš. Práve preto budeš musieť na čas ísť do Zoborského kláštora, aby ťa tam vo svätom náboženstve dôkladne vyučili a aby si potom mohol prijať sviatosť posvätenia kňazstva.

— Akože, drahý majstre, — pochyboval Beňadik, — či by sme sa mali zasa rozlúčiť? Veď nedávno si bol povedal, že sa už nikdy nerozlúčime.

— Povedal som, že sa na dlhší čas nikdy viacej nerozlúčime. Toto naše rozlúčenie bude krátke a musíme ho prežiť len preto, aby sme potom ešte užšie mohli byť spojení. Za tvojho pobytu v kláštore zavše ťa navštívim a niekedy s opätovým dovolením zasa ty budeš môcť navštíviť mňa.

Toto vysvetlenie mladého pustovníka upokojilo. Jeho tvár zažiarila,

— Ďakujem ti, majstre. Chvilky našich obapoľných návštev budú najkrajšími chvílkami môjho života.

Všetky jeho pochybnosti však ešte neboly zahnané a preto pokračoval:

— Pôjde to ťažko. Necítim sa hodným byť na takú vznešenú hodnosť, akú človekovi dáva sviatosť kňazstva. Zdá sa mi, že takto smýšľali i naši otcovia, sv. Pavol a sv. Anton. Žili a zomreli bez toho, žeby sa boli dali vysvätiť za kňazov.

— Pravdu hovoríš. Ale vtedy boly iné časy a pomery. My však chceme žiť pustovníckym životom preto, aby sme nielen seba, ale i rodákov našich posvätili. Vidíš sám, že veľmi je to potrebné! Práve preto musíš sa stať kňazom a ísť na čas do kláštora, aby si sa na tú hodnosť pripravil.

— Nech sa stane, ako si želaš, — odpovedal odovzdane Beňadik. Už dávno celkom sa bol podrobil vedeniu svojho majstra.

Radostné a zbožné chvílky zažívali naši pustovníci každú nedeľu, keď išli na Trenčiansky hrad, kde otec Andrej-Svorad omšu sv. slúžil. Najmä Beňadik sa im tešieval. I predtým chodieval zo svojho pustovníckeho úkrytu častejšie na omšu svätú, ale tá obeta omše svätej, ktorú konal otec Andrej-Svorad, ho akosi väčšmi dojímala. Azda preto, že ju slúžil jeho milovaný majster, ale zaiste i preto, lebo slúžil ju v reči, ktorej Beňadik rozumel. Takto slová posvätného obradu lepšie vnikaly do jeho duše a vylučovaly odtiaľ vrúcnejšiu zbožnosť. Až teraz, azda po prvý raz v živote, pocítil túžbu, aby aj on takto mohol prinášať obeť Pánu Bohu. Zdôveril sa s tým svojmu majstrovi, a otec Andrej-Svorad sa tomu veľmi potešil.

V jednu takúto nedeľu, začiatkom žní na Považí, župan Vencelín radostne oznámil otcovi Andrejovi-Svo-

FARSKÁ KNIŽNICA
V ŽILINE

Prir. č.: ~~660/71~~

ZN 48

NIHIL OBSTAT.

Dr. Nicolaus Višňovský,
censor.

Nr. 6437/935

IMPRIMATUR.

Tyrnaviae, die 22. Julii 1935.

Dr. Paulus Jantausch,
Eppus, administrator apostolicus.

Tlačou Kníhtlačiarne Spolku Sv. Vojtecha v Trnave.

radovi, že posolstvo od Poznana sa už vrátilo. Poznan vraj s radosťou sa zúčastní výpravy proti pohanom. Vyzbrojí veľké vojsko a prostriedkom leta pritiahne pod Hlohovský hrad, aby sa tam spojil s vojskom Vencelínovým a Prokujovým. Odtiaľ potom spolu pôjdu cez Nitru a Žitavskou dolinou dolu do Ostrihomu, kde sa na hrade kráľa Štefana všetky vojská mali síť.

— Či nás Prokuj nesklame? Či sa pripojí k nášmu podujatiu? — akosi úzkostlivo poznamenal župan Vencelín.

— Dá Boh, že sa pripojí, — odpovedal skromne otec Andrej-Svorad. — Každý deň prosím Pána Boha o to.

A jeho modlitba bola vyslyšaná.

Obavy Vencelínove byly bezpodstatné: Asi o dva týždne vrátilo sa i posolstvo, vyslané k Prokujovi, s takou istou odpoveďou ako od Poznana.

Posolstvo hlásilo, že Prokuj, aby neztrácal čas, i keď nie s veľkým vojskom, ale smelým a dobre vyzbrojeným hneď po odchode posolstva sa sberal na cestu, aby včas prišiel do Trenčína.

A keď na Trenčiansky hrad prišla aj zvesť, že i kmeny z Pohronia pod vedením mnohých vľadykov tiahnu do Ostrihoma, radosť Vencelínova a Andreja-Svorada bola úplná.

Na Trenčianskom hrade začaly sa veľké prípravy. Kováči mali plné ruky práce s opravou starých a zhotovením nových zbraní. Dosť roboty mali aj iní remeselníci a tí, čo mali na starosti stravovanie. Čulý život na Trenčianskom hrade sa zdvojnásobil príchodom Prokujovho vojska. A keďže prišla už aj zvesť od Poznana, že kedy príde so svojím vojskom pod Hlohovec, Vencelín po porade s Prokujom ustálil deň odchodu.

Skôr však, ako by bolo vojsko odišlo z Trenčianskeho hradu, Vencelín nariadil, aby sa konaly veľké prosebné pobožnosti za dobrý výsledok výpravy. Stalo sa tak zaiste na radu otca Andreja-Svorada. Podobne na jeho radu bolo rozhodnuté, že tie pobožnosti konať sa budú na Skalke. Na otázku župana Vencelína, že prečo tam, odôvodnil to otec Andrej-Svorad takto:

— Mocný župan! V podaní nášho ľudu ešte živo sa spomína, že pri Skalke, na vrchu Oltárno zvanom, tam naši pohanskí ešte predkovia konávali svoje obete. Bude to teda krásne, keď tam bude obetovaná P. Bohu najčistejšia obeta, aby nám pomohol premôcť a vykoreniť pohanský blud.

Toto odôvodnenie presvedčilo Vencelína, a preto poznamenal:

— Otče, ty všetko tak dôkladne uvážiš a potom múdro poradiš. Nie div, že požívaš dôveru svojho pána, prepošta Bystrislava a že ňa poveruje tými najdôležitejšími posolstvami.

— To nie je moja myšlienka, mocný župan, to je vnuknutie Otca svetiel. On dáva takéto rady svojim služobníkom, čo mu verne slúžia. Jemu česť a sláva na veky vekov, — odmietal pochvalu pokorný sluha Boží.

Deň prosebných pobožností ustálili na 15. augusta, keďže na tretí deň potom malo sa spojené vojsko Vencelínovo a Prokujovo ísť pod Hlohovcom s vojskom Poznanovým.

Svitol jasný, horúci deň, aký o tomto čase často býva na krásnom Považí.

Brány Trenčianskeho hradu sa roztvorily a hneď na to prešiel nimi okúzľujúci sprievod. Na čele mocný župan Vencelín na bystrom, ako uhoľ čiernom koni. Popri jeho pravici na bielom, ako sneh koni s pozdvihnutou, hrdosť prezrádzajúcou hlavou išiel Prokuj.

Vencelín zaiste preto mu určil miesto po svojej pravici, aby uspokojac jeho hrdosť, tým lepšie si ho pripútal k sebe, aby vytrval v započatom podujatí.

Za nimi išli na vyberaných vraníkoch vladykovia, Krsto, vladyka Tuchýnov, lietavský Liepotica a ostatní, ktorých už poznáme z porady na Trenčianskom hrade. Nechýbal ani Jaroboj zpod Inovca, vladyka Mitícov, ktorý bol s porady s priekom a hnevom odišiel. Uvážiac si dobre všetko, odprosila Vencelína, ktorý ho na milosť prijal. Všetkým však napadla neprítomnosť vladyku tematýnskeho, ktorý nezúčastnil sa ani porady v Trenčíne. No, mysleli si, že so svojími bojovníkmi pripojí sa k výprave až pod svojim hradom, keď tam de pôjdu. Avšak nestalo sa tak.

Za vladykmi Trenčianskej župy prišli ešte niekoľkí vladykovia s Prokujom. Ich nízke, ale silné koníky, drsný odev a mocná zbraň, nemajúca nijakej okrasy a nádhery, prezrádzaly, že prichádzajú z hôr, že sú ďaleko od kultúrneho života, aký vtedy panoval v Nitre, Trenčíne, na Devíne. Boli silného vzrastu, tváre zdravím kypiace, skoro samí obri.

Za vladykmi tiahol dlhý rad jazdcov. Boli to zväčša zbrojnoši županov a zámožnejších vladykov, ale aj mnohí bohatší bojovníci z pospolitého ľudu.

Po jazde v pekne sriadených šikoch išlo kopiami a lukami vyzbrojené početné pešie vojsko.

Potom nasledovali nepriehľadné zástupy okolitého ľudu, lebo zvesť o prosebnej pobožnosti bola sa už rozletela po celom okolí. Všetko ponáhľalo sa na Skalku.

Príduc k Váhu, jazdci prešli cez vopred vyhladený brod. Po dlhotrvajúcom suchu a letných horúčostiach vody v riečišti Váhu bolo málo a tak jazdci bez ťažkostí ho prebrodili. Ich príklad nasledovali aj prudejší pešiaci a mnohí z ľudu. Ostatných poprevážali

na lodiciach rybári Trenčianskeho hradu. Mnohí, nemôžuc dočkať sa, kým na nich príde rad, v netrpezlivosti napochytre stfkli niekoľko brvien a na tých sa previezli na druhý breh.

Vojsko i ľud, prebrodiac Váh, shromaždili sa na priestrannej lúčine pred pustovňou. Ľudu plno bolo i po okolitých lesoch.

Za nemého ticha pristúpil k oltáru, postaveného vo vchode nedohotoveného ešte dreveného kostolíka, v cirkevnom rúchu mních Andrej-Svorad. Prisluhoval mu jeho žiak, Beňadik. Neďaleko nich stál otec Ján-Svätoboj so spevákmi.

Omša svätá sa začala.

Také ticho panovalo, že jasne bolo počuť začiatkové slová stupňovej modlitby:

— *V ime Otca, i Sina, i Duchu Svetago. Amen.*

— *Vnidu k oltarju Božiju. Ka Bogu veseleštumu junest moju.*

— *Sudi mi, Bože, i rasudi prju moju od jezika neprjepodobna: ot človjeka nepravedna i lstiva izbavi me.*

— *Jako ti jesi, Bože, krjepost moja: vskuju otrinu me, i vskuju sjetuje choždu, jezda stužajet me vrag?* — odpovedal jasne Beňadik a Ján-Svätoboj.

Po skončení stupňovej modlitby zvučným, ako kov, hlasom zaintonoval otec Andrej-Svorad:

— *Slava na višnich Bogu.*

A sbor pokračoval:

— *I na zemli mir človjekom blagovolenje. Chvalim te, blagoslovlajem te. Klaňajem ti se. Slavoslovim te. Gospodi Bože, cjesarju nebeski, Bože Otče všemogi. Gospodi sine jedinorodni, Jsuse Christe. Gospodi Bože, Agneče Boží, sine Otca. Vzemlej grjechi mira, pomiluj nás vzemlej grjechi mira, primi molenia naša. Ljedej o desnuju Otca, pomiluj nás. Jako ti jedin svät. Ti jedin*

Gospod. Ti jedin višni Jsuse Christe. Sa Svetim Duchom v slavje Boga Otca. Amen.

A otec, obrátiac sa k Iudu, spieval:

— *Gospod s vami.*

— *I s duchom tvojím,* — odpovedali speváci.

Mnohí zo shromaždených akoby v nedorozumení hľadeli jedon na druhého od prekvapenia. Opravdu! Tu v ich reči, v reči srozumiteľnej chválili Boha. Nejednému slzy vyhrkly od srdečného pohnutia. Nejednomy pohľad vpil sa do nebies a vrúcne vzdychy vznášaly sa k Otcu nebeskému.

Omša sv. pokročila až po evanjelium.

Tu otec Andrej-Svorad hlasom silnejším, zaiste aby ho shromaždení lepšie počuli a rozumeli, začal:

— *Gospod s vami.*

— *I s duchom tvojím,* — odpovedali speváci, ale už i poniektorí zo shromaždených.

— *Posledovanie sv. evandelija od Luki.*

— *Slava tebje Gospodi.*

— *V ono vrjeme: vnídi Jsus v jeteru ves: i žena jetera imenem Marta prijet i v dom svoj; i sej bje sestra imenem Maria, jaže i sjedši nogu Gospodinju, slišaše slovo jego. A Marta pečaše se o mnozje službje: Jaže sta i reče: Gospodi, neradiši li jako sestra moja jedinu me ostavi služiti? Reči ubo jej, da mi pomožet. Otojestat že, reče jej Gospod: Marto, Marto pečeši se, i mlviši o mnozje: Jedinu že jest na potrjebu. Maria blaguju časť izbira, jaže ne otnet se od neje.*

— *Chvala tebje Christe,* — odpovedal sbor.

Tu otec Andrej-Svorad obrátiac sa k shromaždeným, prehovoril takto:

— Bojovníci, veriaci! Z úst samého Spasiteľa ste počuli, že na svete jedno je potrebné: slúžiť Bohu. Toto je najlepšia čiastka, ktorá nám nikdy nebude odňatá,

lebo po zemskom živote odmenená bude v nebi večným blahoslavenstvom. Slúžiť Bohu môžeme v každom stave. Môžeme sa celkom zasvätiť Bohu, ako mnísi a pustovníci, ktorí či už v kláštornej či pustovníckej samote neprestajne rozjímajú o slove Božom, ako ho kedysi počúvala pri nohách Spasiteľových Maria. Ale nie každému je dané od Pána Boha takto Mu slúžiť. Mnohých ľudí pripútajú starosti o rodinu, avšak i prácou; či už okolo rodiny, či na poli alebo okolo hospodárstva, ak je spojená s modlitbou a ak ju konáme pravým úmyslom, slúžime Bohu. Službou Božou je aj obrana Kristovho učenia proti bludárskym pohanom, ktorí by ho radi vyhubili. A na takúto službu Božiu ste sa odhodlali vy, bojovníci. Či sľubujete, že vytrváte pri nej až do konečného víťazstva?!

— Sľubujeme! — volali bojovníci jednomyselne, dvíhajúc ruky akoby k prísaha.

— Aby ste však vedeli, — pokračoval otec Andrej-Svorad, — za čo idete bojovať, aby váš sľub stal sa účinnejším, vyznajte vieru svoju pravú.

A obrátiac sa k oltáru Pána, zaspieval oduševnene:

— *Vjeruju u jedinago Boga.*

— *Otca vsemoguštago,* — odpovedali speváci, — *tvorca nebu i zemli, vidimim i nevidimim. I v jedinago Gospoda Jsusa Christa, Sina Božije jedinorodnago, atď.*

Potom omšu svätú s najväčšou pozornosťou odslúžil.

Na konci otec Andrej-Svorad požehnal shromaždených:

— *Blagslovenije Boga vsemoguštaga Otca i Sina i Ducha svetago na vás.*

— *Amen!* odpovedali shromaždení a silným hlasom zaspievali vtedy všeobecne známou a spievanú pieseň:

*Gospodi, pomiluj ny,
Jsuse Christe, pomiluj ny!
ty spase všego míra,
spasiž ny, i uslyš,
Gospodi, glasy naše.
Daj nám všem, Gospodi
žizn a mír v zemi!
Krleš, krleš, krleš!*

Potom oduševnený zástup začal sa rozchádzať. Všetci boli odhodlaní brániť Kristovu vieru, ba i život položif v jej obrane. Táto odhodlanosť a oduševnenosť zračila sa i na tvárach. Len jedna tvár ostala chmúrna, smutná. Jediná tvár, ktorá neprežrádzala účasť všeobecnej oduševnenosti a odhodlanosti. Bola to tvár Trudova. Stál v úzadí, kým pobožnosť trvala. Aby sa neprezradil, naoko robil všetko, čo ostatní. Kľakol si, keď videl iných kľakať, vstal, keď vstali iní. Jeho zrak nebol obrátený k oltáru. Zprvu očami dlho blúdil po zástupe, až jeho pohľad utkvel na mieste vľavo od oltára. Tam cez celú pobožnosť kľáčala Božeta pri Danici, pohrúžená do vrúcnej modlitby. Oči svoje upierala raz k oltáru Božiemu, hneď však na nebesia. Ruky mala sopnuté a jej duša natoľko bola pohrúžená do pobožnosti, že nič nevidela okolo seba. Ostala kľacať, hoci už všetci okolo nej poberali sa preč. Trudovi sa zdalo, že deva je vo vytržení. A v tej chvíli cítil, že priepasť medzi ním a kresťanskou devou sa čím ďalej, tým väčšmi prehlbuje. Všetky nádeje jeho, jeho otca a ostatných prívržencov starého pohanského sveta ztrácaly sa. Tú priepasť len tak mohol preklenbiť, keby sa bol stal úprimným kresťanom ako Božeta, o ktorej vedel, že na pohanstvo nikdy neprestúpi. Takéto myšlienky vírily jeho dušou, keď si stal do radov pešieho vojska, ktoré odišlo v tom istom poriadku, akým prišlo na Skalku.

Trud si stal hneď do prvých radov, aby videl Božetu, ktorá s družkou Danicou išla hneď za vladykmi a ostatnými jazdcami. Bol by rád odbehol domov, aby otcovi oznámil, čo videl a zkusil, ale nemohol. Akýmsi prúdom hnaný išiel až na hrad. Možno, že nechcel zamiešať nič s príprav vojska alebo nevedel sa azda odtrhnúť od Božety. Sprievod uzavieral otec Ján-Svätoboj a mladý pustovník Beňadik, ktorého Andrej-Svorad bol poslal, aby spolu s vojskom išiel do Nitry a aby sa hlásil v Zoborskom kláštore o prijatie. Tam už všetko bolo pripravené.

Na druhý deň ráno na Trenčianskom hrade bol čulý ruch: boly veľké prípravy. Veď v nasledujúci deň včas ráno vojsko malo odísť. Božeta až vtedy sa dozvedela, že s vojskom má ísť do Nitry aj jej ujčok Beňadik, aby tam vstúpil do Zoborského kláštora. Nevedela však, že Beňadik je na hrade. Myslela si, že ujčok až v deň odchodu vojska príde na Trenčiansky hrad. Bolelo by ju, keby bol ujčok odišiel bez rozlúčky. Preto rozhodla sa, že pôjde sa odobrať od neho na Skalku. Zaumienila si, že odíde nespozorovane. Ruch a šon priprav jej to umožnily. Odchádzajúc myslela si, že ju nikto nezbadal, keď odchádzala s hradu. Ponáhľala sa dolu svahom priamo k Váhu, vediac, že tu budú rybári, ktorí ju prevezú.

Ale mylila sa: orličí zrak Trudov stále ju sledoval. Vidiac ju vychádzať z hradu, neváhal: išiel za ňou, ale tak, aby ho nezbadala. Aj on zamieril k Váhu, kde medzi vrúbami mal malý člnek. I za Váhom obďaleč nasledoval Božetu. Táto najkratšou cestou, všíškom išla smerom ku Skalke. Cestu dobre poznala, veď neraz ju prekonala: zavše, keď jej bolo smutno, išla sa potešiť na Skalku, alebo, keď radostnú zvesť počula na hrade, išla ju rozpovedať milovanému ujčokovi. Jemu sa zdô-

verovala v žalosti i radosti rovnako. Lúto jej bolo, že dlhší čas nedostane sa jej jeho múdrej rady a potechy. Ale potešila sa, keď si pomyslela, že ostane tam učiteľ jej ujčoka, otec Svorad, ktorý jej tiež vďačne poradí a ju poteší v zármutku. K nemu sa môže obrátiť s celou dôverou. On je veľmi láskavý ku každému! Do takýchto myšlienok pohrúžená blížila sa k pustovni. Trud, skrývajúc sa v lese za stromy, neohrozene ju nasledoval, Božeta ho však nezbadala. Príduc k pustovni, nenášla tam živej duše. Hrobové ticho všade. Zarmútené a bojzlive sa poobzerala, nikoho však nevidela.

Zrazu hlboko v lese ozvaly sa údery ťažkej sekery a frkajúcich íver. Božeta načúvala. Zaiste, pomyslela si, svätí mužovia stínajú stromy na stavbu kostolíka. I pošla smerom, odkiaľ sa údery sekery ozývaly. Hodnú chvíľu trvalo, kým sa prekliedala hustými kričkami a divými výhonkami poprerasteným lesom. Zavše od únavy ukonaná zastala a počúvala. Zdalo sa jej, že neďaleko počuje praskot vetvičiek, ako by ju niekto sledoval. Poobzerala sa, ale nič podozrivého nezbadala. Trud vždy stihol včas ukryť sa.

Napokon po namáhavej chôdzi našla otca Svorada. Usilovne narábal ťažkou sekerou. Zaiste už dlho pracoval, lebo práve sa bol nachýlil už štvrtý peň, aby čochvíľa padol k trom už sofatým. Dlho pozorovala úmornú prácu otca Svorada, a divné jej bolo, že nevidela pri ňom svojho ujčoka, Beňadika. Kdeže je ten? Popošla bližšie, aby sa spýtala učiteľa, kde má hľadať žiaka. V tej chvíli však akoby sa jej bol zrak zatemnil: len hmliste videla, že podfatý strom s veľkým rachotom padá na zem. Ale klesol aj otec Svorad. Či ho azda strhol so sebou padajúci strom a či len od únavy padol? Zrýchlila kroky a ponáhľala sa na pomoc omdletému.

Žrazu však zastala ako k zemi prikovaná. Videla nevšedný, nevidaný zjav. Pri omdletom mníchovi stál mládenec nebeskej krásy, odetý do bielych, ako sneh šiat. Omdletého otca Svorada vzal na ramená, ľahúčko, akoby dvíhal páperie. Potom pokročil smerom k pustovni.

Božeta, preberúc sa z prekvapenia, zpočiatku myslela si, že to ujčok Beňadik odniesol svojho učiteľa. Ale ten nebol taký mladý, mocný, krásny a tiež nikdy ho nevidela odetého do bieleho rúcha. Ujčokova chôdza bola pomalá, ťažká. Nie, to nemôže byť on! Veď tamten tak ľahúčko kráča so svojou ťarchou, akoby sa na krýdlach niesol. Len s veľkou námahou ho mohla sledovať. Hodne zaostávala, ale jednako jasne videla, že krásny mládenec omdletého otca Svorada pozorne položil na kamennú, machom pokrytú lavičku — a zmizol.

Keď prišla k pustovni, pri jej boku objavil sa Trud. Prekvapene pozerali raz na seba, raz zasa na omdleté telo mníchovo. Dlho stáli bez slova.

Božeta prerušila ticho prvá:

— Pekne od teba, Trud, že si sa ujal omdletého sluhu Božieho. Boh ti to odplatí, — povedala, mysliac si, že on to bol, čo odniesol omdletého. Trud neporozumel hneď jej slovám.

— Nie, ja som to nebol, — povedal o chvíľu, keď sa bol dozvedel, čo hovorila. — Mne sa zas zdalo, že ty si, Božeta, pomáhala omdletému.

— Ja som to nebola, veď som ich z diaľky sledovala.

— Neviem teda, kto to mohol byť, — odpovedal Trud.

Božeta sa spamätala, že treba zomdletému pomôcť. Odviazala si s krku šatku, vzala hlinenú nádobu s vo-

dou, namočila šatku a pozorne ovlažila pustovníkovú tvár.

Otec Svorad pomaly otvoril oči. Poobzeral sa dookola, akoby sa chcel upamätovať, kde je a čo sa to s ním robí? Po malej chvíli slabým, unaveným hlasom povedal:

— Ďakujem vám, dietky, že ste sa ma ujali. Boh vám to odplatí! — a s povďačnosťou pohliadol na Truda a Božetu.

— Otče, nie nám máš ďakovať, — odpovedali obaja jednohlasne.

A Božeta rozpovedala mu, čo bola videla.

Rehoľník hlboko sa zamyslel. Z jeho dúm vytrhla ho bojzlivá poznámka Božety:

— Otče, či to nebol môj ujčok, Beňadik?

Otec Andrej-Svorad ešte väčšmi sa zamyslel. Po hodnej chvíli tíško poznamenal:

— Nie, dcéra moja, Beňadik to nemohol byť. Ten zaiste poslúchol a urobil, čo som mu bol naložil. Ten je teraz na Trenčianskom hrade. Idte a presvedčte sa.

Nastalo hrobové ticho. Každý sa zahĺbil do svojich myšlienok. Ticho o hodnú chvíľu prerušil otec Svorad, ktorý medzitým bol vstal so svojho kamenného lôžka. Hľadiac pred seba, akoby vo vytržení, slabučkým, akoby zpod zeme vychádzajúcim hlasom len toľko povedal:

— Nemôže to byť ináčej. Láskový Boh poslal svojho posla-anjela, aby ma zachránil...

— Ó Bože, — pokračoval po chvíli a jeho zrak túžobne sa vpil do modrého blankytu nebies, — vďaka Ťi za milosť, preukázanú nehodnému sluhovi Tvojmu. Tvojou vôľou je, aby som ešte žil. Zaiste preto, aby som k úplnej dokonalosti kresťanskej priviedol milovaného žiaka, Beňadika. Idte, dietky moje, — povedal hlasom už pevnejším, — ale aspoň do mojej smrti ni-

komu nepovedzte, čo vám dobrotivý Boh vo svojej láskavosti dožičil vidieť. Prisľúbte mi to.

— Sľubujeme, — povedali jednohlasne Trud a Božeta, vo svojom pohnutí iste ani nevediac, čo sa s nimi robí.

Úctive bozkali ruku sluhovi Božiemu, a odišli, sprevádzaní súc jeho požehnaním.

Dlho kráčali bez slova.

Prekonali už hodný kus cesty, keď Trud zastal a lúbezne hľadiac na Božetu, nežne ju vzal za ruku.

— Božeta, — povedal mäkkým, prosebným hlasom, — neváhaj ďalej. Buď mojou. Sme tu sami. Odídme do hlbokých lesov a žime blažene jedine sebe.

Božeta na Trudove slová ustrnula. Zákmit odporu preletel jej hlbokým zrakom, ale hneď sa zas opanovala. Vymaniac ruku svoju z ruky mladíkovej, zastala pred ním a rozhodným, ale láskavým hlasom povedala:

— Vieš dobre, Trud, že sa to nemôže stať. Nebudem tvojou, kým nebudem vidieť, že si sa úprimne a celkom obrátil. Toto moje rozhodnutie je a ostane neochvejné.

Trud zarmútene hľadel na devu. V jeho duši bol boj. Ozval sa v ňom kresťanský cit. Zaiste to zbadala i Božeta, lebo, chcejúc využiť priaznivú chvíľku, pokračovala lúbezným, presvedčivým hlasom:

— Nemal by si odkladať s obrátením najmä teraz. Trud, nebuď zatvrdilejším ako bol staroveký pohan Valerian. Ujčok mi neraz vyprával túto peknú, poučnú udalosť zo života veľkej kresťanskej svätej panny, Cecílie. Táto vznešená deva, rodom Rimanka, už ako útle dieťa prijala učenie Kristovo a Bohu zasvätila svoje panenstvo. Jej rodičia, pohani, i proti jej vôli prinútili ju vydať sa za pohanského, bohatého mládenca, Valeriana. „Valerian, — povedala Cecília po svadbe, — som

pod ochranou anjela Božieho, ktorý ochráni moje panenstvo, preto šetri ma, aby ťa krutý trest Boží nezaštíhol." Tieto slová tak účinkovali na pohanského mládenca, že sa neodvážil dotknúť sa Cecílie. Ba rozhodne povedal: „Uverím v Krista, jestliže toho anjela uvidím.“ „Uvidíš ho len vtedy, — odpovedala Cecília, — keď sa dáš pokrstiť. Id' k apoštolskému otcovi Urbanovi, príjmi od neho krst svätý a potom príď a uvidíš anjela Božieho.“ Valerian, zvedavosťou hnaný, poslúchol, a keď sa po prijatí krstu svätého vrátil, skutočne videl pri Cecílii, pohrúženej do vrúcnej modlitby, nadprirodzený, krásny zjav: videl v nebeskej žiari stáť anjela Božieho. Tento zjav tak mocne zapôsobil naň, že spolu s bratom Tiburciom stal sa kresťanom a neskôršie i mučenícku smrť podstúpil za svoju vieru. Trud, — pokračovala Božeta, — tebe dobrotivý Boh dožičil milosti vidieť anjela. Možno preto, že si už pokrstený. Nech ťa teda tento zjav presvedčí o pravdivosti viery Kristovej. Id', bojuj v našom vojsku proti pohanskej nevere, a keď sa ako víťaz vrátiš, svolím k sňatku.

Tieto posledné slová Božeta vyslovila s toľkou láskavosťou, že Trudovo srdce rozplývalo sa. Jednako však zaváhal ešte:

— Božeta, to by bolo dlho a nevedieť, či nepadnem v boji, — povedal skormútené.

— Modli sa k Pánu Bohu a odovzdaj sa do Jeho sv. vôle. A keby si v boji i padol, bola by to veľká milosť Božia pre teba. Vtedy kedysi blažení by sme sa uvideli v nebi.

— Stane sa, ako si želáš, — povedal Trud rozhodne a rezkejšie vykročil.

Božeta uverila jeho slovám a v tej chvíli i sám Trud zaiste úprimne bol rozhodnutý splniť svoj sľub. Nevedeli, že ich vytrvanlivosť bude vystavená ťažkej,

dlhotrvajúcej zkúške. Spokojní, pohrúžení do vlastných myšlienok, tíško kráčali ku hradbám Trenčianskeho zámku.

Príduc do hradu, Trud išiel medzi bojovníkov, stále majúc na myšli milovanú devu.

Božeta, dôjduc do hradu, hľadala ujčoka Beňadika.

Dopytovala sa naň, nikto jej však nevedel povedať, kde je. Zamierila do dvoranskej siene, úfajúc, že ho najde v káplnke. A nemýlila sa. V kročiac do siene, cez odchýlené dvere káplnky videla ho kľačať pred oltárom. Nechcela ho vyrušiť v pobožnosti. Pokľakla teda aj ona a uprela svoj zrak na modliaceho sa pustovníka a potom na obraz Ukrižovaného. Nezbadala, že do siene vkradol sa i Trud, ktorý sa skryl a čakal, čo sa bude diať.

Pustovník Beňadik vstal. Zbadajúc Božetu, prikročil k nej. I deva vstala a akoby vyčítave povedala:

— Počula som, ujčok, že chceš odísť. A mňa tu necháš opustenú? Či si neprislúbil nebohému môjmu otcovi, že budeš sa o mňa starať?

— Viem, Božeta, čo som slúbil tvojmu otcovi, Pán Boh mu daj slávu večnú. Tento svoj sľub neporuším i keď odídem. Nie si opustená. Tu na hrade si v dobrej opatere. Musím na čas odísť; je to vôľa Božia, aby som sa pripravil, žeby som potom blahodarnejšie mohol pracovať pre slávu Božiu a pre spasenie drahých krajanov. Preto opúšťam na čas tak teba, ako i môjho drahého učiteľa, otca Andreja-Svorada. Od neho si pýtaj radu, ak budeš mať nejakú pochybnosť. Čas rýchle ubehne, zavše vás i navštívim a poteším sa s vami.

— Nech sa stane vôľa Božia, — odpovedala Božeta. — Požehnaj ma na rozlúčku, ujčok drahý.

Pustovník zbožne vystrel ruky nad devou a požehnal ju so slovami:

— Božeta, nech ťa prevádza bázeň Božia. Ži ctnostne a nesyväzuj osud svoj s človekom, ktorý nevyznáva Spasiteľa nášho.

— Buď spokojný, ujčok drahý. Nikdy sa tak nestane! Tvoje ponaučenie zachovám do smrti.

— Pokoj Pánov nech ostáva s tebou, — končil pustovník, a vážnym, pomalým krokom poberal sa k východu. Za ním kráčala pohnutá, zamyslená Božeta.

Trud všetko počul a videl zo svojho úkrytu. O chvíľu vyšiel aj on na chodbu. Tu zastal. Na hrade panovalo ticho. Len na nádvorí hradu, kde pod holým nebom táborilo Prokujove vojsko, ozýval sa šuchot a tichý rozhovor. Široká tvár mesiaca po modrom, letnom nebi plávajúc zvedavo sa prizerala na tábor. Niektorý lúč zastal na vyleštenom hrote kopije, zasvietiac sťa svättojánska muška. Potom mesiac nakukol i do otvorenej chodby hradnej budovy a osvietil tam ešte vždy bezradne stojácu postavu Trudovu. Pri bledom svetle mesiaca jeho tvár ešte bledšou sa zdala.

— Ona nikdy nebude mojou, ak sa nezrieknem pohanstva, — hovoril si. Bola to ozvena posledných slov Božetiných v duši jeho.

— Musí sa stať mojou, — snoval ďalej myšlienky. — Splním jej žiadosť. Ó, Kriste, pomôž mi! Veď tvoje učenie musí byť dobré a pekné, keď vychováva také šľachetné duše, ako je Božeta.

— Ale čo otec? — ozval sa akýsi pokúšajúci hlas v nerozhodnej duši jeho. — Ten neprivolí. Opustím ho. Zajtra odídem s vojskom a v boji proti pohanom dokážem Božete, že som jej hodný.

S takýmito myšlienkami odchádzal Trud na lôžko. Sen dlho neprichádzal na jeho víčka.

— Mal by som zabehnúť k otcovi, — zmietal sa, —

všetko mužne, otvorene mu povedať... Azda ho presvedčím...

S takýmito a podobnými myšlienkami napokon usnul.

Včas ráno zobudil ho ruch na odchod pripravujúceho sa vojska. Soskočil s lôžka, vystrojil sa, sobral najlepšiu svoju zbraň a išiel na nádvorie, kde vojská zostavovali sa do šíkov. Stal si medzi pešiakov Trenčianskeho hradu, keď práve tade išiel pán hradu, Vencelín.

— Aj ty ideš s nami, Trud? — spýtal sa ho s úsmevom.

— Áno, — odpovedal rozhodne. — Kde je môj pán, tam musím byť aj ja.

— Si hodný šuhaj, — pochválil ho Vencelín, — ale čo bude s tvojím starým, nevládnym otcom? — dodal a pobral sa ďalej, aby preliadol vojsko.

Rozhodná odpoveď Trudova v tej chvíli zaiste bola úprimná. Pobádal ho k tomu kresťanský cit. Jednako však váhal ešte:

— Mal by som aspoň nakuknúť k otcovi. Veď to i mocný Vencelín chce. Hľa, pripomenul mi ho.

V takejto neistote prišiel Trud s vojskom k Váhu. Možno si dobre ani neuvedomil, čo robí, keď nepozorovane odbočil a skryl sa vo víbovom kroví. Tam schúlený vyčkal, kým vojsko prešlo. Potom vyhľadal svoj člnok a skočil doň.

— Len odoberiem sa od otca a potom ľahko dohnám vojsko. Keď nie skôr, tak iste pod hradbami Hlohovca, — pomyslel si.

A veslom odsotil člnok od brehu.

III.

Starý Kosenec stál pred domom. Dľaňou zatienil si zrak proti lúčom práve vyššieho slnka a prenikave hľadnel na druhú stranu Váhu. Slabnúce jeho oči nerozoznávaly síce podrobnosti pochádzajúceho vojska, ale jednako videl, akoby sa ohromný had plazil na ľavom brehu Váhu a závodil s bystrým tokom jeho, alebo akoby popri rieke tiekla iná rieka, rieka ľudských tiel.

— Už teda tiahnu proti našim. Ich je toľko a náš hŕstka. Nerovný to boj, — pomyslel si a zalomil rukami.

Zrazu zjavil sa pred ním Trud.

— Túžobne ťa už čakám, synu, — privítal ho.

— Ale čože to má znamenať? — pokračoval, vidiac syna v plnej výzbroji. — Azda sa len nesberáš do boja s kresťanmi proti našim? — a na starcovej tvári objavil sa pohrdlivý úsmev.

— Hej, otče, idem do boja s mocným našim pánom, Vencelínom. Tam je moje miesto a prišiel som sa od vás odobrať; — povedal Trud so sklopeným zrakom, trochu zmätene, ale odhodlane.

Pohrdlivý úsmev na starcovej tvári zmenil sa v chmúrnosť, ba v zúrivú zlobu.

— Čo to táraš, nezdarný synu, — osopil sa stavec na svojho syna, — či ťa už celkom pripravila o rozum tá falošná Božeta?!

— Dal som Božete sľub, a ten musím splniť, — odpovedal Trud.

Stavec opovrhlivým zrakom premeral syna od hlavy po päty:

— Nuž či tak? Tebe svodná dievčina je viacej, ako naši odvekí bohovia?! Či si už zabudol na našu prísahu, že pomstíme smrť nášho pána, Becha?! Kliatba jeho i moja a trest našich bohov by ťa stíhal, keby si túto prísahu porušil! Nikde nepôjdeš! — skríkol a surovo sotil syna do príbytku.

— Odlož zbraň! — rozkazoval stavec prísny hlasom. — Onedlho budeš si ju môcť vziať, avšak nie proti pohanom, ale proti kresťanom.

Trud sta námesačník splnil otcov rozkaz. V príbytku zavládlo trápne ticho, prerývané len ťažkým dychom a zavše tupým kašľom starcovým.

Potom stavec znovu sa ozval už spokojnejším hlasom:

— Hovor, čo si zkúsil v posledné dni?

Trud vedel, že márne by odporoval žiadosti otcovej. Celkom súc ovládaný starcovou vôľou, podrobne mu načrtal príchod Prokuja a jeho vojska, ako aj prípravy a odchod spojených vojsk s Trenčianskeho hradu. Aj to spomenul, že toto veľké a dobre vyzbrojené vojsko má sa pod Hlohovcom spojiť s vojskom Poznanovým a Konecovým, kým početná posádka Nitrianskeho hradu tam sa k nim pridá. Ba i Pohronci vraj pod vedením Ortha tiahnu pod Ostrihom.

— Veľké, nepremôžiteľné je to vojsko, otče, a postavíš sa proti nemu bolo by šialenstvom.

Kosenec sa zamyslel. Trud si myslel, že jeho predpojatost a nenávisť proti kresťanstvu sa láme. Ale mylil sa. Starý sa usmial, pohodil rukou a povedal:

— Hej, videl som to vojsko. Je veľké, ale naši odvekí bohovia sú väčší a mocnejší.

Zas nastalo trápne ticho.

Trud rozmýšľal, či má otcovi rozpovedať, čo videl v lese pri stínaní stromov. Chmúrna zamyslenosť otcova ho však k tomu nijako nepovzbudzovala. Napadlo mu aj, že sľúbil svätému mužovi mlčať o nadprirodzenom zjave do jeho smrti. Nerozpovedal teda, čo videl. Napnutosť a mlčanie medzi otcom a synom trvaly až do samého večera.

Keď slnko skláňalo sa k západu, ozval sa otec panovačne:

— Treba si ísť ľahnúť a odpočinúť, lebo zajtra pred východom slnka vyberieš sa pod Vršatec k Perunovmu žrecovi, k bývalému vladykovi Tuchýnov, Divišovi. Všetko mu rozpovieš a potom poradíte sa, čo robiť.

Trud akoby očarovaný, pozbavený vôle a smyslov, bez slova poslúchol.

Sotva sa brieždilo, otec ho už budil. Trud obliekol si tmavočervené nohavice, krašanicu, obul krpce, ktoré si pripevnil remienkami, hrubú plátenú košeľu, ktorú si prepásal širokým koženým, plieškami vyzdobeným pásom a na košeľu obliekol si keptár, krátky, kožušinou obrubený a zúbkovite vykrojenými koženými ozdobami posiaty kožuch bez rukávov. Cez plece prehodil si luk a vzal si aj takzvanú perúnovskú sekerku. Luk azda proti divej zveri, sekerku však viacej k vôli významu svojho posolstva. Veď išiel k Perunovmu žrecovi a sekerka práve tomuto božstvu bola zasvätená.

— Nech ťa chránia a zdravého navrátia naši bohovia. — žehnal syna starý Kosenec.

Sprevádzaný súc týmto želaním otcovým, Trud vydal sa na cestu.

Najprv išiel po brehu Váhu, ale čoskoro zabočil do lesov a ponáhlal sa neznámymi prťami, ba kde-tu, aby si cestu skrátil, prekliesnil sa cez hustý les. Kráčal smele, veď cestu dobre poznal, i keď v poslednom čase zriedka chodieval tade. Slnko práve bolo ožiarilo čarokrásny podvršatecký kraj, keď došiel na peknú polanu, preťatú práve v polovici malým, bystrým potôčikom. Na pravom jeho brehu zbadal krdlik oviec s malým chlapcom, na ľavo zas, pod samým lesom páslo sa niekoľko kusov rožného dobytká pod dozorom starého, shrbeného pastiera.

— Som na mieste, — pomyslel si Trud, a rezkejšie vykročil hore vodou popri potôčiku.

Malé údolie sa čím ďalej tým väčšmi úžilo, až mu cestu zatarasilo vysoké krovie, akoby schválne tam vysadené.

Prederúc sa cez husté kríčky, našiel sa v malej kotlinke. Tu zastal a zahľadel sa na dve dobre mu známe drevené budovy, akoby váhal, či má vstúpiť. Väčšia, zhotovená z hrubých trámov, bola hospodárskym staviskom, druhá, menšia, úhľadnejšia, slúžila žrecovi Divišovi a jeho rodine za príbytok.

Chcel práve zamieriť k žrecovmu príbytku, keď mu do cesty skočilo s jedovatým štekotom veľké, chlpaté psisko.

— Dunčo! — zavolať Trud. Pes hneď prestal štekať a priateľsky začal obskakovať.

Na štekot psa vyšla z príbytku mladá dievčina, zdravej, červenej tvári, s rozpustenými bujnými vlasmi, odetá do hrubej plátenej košeli s rukávcami do vodorovne riasovanej suknice a na nohách mala krpce. Bola to Kaška, dcéra žreca Diviša. Uvidiac Truda, ve-

selo pobešla k nemu, a vrhnúc sa mu okolo šije, náruživě ho začala celovať. Trud ju nešetrne odtisol od seba, na čo dievča zahanbené s výčitkou pozrelo naň a zvolalo:

— Ešte vždy sa protivíš našim bohom, ešte vždy opovrhuješ mojou vernou láskou?

Trud neodpovedal, len zamračene hľadel pred seba.

— A to všetko pre tú škarednicu, pyšnú Božetu z hradu! — pokračovala Kaška.

— Kaška, neznevažuj tú peknoduchú devu, — povedal Trud mrzuto. — Nechaj si svoje reči pre seba. Ja som prišiel vo vážnej veci. Kde je tvoj otec?

— Odišiel kdesi do lesa, príde však čoskoro. Zatiaľ poď, občerstvi sa.

Kaška zaviedla Truda do priestranej chyžky. Na prostriedku stál stôl, obložený jedlami, a popri stole z oboch strán stály dve dlhé lavice. Trud sadol si, a keď mu chlapec, zvaný „gost“, predložil koláč a kus varenej baraniny, s chuťou sa dal do jedla. Po dlhej chôdzi vyhladol.

Kaška vybehla, ale čoskoro sa vrátila, odetá do sviatočného: mala súkený kabát s bohato vyšívanými rukávmi, a biely plášť, zvaný „gugla“. Hlavu mala zahalenú závojom. Takto sa vystrojila, aby sa Trudovi zapáčila. Márne však, lebo Trud dal sa do jedenia a ani len neodpovedal na jej láskavé slová.

Práve dojedal, keď do svetlice vkročil vážny starc, s dlhou, temer po pás siahajúcou šedivou bradou. Mal dlhú, skoro po zem siahajúcu suknicu, v drieku prepásanú remeňom.

— Vítaj, synu verného priateľa, starého Koseneca, — zvolal Diviš. — Čo nového u vás na pyšnom Tritýne?

— Takto pomenoval Trenčiansky hrad, dľa jeho staro-
dávneho mena, lebo zatracoval každú novotu.

— Veru vážne veci sa dejú, ctihodný vладыka. Otec
ma poslal, aby som ti oznámil dôležité zvesti, — odpo-
vedal Trud, pozrúc na Kašku a chlapca „gosta.“

Starec porozumel jeho pohľadu. Vycítil, že v prí-
tomnosti týchto nechce vyprávať. Preto chytiac Truda
za ruku, zaviedol ho do inej, menšej chýžky, kde v jed-
nom kúte stál malý krb, na ktorom horel ohník. Pred
krbom stála nešikovne vykresaná socha bôžika. Na ko-
zúbku pri krbe sedel chlapec, zvaný „badniak“, ktorý
občas prikladal polienka, aby ohník nevyhasol. Na ste-
nách visely viazaničky dreviek, na ktorých boli rozlič-
né zářezy a vrúbky.

Keď starý žrec poslal chlapca „badniaka“ preč, o-
baja si sadli na kozúbok.

— Nuž, povedz mi, synu, povedz, čo mi odkazuje
starý môj priateľ, tvoj otec, Kosenec, — povedal Diviš.

Trud začal vyprávať. Rozpovedal podrobne, ako
prišlo posolstvo z Nitry na Trenčiansky hrad, aby zi-
skalo Vencelína a iných mocných županov, aby sa spo-
jili s ostrihomským kráľom proti odbojnému pohan-
skému Kupovi, vojvodcovi v Šumadii. Oznámil ďalej,
že župani žiadosti vyhoveľi, že na Trenčianskom hrade
shromaždilo sa veľké vojsko, že na Skalke bola veľká
slávnosť, kde shromaždení prosili kresťanského Boha,
aby im pomáhal v boji proti pohanom, a že k Vence-
línovmu a Prokujovmu vojsku mali sa pripojiť i župani
Konec, Poznan a vojsko Nitrianskeho hradu. I pohron-
ské kmeny vraj pod vedením župana Ortha boli už na
ceste do Ostrihoma, aby sa zúčastnily výpravy.

— Proti toľkému vojsku ťažko bude niečo pod-
niknúť. Tak sa zdá, a hovoril to i môj otec, že to bude
naša záhuba a vykorenenie, — oznamoval Trud.

Starý Diviš s veľkou pozornosťou poslúchal Trudove slová. Tvár sa mu čo raz tým väčšmi mračila. Dlhosedel zamyslený bez slova, i keď Trud dohovoril.

Zrazu sa však strhol, akoby zo sna, zastal pred sochou bôžika, a hlboko si vzdychal:

— Mocný Svätovit, zjav nám budúcnosť. Povedz, čo nám ona prinesie?

Potom chytil Truda za rameno a vyšiel s ním von. Prešli tou istou úžinkou, prederúc sa cez krovie, ktorým bol Trud prišiel. Príduc na lúku, Diviš odlomil vetvičku vrbu a premerajúc ju očami, v pravej polovičke ju prelomil. Obe polovičky potom naraz položil na hladinu potôčka a pustil dolu vodou. Drievka chvíľku spokojne plávaly vedľa seba, sprevádzané súč zrakom žreca a Truda, ktorý starcovmu počínaniu nerozumel. Drievka sa pri výmole, kde potôčik tvoril malý vír, zrazu spojily a vzpriechyly. Ich zápas trval krátko: hrubšia polovička vetvičky zachytila sa do koreňov vrbu, kým tenšia uvoľnene plávala dolu vodou ďalej, až zmizla zpred očí na brehu stojácich mužov.

Divišova tvár sa zamračila. Neprehovoriac slova, kývnul Trudovi, aby ho nasledoval do chyžky, z ktorej boli vyšli.

Tu vzal so steny viazaničku drievok so zárezmi, vyňal z nej dve drievka, a pošúlajúc ich medzi dlanami, pustil ich na zem. Tak urobil ešte dvarazy. Potom si kľakol a skúmal hore obrátené zárezy. Tvár sa mu trošku vyjasnila.

— Nie sme ešte celkom ztratení, — povedal zamyslene a ticho, akoby pre seba. — Dve polovičky vrbovej vetvičky, pustené dolu vodou, — pokračoval obrátiac sa k Trudovi, — znamenaly naše starootcovské obyčaje a nové učenie kresťanské. Tenšia polovička znamená kresťanstvo, hrubšia pohanstvo. Hrubšia polo-

vička ostala zachytená medzi koreňmi, tenšia však odplávala. To by znamenalo, že kresťanstvo premôže naše starootcovské zvyky. Nemusí sa však tak stať, jestliže prinesieme slávnostnú obeť Perunovi tak, ako sme to kedysi robievali. Dokazujú to ležaté krížiky na drevkách. Pozri sa len: na každom drevku sú hore obrátené aspoň dva-tri také ležaté krížiky. Spolu je ich dvanásť. To by znamenalo, že Perun, odznakom ktorého, ako vieš, sú tieto ležaté krížiky, lebo i jeho blesky sa križujú, si žiada, aby tá obeť bola prinesená o dvanásť dní. Dobrým a veľmi prajným znakom zdá sa mi byť aj to, že o dvanásť dní budeme mať práve splň mesiaca.

— Dobre, otče, ale kdeže budeme môcť obeť prinesť tak slávnostne, ako to robievali kedysi naši otcovia? — poznamenal Trud.

— Nuž kdeže inde, ako pod Perunovým dubom, na vrchu Oltárno pri Skalke. Budeme to môcť urobiť tým ľahšie, že vojsko Trenčianskeho hradu odišlo a tak nebude nám mať kto prekážať.

— Tak je, — odpovedal Trud, — ale na Skalke usadil sa kresťanský mních, ktorý nás iste zbadá.

— Toho sa nám netreba obávať, ten sa neodváža proti nám samotný. Musíme však byť opatrní, aby sa vopred nedozvedel o našich úmysloch a aby neprivolal pomoc.

— Uistujem ťa, že nič sa nedozvie, — povedal Trud.

— V tú noc v tajnosti povolajte našich ľudí z vášho okolia, najmä z Tematýnskeho hradu. Ja mojich posláv rozošlem do Bielych a Malých Karpátov, aby odtiaľ priviedli našich.

— Stane sa, ako si žiadaš, — uistoval Trud.

— Dúfajme, že sa všetko dobre vydarí, — pokračoval žrec. — Verím, že naši odvekí bohovia odvrátia

od nás pohromu. A teraz, id', synu, poteš zarmútené srdce tvojho otca a všetko na čas pripravie.

Trud odišiel. Dušu mal akoby rozdvojenú. Nevedel, či sa má zo všetkého toho tešiť, alebo rmútiť. Ale už nebolo preň návratu. Prúd ho už strhol a unášal.

Starý Kosenec veľmi sa potešil správam. Klesajúci už jeho duch ožil.

Hneď poslal posla na Tematýn a druhých dvoch do okolia, aby pozvali spoľahlivých prívržencov starootcovských zvykov. Potom netrpezlivo očakával splň mesiaca.

Nadišla očakávaná noc. Mesiac v celej svojej nádhere kráčaľ po čistej ako oko oblohe nebeskej. Pod storočným dubom, na vrchu Oltárno, začali sa schádzať po dvoch-troch. Prvý prišiel Kosenec s Trudom. S nimi prišli aj piati ich najbližší. Priniesli tučného capa, dva kotle, chlieb a iné potraviny, i temlov medoviny. Nasnášali suchého ráždia, rozkresali dva ohne, nad ktoré zavesili kotle s vodou. Sotvaže boli s prácou hotoví, prišiel i Diviš s dcérou Kaškou, so starým verným sluhom Jaromírom a troma pastiermi. Žrec, vidiac ohne a tučného capa, na znak spokojnosti kývnul hlavou, potom však vážne a zamyslene začal sa prechádzať. Nevedieľ, či ho trápila zlá predtucha alebo či sa pripravoval na úkon, ktorý za veľmi dôležitý považoval. Z dúm vyrušil ho približujúci sa väčší hlúčok ľudí. Boli to Tematýnci, na čele s vladykom. Prišlo s ním sedem bojovníkov. Niektorí i so ženami a dcérami. Hneď za týmito prišiel ešte väčší hlúčok: vladyka myjavský a jeho prívrženci z Bielych Karpatov. Žrec Diviš čo najúctivejšie privítal oboch vladykov, dávajúc im na javo, že vo svojom podujatí na nich si najväčšmi zakladal.

Keď si všetci, počtom asi päťdesiati, posadali okolo ohňov, predstúpil žrec Diviš a prehovoril:

— Bratia, naše kmene boli kedysi mocné a slávne. Maly slobodu a hrdinsky odrážaly všetky útoky nepriatelí. Verne slúžily starootcovským bohom, ktorí ich preto aj odmeňovali. Ale prišli cudzí ľudia, akýsi dvaja bratia z ďalekých východných krajín, a národ odviedli od starootcovských bohov a mravov. Uvalili na nás hnev a pomstu našich odvekých bohov. Len málo nás ostalo, ktorí sme odolali novotám, ale dosť k tomu, aby sme tu priniesli našim bohom obeť na usmierenie ich hnevu.

Žrec položil ruku na hlavu sputnaného capa, oči povzniesol k nebesiam a povedal:

— Mocný Perun, Volos, Tur, i vy bohyne Vesna a Morena, príjmite milostive obeť túto.

Na to rozputnané už obetné zviera chytil za rohy a priviedol k ohňu. Potom vytiahol dlhý nôž a so slovami:

— Pamätajte, že chvályhodnú obeť túto, ako obyčaj po otcov zdedenú, konáme na usmierenie hnevu našich bohov, — zarezal zviera.

Vystreknutou krvou jeho žrec pokropil shromaždených.

Hneď na to pristúpily dve staršie ženy, stiahly kožu s capa, rozštvrtily ho, umyli a mäso pokládly do pripravených kotlov.

Keď sa uvarilo, vybraly ho, rozkrájaly a každému predkladaly s chlebom, soľou a koláčmi, čo byly so sebou priniesly. Všetci jedli a pili. Džbánok s medovinou išiel z ruky do ruky.

Keď sa myslí od požitého nápoja rozjarily, Kaška vyzývave si stala pred Truda a zanôtila:

*Daže teba šuhaj, daže Perun trestati,
tri roky si chodiu a teraz si prestati.*

Chcela ho pochytiť do tancu, ale Trud odvrátil sa od nej.

Všetci s nevoľou hľadeli na počínanie Trudovo. Starý Kosenec zamračil sa a práve chcel vážne pokarhať i napomenúť svojho syna, v tom však Kaška nôtla už ďalej:

*Kalina, malina na Tatrách dozrela,
neraz som šuhajku za tebou pozrela;
neraz, nedva razy, ale už nebudem,
nech to Parom vezme, na teba zabudnem.*

A samopašne sa zvrtnúc, pojala iného mládencia do tancu.

Trud, chcjúc zahľadiť nemilý dojem, ktorý vyvolalo jeho počínanie, tiež zanôttil a pohodil rukou:

*Krúť sa, dievča, krúť sa,
Parom ti do srdca!*

A príklad mladých čoskoro zachvátil všetkých. Spev, tanec a samopaš nasledovala po obeti.

Len Trud sa stránil všeobecnej veselosti; chodil zamyslený. V myslí porovnával pohanskú obetu s bohoslužbou, ktorú videl pred niekoľkými dňami na Skalke. Koľký to rozdiel! Jeho zrak mimovoľne obrátil sa k pustovni. Muž Boží, Andrej-Svorad, pozoroval, čo sa deje na vrchu Oltárno. Dobre vediac, čo znamená ten hluč, vrhol sa pred krížom na kolená a vrúčne sa modlil:

— Ó, Bože! Tam nemiernym jedením, pitím a rozpustilosťou uctievaajú svojich falošných bôžikov, ja však tu v prísnom sebazaprení volám k Tebe, zahľad' starú nepravosť a prived' k víťazstvu svoju vznešenú pravdu!

Veselica na vrchu Oltárno trvala do rána. Slnko už vychádzalo, keď sa účastníci začali rozchádzať, majú už ustálený plán: Všetci bojasúci mužovia, prívrženci starootcovských obyčajov, na ľavej strane Váhu mali sa ísť na Tematýne. Odtiaľ v noci, aby ich nespozorovali, mali sa preplaviť cez rieku a ísť k myjavskému vladykovi, u ktorého sa zasa medzitým mali shromaždiť bojovníci z pravej strany Váhu. Odtiaľ spoločne cez lesy Malých Karpatov mali sa spustiť k Dunaju, ale hodne povyššie hradu Devínskeho. Preplaviac sa cez Dunaj, Zadunajskom sa mali ponáhľať do Šumadii na pomoc odbojnému Kupovi.

Na čom sa rozhodli, to aj uskutočnili.

O niekoľko dní spomenutou cestou tiahlo niekoľko sto hláv počítajúce nesriadené vojsko k Dunaju. Starci, ako Kosenec a Diviš, ostali doma, ale čo bolo bojasúce, to všetko tiahlo na čele s tematýnskym a myjavským vladykom. Trud, ktorý bol medzi nimi, zas porovnával:

— Tam tisíce bojovníkov, tu sotva niekoľko sto. Tam dobrá výzbroj a ukáznenosť, tu neporiadok a surovosť! Už teraz je isté, na ktorej strane bude víťazstvo. Ja nešťastný, prečo som sa len dal svábiť?!

IV.

V tom istom čase, keď malé, nesriadené vojsko myjavského vladyku prišlo povyše Devína k Dunaju a radilo sa, ako sa preplaviť cezeň, i z Ostrihomu vyšlo veľké, dobre sriadené vojsko. V prvých radoch išli na malých, rýchlonohých koňoch jazdci súkmenovcov mladého panovníka Štefana; za nimi v uzavretých radoch ťažká jazda nemecká. Ani jedných ani druhých nebolo veľa. Nemci budili pozornosť svojou dokonalou výzbrojou. Na hlavách leskly sa im prilbice, vybíjané zlatými šupinami, zpod prilbic na ramená splývala mäkká koža, ktorá prikrývala i čelá. Prsia mali chránené drótenými panciermi. Tieto boly po bokoch stiahnuté remeňmi. Drótenými rukavicami obrnené mali i pravice, v ktorých držali dlhé meče, preložené na chrbte koní.

Za nemeckou jazdou nasledovala jazda Vencelínova a jeho spoločníkov, ktorá nie síce dokonalosťou výzbroje, ale počtom hodne prevyšovala nemeckú jazdu. Z tejto príčiny, ako i preto, že peší bojovníci tiež veľmi početní, pozostávali zo samých Slovákov, vedenie celého vojska sverené bolo Vencelínovi, hoci tam bol aj nedávno za rytiera pasovaný mladý panovník Štefan. Tento najviacej bol v spoločnosti nitrianskeho prepošta Bystrislava a mnícha Rádlu. Zúčastňoval sa rozličných po-

božností, kým vo vedení vojska celkom sa spoľahnuť na zkuseného vojvodu Vencelína.

Vojsko, vyjdúc z Ostrihomu, zamierilo k jazeru Blatonskému. Vencelína a jeho bojovníkov nemalou hrdosťou naplňovalo vedomie, že dávne kresťanské pamiatky, krásne kostoly a budovy, ktoré tu príležitosť mali obdivovať, pochádzali od slovenského kniežata Kocela. Veľa im o tom rozprával mladý, horlivý sluha Kristov, Bystrislav, prepošť kapituly nitrianskej. Veď otec Kocelov, Pribina, bol kedysi pánom Nitrianskeho hradu, kde vystaval prvý kresťanský kostol. Tu shromaždil niekoľko kňazov, ktorí konali služby Božie v tom kostole. Z tých hradných kňazov, ktorí sa potom sdružili k spoločnému životu, vznikla časom nitrianska kapitula, hlavou ktorej bol vtedy Bystrislav.

Zaujímavé vysvetľovanie prepoštovo s veľkou pozornosťou počúvali všetci, najmä však mladý panovník Štefan. Veď on práve teraz sa zaoberal veľkými, ďalekosiahajúcimi plánmi: ako usporiadať cirkevné sriadenie na jeho území, keď sa mu podarí vyhubiť pohanstvo a obrátiť súkmenovcov svojich na kresťanstvo.

Čoskoro však opustili pekné kraje brehov Blatonského jazera. Vojsko napredovalo juho-západným smerom. Kraj sa menil v kraj vrškovitý, posiaty hustými lesmi, kde-tu s močiarmi v údoliach. Táto okolnosť, ako aj to, že tu boli už na nepriateľskom území, v Šumadii, kde vládol Kupa a jeho prívrženci, upozornilo vojvodu Vencelína na väčšiu opatrnosť. Rozostavil vojsko a pomaly napredoval. Občas vysielal výzvedov, aby preskúmali kraj. Po dvojdnovom pochodovaní prišli na otvorenú a priestrannú čistinku. Tu vojsko na vojvodcov povel zastalo. Vencelín tu chcel vyčkať, aké zvesti prinesú výzvedovia. Nečakal dlho: výzvedovia čoskoro prišli a hlásili, že videli predstrážu nepriateľského voj-

eska. A skutočne: onedlho na to objavily sa na obzore dlhé oblaky rozvíreného prachu, svedčiaceho, že nepriateľ približuje sa v bojovnom šíku. Nepriateľa zakrývaly ešte pred zrakmi vojska Vencelínovho nízke kopce, ktorými bol zvlňený celý kraj; nebolo však pochybnosti o tom, že sa približuje. Vencelín bol pripravený, len kde-tu nariadil ešte čo-to napochytre.

Svojich kopijníkov rozostavil v hustých šíkoch, ale tak, že v istých vzdialenostiach boli medzery. Kopijníci na daný povel mali sa schúliť k zemi, aby ich nepriateľ hneď nezbadal. Medzery medzi kopijníkmi boli na to, aby sa nimi naoko ustupujúca jazda mohla dostať za chrbet kopijníkov. Po tomto kopijníci mali medzery chytro vyplniť a nasadenými kopijami pristať útočiacu jazdu nepriateľa.

Vencelín totižto dobre vedel, že nepriateľské vojská pozostávajú zo samej jazdy. Preto ju chcel taktó prekvapiť.

Keď už všetko bolo pripravené, časť Vencelínovej jazdy, väčšina ostala ukrytá v lese, vybehla pred kopijníkov a pomaly napredovala. Čoskoro objavily sa i predvoje Kupovej jazdy. Bojovníci stáli zoči-voči. Hneď na prvý pohľad bol badateľný nepomer: jazda Kupova bola v prevahe. To nepriateľa posmelilo: celým mračnom šípov zasypali jazdcov Vencelínových. Tí, akoby prestrašení, začali pomaly ustupovať. Nepriateľ hnal sa za nimi. Pustila sa do behu i ustupujúca jazda Vencelínova a cez medzery čoskoro dostala sa za chrbet k zemi schúlených kopijníkov. Medzery sa na to vyplnily a pred očami prekvapeného nepriateľa, akoby zo zeme vyrástol trojrad kopíj. Nepriateľskí jazdci nevládali už zadržať kone. Výsledok tejto bojovnej taktiky Vencelínovej bol strašný. Pod kopytami nepriateľských koní zahynulo síce i hodne kopijníkov, ale ztrata nepriateľa

bola nepomerne veľká. Väčšina nepriateľských jazdcov vletela na nastrčené kopije.

To ochromilo nepriateľa. V jeho radoch nastal veľký zmätok, ktorý využili kopijníci a znovu sa rozostúpili, otvoriac cestu svojim jazdcom.

Tu z lesa na čele s Vencelínom, s veľkým bojovným krikom vyrútila sa jazda a vrhla sa na nepriateľa.

— Bite, bite! — kričal Vencelín a sám sa vrhol do hlúčku, kde bol boj najzúrivejší. Nepriateľ padal pod jeho tvrdými údermi sťa žito pod kosou. Vencelín v bojovnej trme-vrme zbadal silného, slnkom opáleného chlapíka surovej tváre a širokých pliec. Vencelín hneď poznal v ňom vodcu nepriateľa, odbojného Kupu. Hnal sa za ním, v tom však z boku zahnal sa ktosi naň širokou sekerou a ozval sa známy mu hlas:

— Beda ti!

Sekera netrafila. Vencelín, obrátiac sa, s hrôzou zazrel známu mu tvár, v ktorej poznal svojho poddaného — Truda! Vzkypiac hnevom, zabudol na Kupu a na jeho bojovníkov, potrhol úzdu a chcel sa hnať za ním, bolo však už neskoro. Trud zmizol v hlúčku utekajúcich. K Vencelínovi pribehli nemeckí jazdci na ťažkých koňoch a v drôtených pancieroch s vojenným krikom a spolu s Vencelínovými ľahšie ozbrojenými jazdcami ho obkľúčili, akoby ho chceli brániť vlastnými telami.

Bojovníci na Vencelínov povel sriadili sa v šík a hnali sa za utekajúcim nepriateľom.

Keď nepriateľa skoro už dohonili, utekajúci jazdci zrazu zastali, akoby ich uťal, a na ich čele vo vyzývavom postoji, s kopijou, na zem spustenou, objavil sa Kupa.

Bol to znak, že navrhuje, aby boj bol rozhodnutý súbojom vodcov.

Vencelín výzvu bez váhania prijal.

Vodcovia postavili sa proti sebe, každý majúci za sebou v polkruhu rozostavených svojich bojovníkov. Kým na tvárach Vencelína a jeho bojovníkov odrážala sa odvaha a nádej, zatiaľ Kupa a jeho spoločníci prezradili stiesnenosť, čo bolo dôkazom toho, že len v poslednom zúfalom položení odhodlali sa k tomuto rozhodnutiu.

Súboj začal sa za ohromnej napnutosti z oboch strán.

Vodcovia sťa levi vrhli sa na seba. Hroty nasadených kopijí skrížily sa ako blesk. Kupa dobre narábala kopijou. Namieril ju priamo na prsia protivníka, ale bdely Vencelín kopiju odrazil širokou sekerou, ktorú držal v ľavici. Pritom vykývla sa i kopija Vencelínova, netrafiac Kupu. Vodcovia po prvej srážke ostali nezranení, ale Vencelínov úder sekerou na kopiju Kupovu bol taký prudký, že kopija vypadla Kupovi z ruky. Keď to Vencelín, obrátiac sa na koni zbadal, odhodil svoju kopiju na znak, že chce s protivníkom bojovať rovnakou zbraňou.

Vo vzduchu mihly sa široké sekery. Protivníci rýchlosťou víchra hnali sa jeden na druhého. Lepší výcvik a prednosť Vencelínova i v tomto druhu zbrane čoskoro sa ukázala. Odraziac naň namierený úder, tak silne zaťal do šije Kupovej, že hlava na prvý úder odletela od trupu.

Neopísateľný jasot zavládol v radoch Vencelínových bojovníkov, kým preriedených bojovníkov Kupových opanoval úžas a zdesenie.

Keď precítili, obrátili svoje bystré koníky a dali sa na útek. Niekoľko bojovníkov Vencelínových začalo ich prenasledovať, ale čoskoro vrátili sa, lebo, ako oznamovali, Kupovi bojovníci rozpáchli sa po hustých lesoch a záhadných močiaroch,

Boj bol skončený. Bojište, husto posiate mŕtvola-
mi odbojných pohanov, ovládali Vencelín a jeho vojsko.

Na bojišti objavil sa so svojim sprievodom mladý
kráľ Štefan. Objal Vencelína a srdečne mu ďakoval za
víťazstvo.

— Ale, — pokračoval obrátiac sa k sprevádzajú-
cemu ho mníchovi, Rádlovi, — za víťazstvo treba sa
podakovať v prvom rade Pánu Bohu. Preto ponáhľaj
sa do Vespréna, a všetko priprav, aby sme mohli sláv-
nostné vďaky zdať v bazilike Pánu Bohu, keď ta dôj-
deme.

— Stane sa, ako si žiadaš, — povedal pokorne
mních, skrížiac ruky na prsiach a hlavu hlboko sklo-
niac.

Na štvrtý deň víťazné vojsko vtiahlo do starosláv-
neho mesta Vespréna. Napospol kresťanské obyvatel-
stvo s veľkým jasotom prijalo víťazov, ktorí bez meška-
nia pobrali sa do baziliky. Mladý kráľ Štefan zaujal
miesto vo svätyni pred oltárom. Pri ňom stál Vence-
lín. Za nimi dľa hodnosti stáli ostatní vodcovia vojska.
Ostatok miesta v priestrannom kostole zaujalo väčšinou
miestne obyvateľstvo.

V prekrásnom hodvábnom, zlatom bohato vyšíva-
nom ornáte pristúpil k oltáru staručký kňaz s dlhou
šedivou bradou a trasúcim sa hlasom zaintonoval.

— *Tebe Boga chvalim, tebe Gospoda ispoviedujem.*

A miestne obyvateľstvo v mohútnom chóre pokra-
čovalo:

— *Tebe previečnago Otca, vsja zemlja veličajet.*

Tebie vsi andeli, tebie nebesa i vsja sily.

*Tebie Cheruvimi i Serafimi neprestanymi hlasy
vzypajut:*

Svjat, Svjat, Svjat Gospod Bog Savaoth.

Polny sut nebesa i zemlja veličestva slavy tvojeja.

Takéto myšlienky vírily hlavou Ťrudovou, keď po zornosť jeho a všetkých shromaždených upútal zvláštny zjav:

Z prítmnia hustého lesa vynoril sa vysoký, plecnatý starší muž, odetý do dlhého riasavého rúcha, vedúc za kantár krásneho bieleho koňa.

Bol to tátoš, hlavný žrec Kupovho vojska.

Privádzal obetné zviera.

Shromaždení úctive mu vystupovali z cesty, keď kráčal do stredu lesnej čistinky. Tam zastal i s obetným zvieratom.

I žrec i krásny beloň hrdo zdvihli hlavy, keď uprostred čistinky ostali obkľúčení kruhom surových bojovníkov.

Zavládlo slávnostné, nemé ticho.

Všetci zatíchli v očakávaní, čo im oznámi žrec, ako vôľu ich boha vojny.

Tátoš s veľkou obradnosťou zaviazal oči beloňa a potom obuchom podanej mu sekery mocným a dobre miereným úderom udrel koňa po čele. Omráčený kôň sa zakolísal, a potom klesol na zem divo sa trasúc a trepotajúc nohami. Tátoš šikovnosťou mladíka priskočil k nemu a dýkou prerazil mu srdce. Krásne zviera strašne zachrčalo a bolo po ňom.

Na tvárach mnohých drsných bojovníkov zjavily sa známky ľútosti nad zahubením krásneho beloňa. Vedť oni tak radi mali rýchlonohé kone: celý ich život ako by srástol s nimi. Možno, že niektorí by boli i vyslovili svoju nevoľu, ale vedomie, že len za túto cenu sa môžu dozvedieť budúcnosť, zavrelo im ústa.

Tátoš medzitým dlhým ostrým nožom prerežúc brucho zabitého koňa, dlho prehŕňal sa v jeho vnútornostiach.

Potom za hrobového ticha slávnostne ohlásil shromaždeným:

— Náš mocný boh vojny nám oznamuje, že našu porážku môžeme a musíme zahladať. Predovšetkým však treba vyvraždiť, i keď zákerne, všetkých tých, ktorí terajšiu našu porážku zavinili. Ale ktože sú to?

Hrobové ticho trvalo ďalej. Nikto sa neodvážil menovať pôvodcov porážky. Väčšina shromaždených, pravda, ani nevedela zodpovedať na otázku, danú tátošom. A tí, ktorí by na ňu aspoň čiastočne boli vedeli zodpovedať, neozvali sa. Možno preto, lebo podmienku odčinenia ich porážky držali za tvrdú, neuskutočniteľnú.

Napokon ozval sa Tar Zerind, syn v súboji padlého Kupu:

— Hlavným pôvodcom našej porážky je knieža Vajk, alebo ako sa proti všetkým starootcovským zvykom najnovšie dal pomenovať, kráľ Štefan. Ten prvý musí zahynúť!

— Nech zhynie! — zaburácalo shromaždením.

— Prisahám na starootcovských našich bohov, — pokračoval Tar Zerind, — že sa neuspokojím, kým sa tak nestane. Káže mi to česť a starootcovský náš mrav.

Druhý, ktorý sa ozval, bol Hunt, jedon z príbuzných Kupových, významný muž medzi súkmenovcami svojími. Tento, obrátiac sa k Trudovi, ktorý tam stál zmätený a so sklopenými k zemi očami, prísny hlasom povedal:

— Jediný muž, ktorý všetkých ostatných vinníkov môže pomenovať, je náš nový priateľ, Trud. Na ňom je rad, aby prehovoril.

Výzva strašne nemilo prekvapila osloveného. V tejto chvíli najradšej by sa bol pod zem prepadol. Má zradiť svoju krv, svojich, i keď sú kresťania. Svojho pána, Vencelína, ktorý ho na milosť prijal, ba i dôve-

rou poctil? Má zradiť prepošta Bystrislava, ktorého si ce nepozná, o ktorom však len dobré počul? A nado- všetko má zradiť dvoch svätých mužov, Svorada a Be- ňadika? Veď bol očitým svedkom toho, že ten prvý mu- sí byť milý Bohu, Bohu kresťanov, keď ho v lese takým zázračným spôsobom zachránil. Má zradiť Beňadika, ujčoka Božety? Veď to by znamenalo navždy zrieknuť sa tej, ktorú vrúčne miloval a ktorej patril každý úder jeho srdca. Nie, to nikdy neurobí! I skrsla v ňom myšlienka, že utečie od týchto divých ľudí, všetko kajúcne vyzná svojmu pánovi a možno, že ho ten znovu na mi- losť príjme. Ale čoskoro si uvedomil, čo by to zname- nalo? Títo ľudia iste smrťou by sa mu pomstili.

A skutočne: okolostojáci akoby boli vytušili jeho váhavosť, zo všetkých strán nielenže prísne, surové po- hľady, ale i hrozivé výzvy doliehaly naň, aby hovoril. Trud ešte váhal.

V tom však akýsi zlý duch vnuknul mu myšlienku: a jestliže má tátoš pravdu a pohanstvo zasa zvíťazí? Takto by tiež dosiahol, po čom tak veľmi túži, Bože- tu?!

Táto myšlienka zvíťazila.

Trud tvrdým hlasom vyhlásil:

— Okrem kráľa Štefana pôvodcom našej porážky sú: prepošt Bystrislav, župan Vencelín a mnísi: Svorad a Beňadik. Prvý prispel múdrou radou, druhý svojou hrdinskosťou a mnísi svojou modlitbou, alebo, ak sa vám tak ľúbi, svojím kresťanským kúzolníctvom!

— Smrť všetkým, — zvolali shromaždení jednohlas- ne.

Pohlavári hneď zasadli na poradu.

Usniesli sa, že Tar Zerind, syn Kupov, Hunt, pria- tel jeho, a Trud, majú sa čím skôr vydať na cestu, aby rozsudok smrti nad menovanými previedli. Za štvrtého

pridelili k ním Horku, muža nižšieho pôvodu síce, ale chýrneho pre jeho odvahu a ostrovtip.

Potom posadali si na pažiť k veľkému oldomášu. Jedli, pili, hodovali, až užitý tuhý nápoj zavrel ich víčka. Pospali všetci. Keď vyhasly aj vaty, — tmavá noc zahla na lesy Šumadie.

V.

Na Ostrihomskom hrade dialy sa veľké prípravy. Panovník sa sberal na cestu. To by síce nič zvláštneho nebolo, veď často chodieval po svojej krajine, navštevujúc pohlavárov jednotlivých kmenov, aby vysluhoval pravdu, rozdával privilegia, slovom, aby ich všetkých čím väčšími k sebe pripútal. Terajšia jeho cesta však bola iná. Sberal sa do Nitry.

Táto jeho cesta mala dvojaký cieľ: prvý bol, že sa chcel poďakovať a zavďačiť prepoštom Bystrislavovi a ním celej kapitule nitrianskej za pomoc v boji proti vzbúreným pohanom. Milé mu bolo, keď sa dozvedel, že na Nitrianskom hrade najde i županov Vencelína a Poznana. Možno, že aj preto určil na tento čas svoju cestu. Z druhej strany nemilo sa ho dotkla zvesť, že Prokuj ho opustil a že väčšími tiahne k Boleslavovi, zvanému Chrabrý.

Druhým cieľom jeho cesty bolo: poradiť sa s prepoštom Bystrislavom a s opátom Filipom, predstaveným zoborského kláštora o cirkevnej organizácii, lebo na tomto poli zamýšľal uskutočniť ďalekosiahajúci program.

Zodpovedne významu cesty zostavil i svoj sprievod. Šiel s ním i nádorník, najvyšší to úradník kráľovského dvora ako aj strážca kráľovského pokladu, zva-

ný tavernicus, ktorý úrad zastával známy nám už Radla.

Okrem toho vybral z vojska dvanásť najsmelších jazdcov-bojovníkov k vôli bezpečnosti.

Výprava, preplaviac sa kompou cez Dunaj, sriadila sa: v čele šli šiesti jazdci-bojovníci, za nimi kráľ a jeho dvaja úradníci, potom nasledovali tri vozy, naložené darmi, potrebnou potravou, stánmi a s príslušným služobníctvom. Rad zavierala druhá polovica jazdcov-bojovníkov.

Výprava hneď zamierila k Váhu. Preto tak, lebo pobrežím Váhu bola cesta najschodnejšia a najbezpečnejšia a blízko bola aj voda na napájanie koní.

Výprava bez najmenej nehody prišla k osade šaľa.

Tu mali odbočiť z údolia Váhu a prejsť k rieke Nitre. V šale vyhľadali zkuseného domorodca, ktorý dobre poznal všetky cesty, aby ich viedol. Kráľ Štefan rozkázal ísť najprv do osady Močenok. Dozvedel sa totižto, že tam je kostolík, zasvätený sv. Klementovi, ktorý ešte za časov Cyrila a Metoda bol postavený na pamiatku toho, že títo vierozvestovatelia, poberajúc sa do Nitry s ostatkami menovaného svätého, tam si odpočinuli. Takú vzácnu pamiatku pobožný kráľ nechcel obísť. Ba, keďže slnko skláňalo sa už k západu, rozhodol sa, že tam aj prenocujú. Bol večer vigilie Nanebovzatia P. Marie, keď ta došli. Na druhý deň včas ráno mali odísť, aby stihli služby Božie v Nitre. Tento veľký sviatok si veľký ctiteľ P. Marie, kráľ Štefan, zvolil preto, lebo dúfal, že tak jeho cesta do Nitry na orodovanie P. Marie skôr bude zdarom korunovaná.

Keď výprava došla do Močenku, prvá cesta pobožného kráľa viedla do kostola. Tam ho ľud na čele s duchovným, ocom Pavlom, vrele uvítal. Kráľ pobožne sa modlil v kostole i so svojim sprievodom, kým sluho-

via rozostavali stany a rozložili oheň, aby pripravili skromnú večeru.

Oheň vyhasol, tmavá, tichá noc zaľahla nad malým táborom.

Len v stane nábožného kráľa mihotalo malé svetlo kahančoka na dôkaz, že nábožný panovník trávi noc vo vrúcnej modlitbe.

*

O deň po odchode kráľa Štefana z Ostrihomu pod ostrihomskej hradby došlo zo Šumadie štvorčlenné poverenie: Tar Zerind, Hunt, Trud a Horka. Dlhú sa radili, čo počať, ako prikročiť k uskutočneniu ich poverenia? Usniesli sa, že najprv len jeden z nich pôjde do hradu na výzvedy, aby preskúmal polozenie. Povstala však otázka, kto by to mal byť a ako by sa mal dostať nepozorovane do hradu. Počítajúc na každý prípad, mali si sebou okrem bojovníckych šiat aj jednoduché pastierske šaty, do ktorých preoblečení mohli sa stať nepoznanými a nepovšimnutými. To by im teda nerobilo ťažkosti. Ale ktorý z nich má previesť túto úlohu? Tar Zerind a Hunt sa obávali, že ich poznajú, i keď sa preoblečú. Horkovi síce toto nebezpečenstvo nehrozilo, ale bojovníci sa obávali, že pre jeho nezkúsenosť všetko by mohol pokaziť. Tar Zerind v tejto bezradnosti navrhol, aby vrhom kocky, čiže losom bolo rozhodnuté, kto úlohu prevedie.

Tu Trudovi napadlo, že má u seba Vencelínov prsteň, pomocou ktorého, pod zámenkou, že nesie posolstvo svojho pána, bude sa môcť dostať až pred samého panovníka a všetko dôkladne vyslediť. Tu je príležitosť využiť prsteň. Rozpovedal to svojim spoločníkom, ktorí sa tomu veľmi potešili.

Trud v plnom svojom bojovníckom úbore, na koni vybral sa do hradu. Vďaka prsteňu, bez ťažkostí dostal

sa nielen do hradu, ale až pred samého notariusa kráľovského. Na tento čas totižto notarius velil hradu, keďže panovník, nádvočník, ako aj tavernicus boli vzdialení.

Keď si notarius obzrel prsteň a jeho odovzdávateľ mu oznámil, že nesie posolstvo pre jasného panovníka Štefana od svojho pána, uveril jeho slovám. Myslel si, že Vencelín má vážne zvesti pre kráľa Štefana ešte pred ich sídením sa v Nitre. Preto povedal:

— Náš jasný kráľ, ako zaiste vieš, je na ceste do Nitry, kde sa má stretnúť s tvojím pánom, Vencelínom. Možno, že posolstvo týka sa tejto veci.

— Zaiste tak to bude, — odpovedal rozhodne Trud.

Aby sa však neprezradil, dodal ešte:

— Posolstvo môžem oznámiť len osobne, samému panovníkovi.

— Keď sa veci tak majú, musíš sa ponáhľať. Hneď vydaj sa na cestu. Id' popri Váhu až k osade Šaľa, tam sa obráť k osade Močenok a odtiaľ do Nitry. Ak sa budeš ponáhľať, môžeš panovníka i jeho sprievod dohoniť na ceste. Veď len včera odišiel a so sprievodom nemôže tak rýchlo napredovať ako ty sám na koni.

Trud poďakujúc sa a pokloniac, odišiel.

Jeho spoločníci ho netrpezlivo čakali pod hradbami. Keď došiel k nim, hneď sa sbehli, aby sa poradili. Oči všetkých žiarili, keď im Trud vyprával, čo v hrade zkusil.

— To nám sami odvekí bohovia idú na pomoc. Zdá sa, že tátoš dobre veštil. Štefana odbavíme ešte na ceste do Nitry. Potom v zmätku vnikneme do Nitrianskeho hradu a tam svoje poslanie dokončíme. Veď hovoríš, že bude tam i Vencelín i Bystrislav. S tými mníchmi-kúzolníkmi budeme mať už ľahkú prácu, — tešil sa ktorýsi z nich.

— Nebudeme, — namietal iný. — Všetko nám treba dobre uvážiť. Na to však máme ešte dosť času. Uvidíme, ako sa veci vyvinú! Teraz je hlavné hneď vybrať sa na cestu.

Tak aj urobili. Prievozník ich, keď mu dobre zaplatili, ochotne previezol. Potom s malými prestávkami, aby si kone oddýchly, išli dňom i nocou. V Šale im osadníci úslužne ukázali pravú cestu, mysliac si, že sú to nejakí oneskorení príslušníci kráľovho sprievodu.

Tichá, jasná, ale bezmesačná noc rozhostila sa nad krajom, keď došli k osade Močenok. Kone pod dozrom Horku, ako sa boli cestou ushovorili, nechali v malom agátovom lesíku. Ostatní traja zamierili k osade. Prikrádali sa ticho, úlisne, ako divá zver k vyhladnutej obeti. Prešli popri niekoľkých chatrných chalúpkach, potom popri malom kostolíku, keď zrazu pri slabom svetle hviezd, hneď pod kostolíkom zbadali obrysy štyroch šiatrov.

— Všetko sa dobre darí. Tu táboria, — pošepol Tar Zerind. — Len treba zistiť, v ktorom šiatri je Štefan?

— Hľa, v jednom sa svieta, — zašepkal Trud.

— To bude Štefanov stán, — nadhodil Hunt.

— Či jeho, či nie, musíme ta zamieriť. Možno niečo uvidíme, alebo niečo sa dozvieme, — posmeľoval Trud.

Ako mačky plazili sa, dávajúc pozor, aby neurobili hluk, k osvetlenému šiatru. Stráže šikovne obišli a čoskoro prišli k cieľu. Tar Zerind cez škulinu nazrel dnu.

— On je! — pošepol.

Srdce mu mocne zabúchalo. Mimovoľne siahol po dýke, zastrčenej za pás. Šikovne obišli stán, hľadajúc vchod. Potom ťažké záclony pozorne odhrnuli. Tar Ze-

rind a Hunt malým otvorom vtiahli sa do šiatra. Trud ostal vonku na stráži. Otvorom vchodu však dobre videl, čo sa dnu deje. Kráľ Štefan natoľko bol pohrúžený do modlitby, že nezbadal blížiacich sa vrahov.

Tár Zerind vytrhol dýku zpoza pása a pokročil napred. V tom sa však potkol a spadol.

Kráľ Štefan, počujúc hluk, spokojne sa obzrel. Hneď zbadal zlosynov.

— Čo zamýšľate, nešťastníci! Zákernou vraždou chcete pošpiniť meno slávnych predkov?! — zvolal velebne.

Kráľova spokojnosť a prísne slová ako hrom účinkovali na zlosynov. Zastali ochromení. Čoskoro sa však spamätali. Rýchle sa vytratili a ušli. Trud s nimi. Zamierili k agátovému lesíku. Tu začuli krik a shon. Obzreli sa a videli, že celý tábor je už na nohách. Sluhovia behali s fackami, a bojovníci, niektorí peší, niektorí na koňoch uháňali za nimi.

— Nedobehneme k lesíku. Dohonia nás, — zastonal Trud. — Schovajme sa v kričkoch.

Tak aj urobili. Trud dobre počítal: prenasledovateľom ani nenapadlo, že prenasledovaní budú skrytí na blízku. Obišli ich s veľkým hurtom, svietiac si na cestu horiacimi fackami. Bežali k lesíku, aby tam hľadali prenasledovaných.

Keď už prenasledovatelia boli hodne ďaleko, prenasledovaní vstali. Trud radil, aby veľkou okľukou išli k lesíku.

— Možno, že obídu i Horku a naše kone, ako obišli nás, — hovoril.

— To sotva, — odpovedal Hunt. — Naše kone hrdzaním prezradia sa, keď bude okolo nich shon.

Jednako však zrobili, ako Trud navrhoval. Keď sa priblížili k lesíku, vládlo v ňom ticho.

— Zaiste ich obišli, — tešil sa Tar Zerind.

Ale nebolo tomu tak. Keď došli na miesto, kde boli nechali kone, našli len mŕtve telo zabitého Horku. Kone byly preč.

— Sme ztratení. Bez koní im neujdeme. Chytia nás, — zbedákal Tar Zerind.

— Úbožiak Horka. Bol dobrým a verným kamarátom. Vyrval na mieste, kde sme ho postavili, ale svoju vernosť zaplatil životom. A hľa, hrdinsky sa bránil proti presile. Pozrite, jeho meč je zakrvavený, — poznamenal Hunt.

A skutočne: pri slabom svetle letnej noci bolo vidieť krvavé škvrny na meči, pohodenom pri mŕtvole.

— Mali by sme ho aspoň slušne pochovať, — rozčítal sa Hunt.

— Mali by sme mu túto česť preukázať, — povedal spokojne Trud, ktorý jediný si zachoval chladnokrvnosť a rozvahu, — ale vtedy by sme iste boli ztratení. Aby sme si aspoň holé životy zachránili, musíme chytro a rozhodne konať. Hlavné je dostať sa k Váhu. Tam najdeme úkrytov dosť. A keď preplávame rieku, neodvážia sa prenasledovať nás cez vodu. Chytro za mnou, — velil Trud.

Pod jeho vedením rýchlym krokom a veľkou okľukou poberali sa k Váhu. V úteku napomáhala ich aj tá okolnosť, že prenasledovatelia hľadali ich rozžatými faklami a tak dobre videli, kade tí chodia a tak ľahko im vyhli. Po namáhavej chôdzi zazreli striebornú hladinu rieky.

— Sme zachránení, — zašepkal Trud.

Zrazu však neočakávane z nočnej tmy vynorily sa horiace fakle, sotva päť-šesťsto krokov od prenasledovaných.

— Sú nám za päťami, — zabadákal znovu Tar Zerind.

— Musíme sa skryť pod vodou. Nech si každý odlomí dlhú trstinu, tu na brehu jej je dosť. Jedon koniec trstiny vezmite do úst a pohrúžite sa pod vodu, tak, aby druhý koniec trstiny bol nad vodou, aby ste mohli dýchať a udržať sa pod vodou dlhší čas, — poučoval Trud spoločníkov.

— Poznáme to, — ubezpečoval ho Hunt. — Naučili sme sa to od tvojich súkmenčov ešte v Šumadii.

— Tým lepšie. Inej záchrany niet, — končil Trud. Nebol by sa človek ani Otčenáš pomodlil a všetci traja boli pod vodou.

Trud, ktorý mal už v tomto zkušenosť, cez vyčnievajúcu trstinu nielenže dýchal, ale aspoň zväčša zachyťoval i zvuky, s brehu dochádzajúce. Jasne počul shonbu a krik na brehu rieky. Vedel teda, že ich hľadajú. „Možno nás i zbadali, keď sme boli na brehu rieky.“ — mihlo mu myslou. Otvoril oči. Zdalo sa mu, že je v tekutom striebre. Bol to odblesk svetla fakiel. Hodnú chvíľu trvalo, kým hluk celkom zatíchol. Trud pozorne vynoril hlavu. Svetlá nevidel. „Možno, že ich kryje breh rieky a krovina,“ — pomyslel si. Vyšiel až na breh a tu presvedčil sa, že prenasledovatelia sú už hodne ďaleko.

Medzitým i jeho spoločníci vyšli z vody.

— Preplávame rieku, — povedal, — ale tíško plávajte, aby sme ich neupozornili na seba.

Oddýchli si, keď boli na druhom brehu rieky. Zašli ďalej a posadajúc si do hustého krovia, začali sa radiť.

— Naša výprava, žiaľ, nezdarila sa, — prehovoril vodca výpravy Tar Zerind. — Vďaka odvekým bohom, aspoň životy sme si zachránili. Ďalej však pokrač-

čovať nemôžeme. Bez koní nič neurobíme. Musíme sa vrátiť domov, vyčkať prajnejšie časy, lepšie sa pripraviť a až potom previesť úlohu.

Rozhodnutie vodcovo schválili aj ostatní dvaja.

*

Slnko prvými rannými lúčami pozlátilo kraj, keď sa bojovníci Štefanoví po celonočnom hľadaní zlosynov vrátili do tábora. Mrzelo ich a hanbili sa, že ich nechytali. Zajali síce štyri pekné kone a ich strážcu v boji zabili, ale to veľa neznamenalo, keď nemohli priviesť viníkov, a to živých, ako bol rozkázal kráľ.

Panovník však bol s výsledkom spokojný.

Keď mu vodca bojovníkov oznámil, že zlosynov neprivedli, pohodil rukou a spokojne povedal:

— Dobre je i tak. Pánu Bohu patrí súd a pomsta. Nešľachetníkov trest Boží i tak neminie!

V tom sluhovia hlásili, že sa blíži hlúček jazdcov.

— To budú zaiste bojovníci z Nitrianskeho hradu, — ohlásil sa nádorník. — Ešte za noci som totižto bol vyslal dvoch močenských osadníkov do Nitry, aby oznámili prepoštovi Bystrislavovi náš príchod.

A skutočne tak to bolo.

Sotvaže dohovoriť, hlúček jazdcov došiel. Vodca ich, Bogoboj, soskočil s koňa, zastal pred panovníkom a hlboko sa pokloniac, povedal:

— Jasný kráľu! Pána môjho, Bystrislava veľmi žalosťne sa dotkla zvesť nešľachetného skutku, ktorý sa v noci prihodil. Dáva však vďaky Pánu Bohu, že úmysel zlosynov sa nepodaril. Pre lepšiu bezpečnosť vyslal nás, aby sme Ťa do Nitry odprevadili. Pozdravuje Ťa. Milerád by bol osobne prišiel privítať Ťa, ale v dnešný sviatok pre služby Božie to urobiť nemohol.

— Tak je, synu, — odpovedal panovník, — služba Božia pred všetkým ostatným. Sám horím túžbou čím skôr zúčastniť sa tej služby v nitrianskom chráme.

Sprievod sa sriadil. Na jeho čele hrdo sa vypínala driečna postava Bogoboja. Cesta viedla priestranným agátovým lesom, z ktorého keď vystúpili, zazreli obrysy Nitrianskeho hradu v celej ich kráse a v žiare slnečného svetla.

Kráľ bodnul svojho koňa k chytrejšiemu behu. Zaste túžil čím skôr z blízka vidieť Nitru, stredisko kresťanskej kultúry, honosiace sa vyše dvestoročnou minulosťou. Dľa jej vzoru chcel uviesť tú istú kultúru medzi svojich súkmenovcov, ba v celej svojej krajine.

Keď kráľ na svojom koni chytrejšie vykročil, nasledovali ho aj ostatní zo sprievodu. Cesta sa mihala v tichom mlčaní. Len dupot konských kopýt prerušoval sviatočné ticho.

Tak došli až do mesta Nitry, rozprestierajúceho sa pod samými hradbami. Bolo to vlastne len niekoľko chalúpok remeselníkov, obchodníkov a hradných sluhov, ktorí už nemali miesta v samom hrade. Všetko obyvateľstvo vyšlo na preddomia a nemou poklonou víťalo do ich mesta vchádzajúceho panovníka.

Bogoboj miernym svahom zamieril do hradu. Sprievod za ním. Za hradnou bránou shromaždený početný ľud sa rozstúpil, aby urobil cestu vchádzajúcim. Kráľ sostúpil s koňa, v čom ho nasledovali i ostatní jazdci. Kráľ potom popri Bogobojovi peši poberal sa do chrámu. Vnišli. Kráľ pohnute zastal. Ocítol sa v neveľkej síce, ale v starobylej a úctu budiacej svätyni. V maelom presbyteriume pred oltárom na drevenej, rezbami ozdobenej stolici sedel prepošt Bystrislav, kým ostatní kanoníci, počtom ôsmi, sedeli v štalumoch, v múroch

obdialníkovej lode chrámu vytesaných sedadlách. Na každej strane štyria.

Priestormi malého chrámu niesol sa síce prostý, ale velebný spev, žalm, spievaný striedave kanoníkmi:

Da uslyšu glas chváli: i povjem vsa čudesa tvoja.

Gospodi, vzljubich krasotu domu tvojego: i mjesto selenija slavi tvojeji.

Ne pogubi s nečistivimi, Bože, duse mojeje: i s mužii krviji života mojego.

V ichže ruku bezakonija sut: desnica ich isplni se miť.

Jaz že nezlobuju mojeju chodich: izbavi me, i pomiluj me.

Noga moja sta na pravotje: v crkvach blagoslovlju te, Gospodi.

Slava Otcu i Sinu i Duchu Svetomu.

Jakože ba iskom, i ninja, i vsegda, i va vjeki vjekov. Amen.

Medzitým kráľ Štefan popošiel tíško až do presbyteriumu, sadol si na pripravenú mu stolicu po pravici prepoštovej, naklonil sa ku knihe prepoštovej, a na veľké prekvapenie kanonikov, prespevoval žalmy tak správne, akoby to bol oddávna a častejšie bol robil.

Po skončení žalmov prepošt vstal a zvučným hlasom intonoval:

— *Gospod s vami.*

— *I s duchom tvojím,* — odpovedal chór.

A zas prepošt:

— *Pomolim se. Rabom svojim, molim Te, Gospodi, srjechi odpusti, da iže Teba djejenigi svojimi ugoditi ne možem, chovatajstvom Raditeľnice Sina Tvojego, Gospoda našego spasem se. Iže s Toboju živet i cjesarstvujet v jedinstoje Ducha Svetego Bog, va vse vjeki vjekov. Amen.*

Po kňazských hodinkách nasledovala slávnostná omša svätá, ktorú slúžil za prísluhovania niekoľkých kňazov prepošt a ktorej s príkladnou pobožnosťou zúčastnil sa i kráľ Štefan.

Po službách Božích kráľ sa srdečne uvítal s prítomnými významnými mužmi na Nitrianskom hrade, väčšinou mu známymi, hlavne však so županom Vencelínom a Poznanom.

Po skromnom a krátkom obede kráľ s kanoníkmi zasadol k porade. Radil sa s nimi o cirkevnom sriadení a iných náboženských veciach. Potom panovník zúčastnil sa odpoľudňajších cirkevných hodínok a pobožností. Potom znovu išiel na poradu s veľmoži Vencelínom, Poznanom a niekoľkými županmi a vladykami radíť sa o krajinskom sriadení.

Takto to trvalo tri dni. Pobožnosti striedaly sa s poradami raz cirkevnými, raz zas politickými.

Na štvrtý deň po službách Božích, dľa vopred ustáleného poriadku, všetci kanonici a veľmoži shromaždili sa v chráme sv. Emerama.

Pred oltárom na prepoštovu stolicu zasadol kráľ Štefan. Po jeho pravici zaujal miesto Bystrislav, kým po ľavej strane stál tavernicus Rádla, držiace v ruke pekný almužnícky mešec na znamenie toho, že pri slávnostnom akte budú sa zakladať — donácie.

Mešec bol ozdobený staroslovanským, kráľovu štendroš hlásajúcim nápisom. Neušlo to pozornosti Bystrislavovej. Jeho zrak utkvel na krásnej práci. Rádla vytušil, čo jeho pohľad znamená.

— Je to práca našich rehoľníc vesprémskych, — pošepol Bystrislavovi.

Naproti panovníkovi malebne sa sosskupili kanonici a svetskí veľmoži vo sviatočnom úbore.

Keď už všetci boli rozostavaní, kráľ vstal a nemo kývnuť tavernicusovi. Ten vyňal zo zaňadria veľkou pečaťou opatrenú listinu a silným hlasom začal čítať:

„V mene najsvätejšej Trojici. Amen.

My Štefan, z Božej a Apoštolskej Stolicy Milosti Kráľ Uhrov, skrze toto Naše Nariadenie vo všeobecnú známosť uvádzame, že keď za pomoci Dobroty Božej vo všetkých častiach nášho Kráľovstva pravú a jedine spasiteľnú Ježiša Krista vieru vžemožným spôsobom upiesť a ustáliť sme sa usilovali, prišli sme do Hradu Nitrianskeho, kde na nevysloviteľnú srdca nášho radosť a nad očakávanie sa nám stalo, že sme našli Deväť Svätej Rímskej Cirkvi kňazov-presbyterov, ktorí seba za kapitulných kanonikov chrámu Blahoslaveného Emerama Mučeníka na menovanom hrade Nitrianskom vydávali, menovanému chrámu, ako aj sem až od hraníc Markomanov shromažďujúcemu sa ľudu služby preukazovali, Chválu Božiu na spôsob deviatich chórov anjelských neprestajne prespevovali, ku ktorým sa aj My pridružiac spolu s nimi sme cez viac dní žalmy prespevovali, aby sme si tak od Boha vyprosili odpustenie hriechov našich a silu a rozšírenie pravej viery. A keďže menovaní kňazi-presbyteri, kapitulní kanonici došiaľ nemajú stálu základinu, ale zaopatrujú sa len dobrovoľnými dávkami ľudu, aby pre starosť o výživu od služieb Božích odľahovaní neboli, darujeme im osadu i s obyvateľmi, ktorá leží medzi hradom a Nitričkou, patriacu ku hradu, so všetkými jatkami, hostincami, trhami a ostatnými servitutmi, ako dávkami a patričnými právami, darujeme im tiež malú osadu Tormoš za tokom rieky Nitry zo strany dolnej žriedla Svätého Martina ležiacu s obyvateľmi, pozemkami, vinohradmi do užívania a vlastníctva, s horským právom a desiatkami,

až po rovnú cestu, deliacu úbočie vrchu Zobor, po ktorej idúc, dôjde sa po druhú studienku, zvanú Jurková, potôčik z tohoto prameňa tvorí hranicu viníc, siahajúcu až po tretí prameň pri ceste drážovskej a medza odtiaľ tiahne až po tok rieky Nitry tam, kde je kopec a strom dub. Medza odtiaľto ide rovno východným smerom až po les väčšieho Tormoša, kde prejdúc močaristou pôdou tiahne sa medzi oboma Tormošmi až po cestu po-granicnú, odtiaľ rovno až po rovnú cestu, deliacu úbočie vrchu Zobora. Tiež darovali sme im desiatky vína a zbožia mesta Nitry, osád Párovce a Molnoš, Kynek, Krškany a Jurková. A aby toto naše Darovanie tým väčšiu váhu malo, nariaďujeme, aby prítomní a budúci kňazi-presbyteri Chrámu Blahoslaveného Emerama Múčeníka, čiže kapitulní kanonici, na hrade Nitrianskom vo všetkých ako synodálnych čiže cirkevných tak i kráľovských shromaždeniach, po chráme a kapitule Ostrihomskej, skrze nás za Metropolitnú ustanovenú, hneď druhé miesto dostali a hlas mali.

Roku Pána 1006.“

Kráľ Štefan tavernicusom Rádľom podanú mu listinu odovzdal prepoštovi Bystrislavovi, ktorý ju prijal a nemým, hlbokým úklonkom sa poďakoval.

— Takto som odmenil verných mojich pomocníkov v boji proti odbojným pohanom zo stavu kňazského, — povedal Štefan.

— Sluší sa však, — pokračoval hneď na to, — podobným spôsobom odmeniť i vás, sídení veľmoži, ktorí nielen múdrou radou, ale i hrdinským ramenom, zbraňou a bojom dopomohli ste mi premôcť nepriateľov mojich. Sľubujem vám, že vaše majetky a nadobudnuté práva uznám a za nedotknuteľné vyhlasujem. Ba vyše dve storočia osvedčené vaše župné sriadenie nielenže

ponechávam medzi vašimi súkmenovcami, ale uvediem i medzi súkmenovcami mojimi. Aj zákonník, vašim apoštolom, otcom Metodom, tak múdro zostavený pre slávnu kedysi ríšu Rastislavovu, trošku pozmenený a terajším časom prispôsobený uvediem v platnosť v celom mojom kráľovstve! Toto všetko chcem zachovať a uskutočniť. Tak mi Pán Boh pomáhaj!

Veľký jasot bol odmenou kráľovi za jeho veľkodušnosť.

Panovník pristúpil potom k prepoštovi Bystrislavovi, ďalej k županovi Vencelínovi a tak k ostatným županom, vladykom a kanonikom striedavo dľa veku a hodnosti, aby im podal ruku akoby na spečatenie dohody.

Nato na výzvu prepoštovu všetci odobrali sa do rytierskej siene hradu, kde ich čakaly bohato pokryté stoly. Zasadli k hostine. Najprv si ulamovali po kuse z neobyčajne veľkých koláčov, aké sa pripravovali len k mimoriadnym slávnostiam. Potom jedli mäso dľa chuti a ľúbosti baranie, bravčové, hovädzie alebo hydinu, varené alebo pečené, lebo z každého druhu hojne bolo na stole. Na koniec sluhovia prinášali v pariacich sa misiach polievku.

Jedlá zapili ohnivou medovinou, ktorú bol kapitule do daru priniesol vladyka Tuchýnov, Krsto, a zoborským vínom z viníc kapituly, na ktoré sa tiež vzťahovala donačná listina panovníkova.

Dobrá vôľa trvala až do podvečera, kedy kanonici na čele s Bystrislavom odobrali sa do kostola na podvečerné služby Božie. Nasledoval ich aj kráľ Štefan a niektorými ešte pobožnejšími zo sprievodu kráľovho a so slovenskými hostami: županmi a vladykmi. Ostatní sa rozišli po nádvorí hradu a po komnatách.

Na druhý deň včas ráno kráľ a jeho sprievod odobrali sa do kláštora na vrchu Zobor.

Opát Filip s otcami a bratmi vítal prichádzajúcich hneď pri prvej, vonkajšej bráne kláštora.

Kráľ, keďže čas jeho pobytu v Nitre chýlil sa už ku koncu, hneď sa začal zaujímať o zariadenie kláštora. Opát Filip a niektorí otcovia, poverení vedením jednotlivých ustanovizní kláštora, ochotne mu dávali potrebné vysvetlenia.

Najprv si prezrel príkladné vedenie poľného hospodárstva, chov dobytka a záhrady. Pozornosť jeho upútal potom umelý rybník, napájaný vodou hojného prameňa zpod skaly neďaleko kláštora vyvierajúceho. Odtok vody poniže rybníka mal zasa neveľký síce, ale vo dne v noci klepotajúci mlyn, aby početných obyvateľov kláštora zásobil potrebnou múkou.

Nasledovaly dielne kováčske, kolárske, krajčírsketo-
obuvnícke, koželužnícke, atď.

Neušly jeho pozornosti ani práce maliarske, sochárske a opisovatelia kníh.

Všetko, čo videl, budilo jeho obdiv. Všade čistota, poriadok a cieľuprimerané rozdelenie práce.

Na druhý deň po službách Božích potvrdil vo vlastníctve majetkov i kláštor Zoborský donačnou listinou, podobnou tej, ktorú bol dal Nitrianskej kapitule.

Kráľ chcel vidieť nielen vonkajšie zariadenie kláštora, ale i ducha, panujúceho medzi mníchmi.

— Otče, — oslovil preto opáta, — podľa ktorej regule tu žijete: dľa regule sv. Benedikta, alebo dľa regule sv. Vazila?

— Jasný panovník, — odpovedal s úsmevom, hlboko sa pokloniac, otázaný, — tie dve regule tak sa podobajú jedna druhej ako vajce vajcu. Niet medzi nimi podstatného rozdielu. Okolité ľud na rozdiel od

svetských kňazov menuje nás čiernymi kňazmi dľa nášho čierneho habitu, ktorý nikdy neskladáme. Sú medzi nami, ktorí predtým žili v kláštoroch dľa regule sv. Benedikta, ale sú aj takí, hoci v nevelkom počte, ktorí prišli sem z kláštorov, kde rehoľníci žijú dľa regule sv. Vazila. Títo poslední slúžia Bohu obradom východným, kyriľsky. My, žijúci dľa predpisov sv. Benedikta, slúžime Bohu síce dľa západného obradu, ale, — ako nám to otcovia zanechali, — nie latinsky, ale, glagolský. Ba dvaja otcovia, ktorí sa nemohli naučiť glagolsky, slúžia omšu sv. latinsky. Ale táto rozličnosť nijako nám neprekáža, aby sme boli svorní a jednotní v láske medzi sebou, v čistote viery a vo vernosti k Apoštolskému v Ríme!

— To je krásne, — zvolal nadšene kráľ, — rozličnosť je nielen príjemná, ale je i silou krajín a kláštorov, nech je len jednota, ako hovorí sv. Augustín, vo veciach potrebných. Takto chcem mať zariadený i kláštor na vrchu Pannónskom, — dodal po chvíli obrátený k Rádlovi. — Aby sa to však mohlo uskutočniť, aspoň jeden z tunajších zkusených, nadaných a horlivých rehoľníkov odoberie sa teraz s nami, aby neskoršie s opátom Rádлом na vrchu Pannónskom v novom kláštore vypestovali ducha, aký panuje tu. Úfam, že opát Filip nám túto lásku neodoprie!

— Zaiste nie, — odpovedal opát Filip, — ba s najväčšou ochotou splním, čo žiadaš, jasný panovník! A hneď ti aj odporúčam, ako najpovolanejšieho k tejto úlohe, otca Andreja-Svorada!

— Teda ty pôjdeš s nami? — obrátil sa panovník k staručkému už mníchovi.

— Milerád by som tak urobil, — odpovedal oslovený. — Ba za veľkú a nezaslúženú česť si pokladám, že taká vznešená úloha by mi mala byť sverená. Ale

duch síce ochotný, telo však slabé. Cítim, že dni života môjho sú spočítané. Onedlho ma Boh povolá. Preto odporúčam, aby úloha táto sverená bola môjmu učeníkovi Beňadikovi. On ju splní tak, akoby som ju ja sám splnil.

Tieto slová všetkých okolostojacich zarmútily, najväčšmi však otca Beňadika. Napriek tomu na opätovnú otázku rozhodne odpovedal:

— Keď je to vôľa Božia, vyjavená mi cestou môjho predstaveného, s najväčšou ochotou ju splním, hoci ťažko sa mi bude lúčiť s majstrom mojím!

— Synu môj, — povedal tíško Andrej-Svorad, — takéto obete rád prijíma Boh.

Ťažko, veľmi ťažko sa lúčili nerozlučiteľní druhovia, keď otec Beňadik odchádzal so sprievodom kráľovým a hneď na to aj otec Andrej-Svorad s dovolením opátovým na Skalku, aby tam pokračoval v sebazapieravom, prísnom a Bohu milom živote, ktorý tam pred rokmi bol začal v spoločnosti svojho milovaného žiaka.

Tak sa rozlúčili, akoby sa na tomto svete už viacej nemali stretnúť.

Ale v knihe Prezreteľnosti ináčej bolo napísané!

VI.

Stavba kláštora sv. Martina na vrchu Pannónskom chýlila sa ku koncu. Nadišiel čas, keď Rádla ako opát a otec Beňadik mali sa odobrať z Ostrihomu na vrch Pannónsky, aby zaujali kláštor. Už v Ostrihome boli sa prihlásili šiesti kňazi, svetskí i mnísi, ktorí sa rozhodli ísť s nimi a stať sa obyvateľmi nového kláštora. Cestou Zadunajskom, čiže Pannóniou, pripojili sa k nim ďalší štyria kňazi s tým istým úmyslom. Takto nový kláštor hneď pri svojom otvorení mal dvanásť otcov. Opát sa tomu veľmi tešil:

— Ako matka Cirkev mala svoj počiatok v dvanástich apoštoloch, tak iste i náš kláštor začína svoju úlohu s dvanástimi otcami. Dobrý znak je to, — hovoril radostne.

K otcom pridružili sa i početní bratia-laici, roľníci a rozliční remeselníci, ktorým prideliť ich vedomostiam a povolaniu zodpovedné práce v kláštore, ako to videli v kláštore Zoborskom.

Kláštor svoju budúcnosť zakladal na mladom doraste. Opát Rádla prijal do päťdesiatich chlapcov, ktorí mali byť vychovávaní v kláštore za budúcich mníchov. Boli roztriedení dľa schopnosti a náklonnosti. Nadanejší mali byť vyučovaní v bohosloví, čiže teológii, me-

nej nadaní, a tí, ktorí nemali kňazského povolania, mali byť vycvičení v rozličných remeslách.

Dľa toho boli ustanovení aj ich učitelia: kňazi vyučovali bohoslovie a najšikovnejší majstri zas patričné remeslá.

Výchova všetkých bola sverená otcovi Beňadikovi, ktorý pritom vyučoval aj bohoslužebnú glagoliku, v čom mu pomáhali kňazi, pochádzajúci z Pannónie, lebo tí všetci ovládali túto bohoslužbu.

A otec Beňadik s celou horlivosťou zápalistej svojej mladej duše venoval sa sverenej mu úlohe. Nielenže vyučoval, ale hlavne vychovával svojich mladých sverencov. Vychovával ich slovom i príkladom v duchu svojho majstra. Sverení mu mladíci celou dušou viseli na ňom, veď aj on zahrňoval všetkých starostlivou láskou svojou. Jednako však so zvláštnou akousi náklonnosťou vychovával bystrého a nadaného mládenčeka, Maurusa. Ten mu denne posluhoval pri omši svätej a aj okrem vyučovania často sedel pri nohách Beňadikových a spytoval sa ho na jeho predošlý pustovnícky život a na jeho majstra otca Andreja-Svorada.

A otec Beňadik rád vyhovoval jeho zvedavosti. Znovu a znovu obširne mu vyrozprával, ako sa stretol s otcom Andrejom-Svoradom v Ostrihome pri kázni einsidelského mnícha Volfanga, ako sa rozhodli za príkladom svätého Meinrada a Bena nasledovať ich v pustovníckom prísnom živote. Avšak Prezretelnosti Božej zaľúbilo sa rozdeliť ich na čas. Cesty ich sa rozišly. Pritom však ostali verní svojmu predsavzatiu: viesť pustovnícky život. I keď boli oddelení, Andrej-Svorad našiel si pustovňu nad bystrým Dunajcom, on však nad dravým Váhom. Neprestávali túžiť po sebe a modliť sa k Bohu, aby im dožičil spolunažívať. A dobrotivý Boh vyslyšal ich modlitby a túžby. Sišli sa na krásnej

Skalke, išli sa v kláštore staroslávnej Nítry, aby tieto miesta posvätili bohabojným životom svojim.

Vyprával mu aj o ich spoločnom živote, o ich prácach a modlitbách, najmä však o bezpríkladnom sebazaprení a mŕtvení svojho majstra. Jeho osoba ostávala v úzadí, skromnosť nedovoľovala mu honosiť sa.

Maurus s veľkou pozornosťou sledoval tieto rozhovory. Všetko si zaštepil do pamäti svojej. Otec Beňadik aj iným vyprával o svojom majstrovi. Keď už nemohol byť pri ňom, aspoň v duchu sa zaoberal ním.

Mínaly sa dni, týždne, mesiace. Otec Beňadik vžil sa celkom do novej, ťažkej, jednako však milej mu úlohy.

Ale na svete je všetko pominuteľné.

Jedného dňa zo Zoborského kláštora prišiel do kláštora sv. Martina posol, ktorý opátovi Rádlovi oznámil, že otec Andrej-Svorad, cítiac približovať sa koniec svojho života, opustil pustovňu na Skalke a vrátil sa do Zoborského kláštora. Želá si pred smrťou vidieť ešte svojho najmilšieho učníka otca Beňadika.

Opát Rádla, poznajúc vrúcny, ozaj bratský pomer oboch mníchov-pustovníkov, nekládol ani najmenšiu prekážku proti tejto žiadosti, ba sám šetrne oznámil smutnú zvesť otcovi Beňadikovi a s otcovským požehnaním prepustil ho.

Otec Beňadik hneď vybral sa na cestu. Túžba vidieť milovaného majstra a prijať jeho posledné požehnanie, ho poháňala.

Došiel práve v poslednej chvíľke.

Majstra našiel na smrteľnom lôžku. Vpadlé oči, až na kosť a kožu vychudlé telo očividne zvestovali, že koniec jeho života sa neodvratne blíži. Ale duch zomierajúceho príchodom otca Beňadika akoby bol ožil.

Prijal svojho učníka otcovsky.

Vyspovedal sa mu, prijal z rúk jeho telo Božie a sviatosť posledného pomazania a potom udelil mu požehnanie.

— Synu môj, — hovoril medzi iným, — neodchýľ sa od cesty, ktorú sme spolu nastúpili. Požiadať svojich predstavených, aby ťa prepustili do pustovne na Skalke, aby si tam dovŕšil dielo, ktoré sme spolu začali. Pamätaj, že sme sľúbili Bohu žiť životom pustovníckym. Tam na Skalke všetko ťa bude upomínať na mňa a na naše životné heslo: „Modli sa a pracuj.“ Modli sa, mŕtvi telo svoje, aby si spasil dušu svoju; pracuj, napomínaj, poraď a hlavne príkladom svojím veď krajanov svojich cestou cnosti, aby aj oni boli spasení. Všemohúci Boh nech riadi kroky tvoje. A ešte jednu žiadosť mám ku všetkým prítomným: Nesvliekajte hneď mŕtve telo moje z rehoľníckeho rúcha, — až v prítomnosti otca opáta. Trojjediný Boh nech požehná vás, kláštor náš a Cirkev svoju svätú.

Všeobecné ticho zavládlo po týchto, akoby zpod zeme prichádzajúcich, sotva slyšateľných slovách.

Z očí mnohých bratov-rehoľníkov tiekli úprimné slzy. Len otec Beňadik, akoby posilnený požehnaním zomierajúceho majstra, stál neohrozený.

Prvý sa spamätal a spokojne začal odriekať žalmy, predpísané pri modlitbách za zomierajúcich. Čo chvíľa ho nasledovali aj ostatní rehoľní bratia a chórová modlitba sťa lúbezná vôňa temianu vznášala sa k nebesiam.

Uprostred tejto bohumilej modlitby vrátil otec Andrej-Svorad svoju modlitbou, sebazapieraním a prácou pre kráľovstvo Božie posvätenú dušu — Stvoriteľovi.

Na druhý deň, ako si to zosnulý sám želel, v prítomnosti opáta Filipa sobliekli mŕtvemu mníšsky habit, aby mŕtvolu pred pochovaním umyli.

A tu sa ukázalo veľké mučeníctvo zosnulého. Bedrá jeho našli prepásané železnou, hlbokú do tela vrezanou reťazkou. Privolaný rehoľný brat kováč pozorne ju odňal s tela a odovzdal opátovi, ktorý ju hneď ako drahocennú relikviu zanesol na oltár kláštorného chrámu. Pred tým istým oltárom potom vystreli mŕtve telo zosnulého sluhu Božieho.

Rehoľní bratia striedavo sa modlili pri vystretom mŕtvom tele ich spolubrata. Pridružovali sa k ním húfy ľudu, lebo zvesť o smrti svätca chytro sa rozšírila po okolí.

Opát Filip rád by bol pochovať zosnulého alebo na kláštornom cintoríne, alebo v kláštornom chráme. Nechcel vydať také drahocenné pozostatky.

Prepošť kapituly, Bystrislav, bol však inej mienky. Vyhlásil, že muž takej svätosti, ako bol otec Andrej-Svorad, má byť pochovaný v bazilike. A jeho mienka zvíťazila.

Mŕtve telo v slávnostnom sprievode, ktorého sa zúčastnila celá nitrianska kapitula na čele s prepoštom a všetci mnísi zoborského kláštora na čele s opátom a za účasti nepriehľadného množstva ľudu, prenesené bolo do baziliky sv. Emerama a tam pod hlavným oltárom slávnostne pochované.

Verný učeník, otec Beňadik, nevládal sa hneď rozlúčiť s telesnou schránkou šľachetnej duše svojho bývalého majstra. Po osem dní deň po deň slúžil omšu sv. nad jeho hrobom.

Až potom, s dovolením opátovým, odobral sa na Skalku, aby splnil žiadosť svojho zomierajúceho majstra.

VII.

Na čas osíralá pustovňa na Skalke príchodom ota Beňadika znovu ožila. Nocami občas ozýval sa tichý, velebný chválospev Bohu, vo dne zas údery sekery a rachot podfatých padajúcich stromov, potrebných na dobudovanie chrámu. V nedele a sviatky v pustovni na omšu svätú shromaždily sa také húfy ľudu, že ich priestor pred káplnkou sotva stačil pojať.

Ale aj inokedy, ojedinele alebo v menších húfikoch, prichádzali ľudia, aby si či už v duchovných alebo v hmotných veciach vyžiadali radu svätým životom žijúceho krajana svojho.

A otec Beňadik pre každého mal láskavé slovo. Každého vedel poučiť, potešiť.

Milé mu boly najmä návštevy jeho vnučky Božety a jej priateľky Danice.

Po celé hodiny ostával v nábožnom rozhovore s tými nevinnými, čistými dušami. Božeta mu raz bola oznámila, že čím ďalej, tým väčšiu túžbu cíti v duši vstúpiť do kláštora.

Danica sa hneď proti tomu ozvala:

— Nie, drahá Božeta, to nemožno. Ja by som to neprežila. S tebou polovičku vlastnej duše by som ztratila.

Muž Boží láskave a otcovsky ich poučoval:

→ Vážna, veľmi vážna je to vec. Vzťahuje sa ona na celý život, ba na celú večnosť, dieťa moje, Božeta. Práve preto dlho a vážne ti treba skúmať, či je to vôľa Božia. Ak sa presvedčíš, že je tomu skutočne tak, musíš roztrhať všetky pozemské sväzky, musíš opustiť všetko na svete a nasledovať volajúci hlas Boží. Potom nesmieš to prekážať ani ty, dcéra moja, Danica.

— Je to život krásny, viacej nadzemský, priamo anjelský, — pokračoval vážne, pomaly, akoby vo vytržení, pozdvihnúc zrak k nebu, — ktorý si chceš zvoliť, dcéra moja. Videl som to na vlastné oči vo Vespréme, keď som tam chodil z Pannónskeho kláštora sv. Martina spovedať kláštorné panny, tieto čisté, jedine Kristovi zasvätené duše.

Takto žil Bohu a svojim krajanom otec Beňadik vo svojej púšťovni na Skalke.

Žil spokojne. Živým slovom a vznešeným príkladom učil svojich krajanov a viedol ich po ceste ctnosti k opravdivému kresťanskému životu.

Často čítajúc o hrdinskej odhodlanosti a smrti svätých mučeníkov, zatúžil aj on krvou svojou potvrdiť vznešené učenie Kristovo, ktorému celý svoj život zasvätil, ale táto jeho túžba zdala sa mu byť nesplniteľnou. Nepovažoval sa za hodného toľkej milosti.

A jednako, v knihe Prezreteľnosti bolo ustanovené, aby sa tak stalo.

•

V neprístupných lesoch Šumadie sa skrývajúci Tar Zerind, jeho príbuzný Hunt a ich priatelia nezabudli na pomstu, ktorú prisahali po smrti Kupovej. Predovšetkým treba bolo presvedčiť sa, či je súci čas na prevedenie tejto pomsty.

Shromaždili sa na tej istej čistinke hlbokých lesov Šumadie, kde sme ich boli videli shromaždených po porážke od kresťanských vojsk Vencelína.

Po krátkej porade zistili, že pomstu v celom jej rozsahu previesť nemožno. Žiadali teda tátoša, aby sa modlil k bohu vojny, aby ten rozhodol.

Tátoš sverenú mu úlohu previedol s takou istou obradnosťou, ako to bol urobil po prvý raz. Potom slávnostne vyhlásil:

— Keďže pokus o zavraždenie hlavného vinníka, ostrihomského Štefana sa nevydaril, mocný náš boh vojny uspokojí sa, keď aspoň jedon z vinníkov bude usmrtený. Potom už dožičí vífazstva našim zbraniam.

Shromaždení s veľkým jasotom prijali takto pozmenenú a zmiernenú pomstu. Hojný a hlučnejší oldomáš pripravili, aby sa ich nádeje splnily.

Tar Zerind, Hunt a Trud hneď na druhý deň vybrali sa na cestu, aby previedli pomstu, v ktorej skladali všetky nádeje.

Cestu dobre poznali z prvej svojej výpravy a preto bez ťažkosti dostali sa pod ostrihomské hradby.

Trud, ktorý beztak len s veľkou nechufou a z obavy sa zúčastnil výpravy, odoprel ísť do hradu na výzvedy. Previedol to Hunt, preoblečený za pastiera. Čoskoro sa vrátil a hlásil:

— Kráľ Štefan nie je v hrade. Je na cestách po krajine a po svojich rozsiahlych statkoch. Nikto nevie, alebo nechce prezradiť, kde práve je.

— Hľadať ho nemôžeme. To by nevedlo k cieľu. Hore sa do Nitry. Možno tam zastihneme aspoň jedného z našich zhubcov. Ten nech umrie, — rozhodol Tar Zerind, vodca výpravy.

Ale ani v Nitre nemali šťastie.

Trud už v osade Pogranice, na juhovýchod, v najkrajnejšej predstráži Nitrianskeho hradu, dozvedel sa, že prepošt Bystrislav nie je v Nitre, že je kdesi na cestách s kráľom Štefanom; že starší mních otec Svorad už zomrel a mladší, otec Beňadik, ako vraj počuť, žije v pustovni na Skalke.

Tar Zerind škarede zakliat a dodal:

— Zdá sa, že naša výprava zas skončí nezdarom. Musíme ísť do tých neznámych krajov, keď niet iného východiska.

Trud sa na tieto slová trpkou usmial. Potom mimovoľne to z neho vyhrklo:

— Mne nie sú neznáme. Ja tam poznám každú cestu, každý chodník. Veď je to môj rodný kraj.

A srdce mu prudko zabúšilo pri pomyslení, že čoskoro uvidí svoj rodný kraj, svojho starého otca a možno aj... Ani domyslieť sa neodvážil.

Spoločníkov jeho slová potešili. Zaradovali sa, že budú mať bezpečného vodcu.

Hneď sa vybrali na ďalšiu cestu. Išli na okrajoch lesov. Nitrianskemu hradu z ďaleka vyhýbali. Načo sa vystavovať nebezpečenstvu zbytočne.

Keď nad osadou Drážovce na výbežku hory Zobor uzreli malý kostolík, Trud poznamenal:

— Hľa, tam stálo kedysi mocné hradisko našich predkov. Život tam až kypel. Teraz len po nedeliach sa tam schádzajú kresťania, aby sa klaňali svojmu Bohu. Tak zapadá dávna naša sláva!

Obišli aj hrad Hlohovec. Idúc popod Tematýn, Trud mal sto chutí nakuknúť do hradu, aby sa niečo dozvedel. Ale spoločníci súrili, aby sa čím skôr dostali k Trenčínu. Tam sa o všetkom prezvedia. Trud sa im neprotivil a tak išli ďalej.

Neďaleko Trenčína pod rúskom nastalej už noci, na mieste, Trudovi dobre známom, prebrodili Váh.

Trud sa rozhodol, že najprv zajdú k žrecovi Divišovi, do jeho podvršateckej skrýše. Tam si odpočinú a potom všetko dobre vysledia, aby mohli prikročiť k dielu.

Návrh sa ľúbil aj Trudovým spoločníkom. S nadšením ho prijali.

Brieždilo sa, keď prišli k cieľu.

Prekliessiac si cestu krovím, zarasteným úzkym vchodom, psisko Dunčo vítal ich hrubým štekotom. Na štekot psa vyšiel starý žrec Diviš, trasúc sa na celom tele. V poslednom čase totižto vždy trnul strachom, že kresfania vysledia jeho skrýš a zajmú ho. Veľmi sa potešil, keď medzi prišlými uvidel Truda. Srdečne ho privítal a potešil:

— Akú radosť bude mať tvoj otec, akú radosť?!

— Žije? — bola prvá otázka synova.

— Žije, tu medzi nami. Je už starobou sklúčený, nedočuje, ale ináčej je pri dobrej sile. Vždy hovorieval, že neumrie, kým ťa neuvidí.

V tom práve vyšiel starý Kosenec. Zbadajúc syna, zvolal:

— Nádej ma nesklamala. Vďaka vám, bohovia!

A sovrel syna do náručia.

Keď vnišli, Kaška vrhla sa Trudovi okolo hrdla, ale on obvyklým chladom odbil jej dotieravú lásku.

Keď utíšili hlad a trošku si odpočinuli, utiahli sa spolu s Divišom a Kosenom do žrecovej chyžky.

Obaja s veľkým napnutím počúvali Truda, keď im oznamoval cieľ ich príchodu.

— Prišli sme, — končil svoje slová Trud, — aby sme zavraždili alebo Vencelína, ktorý v boji premohol Kupu, alebo aspoň toho mnícha, Beňadika, ktorý či

už modlitbou, či už kúzolníctvom svojim mu v tom pomáhal. Ak sa nám to podarí, to bude smrť kresťanstva a víťazstvo našich starootcovských obyčajov.

Hoci Trud posledné slová povedal s nadšením, v Divišovi a Kosenecovi nevyvolaly ony podobnú ozvenu. Neodpovedali, len sedeli zamyslení.

Dlhtrvajúce ticho prerušil napokon Kosenec:

— Syn môj, k Vencelínovi sa vy nedostanete. Už i pokus o to zaplatil by si životom a cieľa by ste beztak nedosiahli.

— Veru tak, — prisvedčil Diviš. — Vencelína od nevydareného pokusu zavraždiť kráľa Štefana všade a stále strážia. Nemožno sa k nemu dostať. Vie on dobre, že pomsta naša siaha po ňom!

— Čo teda robiť? — zamiešal sa do reči Hunt hlasom, ktorý prezrádzal netrpezlivosť.

Znovu nastalo ticho. Všetci rozmýšľali, čo začať?

— Aspoň zkusíť by sme mohli dostať sa k Vencelínovi, — nadhodil Tar Zerind.

— Márný by bol každý pokus, — odrádzal Kosenec.

— Načo sa vystavovať nebezpečenstvu, keď cieľ môžete dosiahnuť ľahko, — uvažoval Diviš, — veď hovoria, že dľa tátoša cieľ bude dosiahnutý, keď jedon z pôvodcov porážky Kupovho vojska bude zavraždený. A tu sa vám príležitosť priamo ponúka. Toho mnícha, Beňadika, môžete odpraviť v ktorúkoľvek noc bez všetkého nebezpečenstva.

— Hej, ale čože budeme mať z toho, odpraviť bezbranného mnícha? Či to bude slúžiť našej cti? — povedal Trud.

Zaiste chránil pustovníka i preto, lebo v jeho myšli si nijako nevedel srovnáť, aby sa stal vrahom ujčoka Božety.

— Hrdinský skutok to iste nebude, — nadhodil Hunt.

— Hrdinský alebo nehrdinský, urobíme, čo môžeme, aby naša výprava neskončila znovu s neúspechom, — rozhodol Tar Zerind.

S jeho úsudkom súhlasili.

Na tretí deň, po západe slnka, vybrali sa Tar Zerind, Hunt a Trud na Skalku. Bola krásna, mesačná noc. Pod vedením Truda prišli ta okolo polnoci. Ukrytí medzi stromami, skúmali pustovňu. Pred krížom zbadali kľačať pustovníka, odetého do hrubého habitu, s obnaženou hlavou a s rozprestretými ramenami.

— To je on! — pošepol Trud.

— S tým si ľahko poradíme, — poznamenal Hunt.

— Nemyslím, — odpovedal Trud. — Hovorí, že modlitba kresťanov je taká mocná, že modliaceho sa nechytí nijaká zbraň. Musíme vyčkať, až sa prestane modliť.

— Neverím tomu, — povedal podráždene Tar Zerind. — Zkúsme naše zbrane hneď. Poďte za mnou.

Pomaly prikrádali sa k pustovníkovi. Ten natoľko bol zahrúžený do modlitby, že nič nebadal, čo sa okolo neho dialo.

Keď už vrahovia boli blízko, Tar Zerind vytrhol zpoza pása sekeru a udrľ ňou po hlave nič netušiacoho modliaceho sa pustovníka. Ten vstal, zakolísal sa a pozrel na vrahov. Vidiac pred sebou ozbrojených ľudí, hľadel na nich, akoby v nedorozumení. Mimovoľne pošiel k jaskyni, akoby v nej hľadal útočisko. Napravo od vchodu do jaskyne bol hodný priestor. Pustovník sa však obrátil naľavo, kde bol v skale len uzunký otvor. Do toho vkročil. Vrahovia za ním. Zrazu však zastali, ako k zemi prikovaní. Zdalo sa im, že tvrdá skala sa

pred pustovníkom sama otvorila. Trud zakresal a zapálil fakľu. Akési tajné svetlo osvietilo jaskyňu.

— Čo je to? — šepkal Trud.

Ale Tar Zerind ho s hnevom odstrčil a rútil sa úzkou skalnou chodbičkou za pustovníkom. Hunt nechcel zaostať za svojim vodcom; išiel za ním a strhol sebou i Truda, azda preto, aby im posvietil fakľou. Pobehli so dvadsať krokov, kým dohonili pustovníka. Tu Tar Zerind novým úderom sekerou srazil ho na zem. Hunt vytiahol meč, že ho prebodne. Ale Trud ho zadržal.

— Nie, nerob to. Zaprísal som sa, že pomstím môjho bývalého pána, Becha, pána hradu Beckova, ktorého, ako si myslíme, kresťania hodili do Váhu. Nuž, hodme i my tohoto mnícha do Váhu. Zdá sa mi, že takto najlepšie splním svoju prísahu.

— Dobre rozmýšľaš, — pochválil ho Tar Zerind a už aj schytil za rameno omráčeného mnícha. Za pomoci Hunta vyniesli ho von z jaskyne. Beňadik na sviežom nočnom vzduchu akoby bol znovu prišiel k sile. Prebral sa a sám kráčal s Huntom. Išiel bez slova. Len rty jeho sa pohybovaly. Modlil sa. Došli na skalú, vyčnievajúcu nad bystrým Váhom. Pustovník akiste až tu pochopil, čo chcú s ním. Narovnal sa a dôstojne pozrel na vrahov so slovami:

— Čo chcete so mnou, nešťastní ľudia? Mne len službu preukážete, keď uskutočníte svoj úmysel. Rád položím život za vieru, ktorú som po celý svoj život vyznával. Duše svoje však večne zahubíte. A spasenie duší vašich je mi drahé. Preto vás napomínam, nepoškvrňte svoje ruky vraždou. Prijmite sladké jarmo kresťanstva, aby ste si modlitbou a prácou zabezpečili večné spasenie. *Modli sa a pracuj!* Toto vzácne dedictvo zanechal mi môj majster, oslávený už otec Svorad, a toto dedictvo zanechávam vám i ja.

Dôstojné slová zapôsobily na tvrdé srdcia vrahov. Najmä na Truda. Ale nie nadhlo. Hunt a Tar Zerind znovu chytili pustovníka za ramená a so slovami:

— Zahyň! — shodili ho so skaly.

Chladné vlny rozvíreného Váhu prijaly šľachetného muža.

Trud až teraz si uvedomil hrôzu svojho skutku. Ako kosou podfatá poľná tráva padol na zem so slovami:

— Čo som to urobil? Čo som to urobil, ja nešťastlivý!

Ostal ležať na zemi, svíjajúc sa. Jeho spoločníci ho márne kriesili a tešili. Na ich slová neodpovedal, len stále stonal:

— Čo som to urobil?!

Tar Zerind a Hunt odišli, vidiac, že Truda márne volajú, aby odišiel s nimi, aby ich na vyčnievajúcej skale niekto nespozoroval.

Trud v akomsi strnulom stave ostal ležať na studenej skale. Mysľou vírily sa mu strašné myšlienky. Svedomie sťa červ hrýzlo jeho dušu.

— Zradil a zahubil som najšľachetnejšieho človeka na svete, — zvolal. A to celkom nevinného! Čo som to urobil?!

Dlho sa tak svíjal, nevediac, čo počať. Až raňajšia rosa ochladila trošku jeho rozpálenú hlavu. S veľkou námahou vstal a ako opitý tackal sa dolu skalou. Zabočil do tmavého lesa, aby sa s nikým nestretol, lebo sa už rozvidnievalo, a vliekol sa k podvršateckej skrýši žreca Diviša.

Kosenec ledva spoznal svojho syna, taký zúfalý výraz sa zrkadlil na jeho tvári. Bol ako smyslov zbavený alebo pomätený. Dlho nevedeli spolu s Divišom

vytiahnuť z neho slova. Aj im na všetky otázky opakoval:

— Čo som to urobil?! Čo som to urobil?!

Nechali ho, aby sa uspokojil. Keď sa po krátkom nespokojnom spánku zobudil, znovu sa spytovali, čo sa stalo.

Z trhaných, nesúvislých jeho viet napokon vyrozumeli, že otca Beňadika shodili sa skaly do Váhu.

Táto zpráva zpočiatku vzrušila starého Koseneca, čoskoro sa však spamätal a začal tešiť syna, že správne konal, že tak najlepšie pomstil smrť bývalého svojho pána, Becha.

Ale všetka potecha ostala márna. Trud bol zádumčivý, stal sa samotárom, vyhýbal ľuďom. Keď len mohol, vytratil sa večer zo skrýše Divišovej a až nad ránom sa vracal. Otec a Divišova dcéra, Kaška, sledili za ním a zistili, že chodí na Skalku, kde celú noc nehybne preleží alebo na vyčnievajúcej skale nad Váhom, alebo v jaskyni. Dávali naň pozor, bránili mu odísť, lebo vraj Vencelínovi vojaci ľahko ho môžu poznať a chytiť. Trud však nedbal na ich výstražné slová a zavše si našiel zámienku, aby sa mohol vykradnúť z domu a ísť na Skalku.

Prešlo niekoľko mesiacov. Minula i zima. Trudove vychádzky pomaly vystávaly, ale keď prišla jar, Trud znovu, keď len mohol, chodil v noci na Skalku. Otec, Diviš a jeho dcéra Kaška márne ho chránili.

Bola mimoriadne pekná a teplá mesačná noc. Trud ležal na skale nad Váhom. Zrazu začul dupot konských kopýt a hlučný rozhovor. Zpočiatku sa mu zdalo, že sníva. Rozhovor však stával sa čo raz silnejší na dôkaz toho, že ktosi sa približuje.

— Zaiste nejaká lovecká výprava z Trenčianskeho hradu, — pomyslel si Trud.

Usudzoval tak z veselej nálady rozprávajúcich sa. Veď predtým často aj on chodieval na lov.

— Utiect? — blyso myslou Trudovou.

Zdvihol hlavu a tu videl, že na útek nemôže ani len pomyslieť, lebo lovci prišli už aj k skale a bolo ich tolko, že čochvíľa obsadili celé úpätie skaly. Trud teda ostal ležať, dúfajúc, že lovci odídu bez toho, žeby si všimli skaly. Ale mýlil sa.

— Postojte! — počul jasný hlas zdola.

— Hovoria, — pokračoval ten istý hlas, — že tu na tejto skale vo dne v noci sedáva orol. A keď ho vraj ľudia vyplašia, zakrúži dva-tri razy nad skalou a znovu sadá na to isté miesto.

— To je pravda! — potvrdil iný hlas. — Ja som ho videl.

— I ja. I ja, — potvrdovali niekoľkí.

— Nuž, vyplašme ho, — pobádal ktosi.

Traja-štyria jazdci už aj zostupovali s koní a kráčali hore strmou skalou. V tom skutočne akýsi veľký vták zatrepotal krídlami a vzniesol sa hore.

— Teda skutočne!

— Veď je to sova, — poznamenal ktosi pochybovačne.

— Nie. To je oveľa väčší dravec. A má tu akúsi zdochlinu, — povedal prvý, ukazujúc na ležiaceho Truda.

— Som ztratený, — blyso myslou Trudovou.

Ostal však nehybne ležať, akoby bol skutočne mŕtvy. Úfal, že sa takto zachráni. Ale mýlil sa. Vodca výpravy kopol doň. Trud bolestne zasyčal a otvoril oči. Vodca výpravy hneď ho poznal.

— To je dobrá korisť. Veď je to dávno hľadaný zbeh, Trud. Chytili sme dobrého vtáka. Sviazte ho, — velil vodca.

Jeho rozkaz hneď previedli.

Výprava víťazoslávne odchádzala do Trenčianskeho hradu.

— Náš pán, Vencelín, bude mať radosť. Iste nás neminie odmena, — sľuboval si vodca výpravy, mydliac si pritom ruky.

Župan Vencelín nebol doma. Zajatca postavili pred hradného kapitána, ktorý hneď vydal rozkaz.

— Do temnice s ním, kým nepríde pán hradu.

Stalo sa.

Na druhý deň na poludnie vrátil sa Vencelín. Hneď predviedli pred neho Truda. Oči mocného pána sa zaískrily, keď zazrel zajatca.

— Nuž tu si, ty zradca, ktorý sa opovážil pozdvihnúť vražednú ruku na svojho pána?! Na šibenicu s ním!

— Milosť, — zastonal Trud, vrhnúc sa na kolena pred Vencelínom.

— Je pravda, mocný pane, — pokračoval trasúcim sa hlasom, — že som vražednou rukou siahol na tvoj život, ba prezradím ti aj to, že i teraz s dvoma príbuznými nebohého Kupu prišiel som sem tým úmyslom, aby som ťa o život pripravil. Za tento podlý zločin som už dosť pretrpel. Pre milosrdenstvo Kristovo ťa prosím, odpusť!

— Neber do nehodných úst svojich najsvätejšie meno Kristovo, — povedal s hnevom Vencelín, — lebo taký zradca, ako si ty, je hotový zajtra zas prebehnúť k pohanom. Preto nijaké milosrdenstvo. Odovzdajte ho katovi!

— Aspoň slovíčko ešte...

No Trud nestihol dopovedať. Kat ho chytil a násilne odviedol. Možno, že sa chcel priznať k vražde pustovníka Beňadika.

Hradní tesári za múrami hradu vystavali šibenicu a kat pri západe slnka previedol na Trudovi ortiel smrti.

*

Starý Kosenec veľmi sa znepokojil, keď sa Trud v ten deň ráno so svojej nočnej vychádzky nevrátil. Hneď vytušil, že sa s jeho synom niečo zlého stalo. Chcel ho ísť hľadať, ale žrec Diviš ho horko-ťažko zadržal, aby zavidna nevychádzal. Nešťastný otec po celý deň chodil ako omámený. Keď slnko zapadalo, na mrkaní, vybral sa lesom na Skalku. Úzkostlivo prezrel skalú, prekútal aj jaskyňu, ale márne. Truda nenašiel. Otcovská starostlivosť ho natoľko poháňala, že nedbal na nijaké nebezpečenstvo. Zamieril k Váhu. Všetko mu tu bolo známe. Našiel člnok a preplavil sa. Potom pobral sa k hradu. Úfajúc, že tu najde svojho ztrateného syna. Ako líška prikrádal sa k hradbám. Obišiel ich, skúmajúc na dosť hodnom úseku. Zrazu pod hradbami v nočnom šere zbadal čosi vyčnievať. To inokedy tam nebývalo. Strom to nemohol byť.

— Šibenica, — prebehlo mu myslou hrozné tušenie.

Poponáhlal sa ta. Skôr rodičovským citom ako zrakom spoznal visiaceho syna. Napriek starobe ako mladík vykriabal sa na šibenicu, vytiahol zpoza pása dlhý nôž, prerezal povraz a chladné telo synovo spadlo na zem. Kosenec sa spustil za ním. Rodičovská láska dodala mu nadľudskú silu: schytil na ramená mŕtveho syna a ako smyslov zbavený spustil sa dolu svahom priamo k Váhu a na tom istom člnku, na ktorom bol prišiel, preplavil sa na druhú stranu Váhu. Tam znovu sa poponáhlal so svojou ťarchou tmavým lesom na známe mu rozcestie. Až tam složil svoju ťarchu a oddýchnul si. Trpko sa rozplakal, hľadiac na chladné telo synovo.

— I tak dobre, — povedal plačlive. — Aspoň ti budem môcť preukázať poslednú poctu. Pochovám ťa, ako to starootcovské obyčaje kážu, synu môj, keď si už tak hanobne musel skončiť beh života, — hovoril sám pre seba.

Keď si oddýchol, dal sa do práce: pomocou veľkého noža vykopal štvorbokú jamu, ktorú so štyroch strán vystlal zeleným listím stromovým a do takto vyštílatého hrobu pečlivo uložil mŕtve telo synovo. Otvor jamy zakryl potom hrubými ratolesťami. Práve chcel zrobiť mohylu z hlíny, keď mu napadla myšlienka:

— Načo, — hovoril sám sebe, — pochovať syna dľa starootcovských obyčajov... Starootcovské obyčaje sú už preč... Nikdy sa nevrátia... Zvíťazili kresťania... Tí hovoria, že ich Boh nielenže sám vstal z mŕtvych, ale že i mnohých iných vzkriesil k životu... Robia to vraj aj mnohí jeho učeníci... Nech teraz dokážu svoju moc...

Vrhnúc sa na hrob, odstránil halúzie od otvoru jamy, vytiahol mŕtve telo synovo, schytil ho a pobral sa k pustovni. Dôjduc ťa, mŕtvolu syna složil v jaskyni a prikryl ho vlastným telom, akoby ho chcel zohriať, k životu priviesť. Pritom stále a bolestne vzdychal:

— Bože kresťanov, ak si taký mocný, ako hovoria, vzkries mi syna! A vy, sluhovia jeho, otcovia Svorad a Beňadik, ktorí ste mnohými modlitbami vašimi túto jaskyňu posvätili, proste Boha vášho, aby mi vrátil syna...

Takto a podobne vykladal Kosenec nad mŕtvym telom svojho syna.

Ani nezbadal, že noc už pominula. Až otvorom jaskyne slabo predierajúce sa slnečné lúče upozornily ho na to.

Vstal a smutne sa zahľadel na chladné telo synovo. Ale čo to? Preľaknutý cúvol. Syn otvoril oči. Zdvihol trošku hlavu a akoby v polosne blúdil zrakom po jaskyni.

— Kde som to? — vydral sa mu z hrudi tichý, slabý hlas. — To si ty, otče? — povedal a uprel oči na otca.

— Ja, syn môj, — odpovedal otec a prikľakol k synovi.

Ten za istý čas akoby v nedorozumení hľadel naň. Potom zas prehovoril:

— Bol to sen alebo je to skutočnosť?

— Čo, synu môj? Čo sa ti snívало?

— Zdalo sa mi, že pre môj hrozný zločin, pre zavraždenie sluhu Božieho, Beňadika, stál som pod šibenicom. Kat nedbal na moje bedákanie. Nemilosrdne konal svoju povinnosť. Vidiac, že tu je ľudská pomoc márna, obrátil som myseľ svoju k Bohu. Lutoval som skutok svoj, vzýval Boha o pomoc a prosil služobníkov Božích, otcov Svorada a Beňadika, aby orodovali u Boha za mňa. A Boh vyslyšal moju prosbu: Zazrel som dve vznešené postavy nadzemskej krásy približovať sa ku mne. Pristúpiac, podopreli ma, visiaceho na šibenici, z oboch strán za ramená.

— „Nezúfaj, synu, — počul som jasne hlas. — Keďže si zlé skutky úprimne oľutoval a úprimne si sa obrátil k Bohu, nebudeš zatratený.“

— Po hlase som poznal, že to boli otcovia Svorad a Beňadik. Chcel som sa im poďakovať, ale nevládal som. Mrákoty smrti ma obklúčily. Ďalej sa už na nič nepamätám...

Koseneč dlho nevládal k slovu prísť od pohautia.

Trvalo hodnú chvíľu, až prehovoril:

— Nie sen, ale skutočnosť to bola, synu môj.

A vyrozprával, čo sa bolo prihodilo od včera večera.

— Veľký je Boh kresťanov a mocné orodovanie svätých jeho, — povedal Trud, vstávajúc.

— Vzdajme mu vrúcne vďaky za jeho milosrdenstvo! — dodal o chvíľu a kľakol si, aby skutkom splnil, čo bol slovom vyslovil.

Kosenec nasledoval synov príklad.

Keď po dlhej, vrúcnej modlitbe vstali, Trud povedal:

— Teraz poďme, otče môj.

— Veru, už je čas vrátiť sa domov! — odpovedal Kosenec. — Divíš bude sa obávať nielen o teba, ale aj o mňa.

— Nie, otče, ta sa už viacej nevrátim. S pohanským svetom sme navždy zúčtovali.

— A kdeže mieniš, synu, — spýtal sa preľaknutý Kosenec.

— Na hrad, do ohnišťa nového, krajšieho života kresťanského!

A Trud bystro vykročil smerom k hradu. Otec ho mlčky nasledoval.

Hradná stráž div že s ňôh nespadla, keď videla pred sebou živého Truda. Ani mu nebránila, keď prechádzal cez hradnú bránu. Bez prekážky dostal sa spolu s otcom až pred mocného župana Vencelína.

Údiv tohoto tiež nebol menší. Nevedel ani k slovu prísť.

— Mocný župan, — predstúpil pred neho odhodlane Trud, — prosil som ťa pre milosrdenstvo Božie o sľutovanie. Nesľutoval si sa. Ale dobrota Božia a svätých jeho je väčšia, ako tvoja. Z milosti a dobroty tejto stojím tu pred tebou živý!

Vencelín nevychádzal z údivu, keď mu Kosenec a Trud striedavo rozprávali, čo sa bolo prihodilo.

Keď skončili, Vencelín pohnutý a zamyslený ako by pre seba, povedal:

— Proti Božiemu súdu môj súd, súd ľudský, je bezmocný, márný. Si slobodný!

— Vďaka ti, mocný pane, — povedal Trud. — Ale počujže ešte ďalej:

A Trud verne vyrozprával, ako bol prišiel spolu s Tar Zerindom a Huntom na trenčianske kraje, aby alebo jeho, Vencelína, alebo Beňadika zavraždili, mysliac si, že tým k víťazstvu dopomôžu pohanskému svetu. Rozpovedal, ako zomrel otec Beňadik a potom dodal:

— Na potvrdenie toho, že pravdu hovorím, poviem ti ešte toto: na mieste, kde sedáva a poletúva orol, najdete v chladných vlnách Váhu mŕtve telo Beňadikovo!

— Nevyspytateľné sú cesty Pánove, — povedal pohnuto Vencelín.

I vydal rozkaz, aby všetci hradní rybári hneď vybrali sa hľadať telo sluhu Božieho.

A skutočne: ešte v ten deň vyzdvihli z vln Váhu neporušené jeho telo. S veľkou slávnosťou zanesli ho do hradnej káplnky a vystreli pred oltárom. Potom porobili prípravu, aby mŕtve telo mučeníkovo mohli preniesť do Nitry, aby tam, v bazilike sv. Emerama, pochovali ho po boku otca Svorada. Tak rozhodol Vencelín, hovoriac:

— Sluší sa, aby tí, ktorých cez celý život spájala opravdivá kresťanská láska a horlivosť, neboli rozdvojení ani po smrti!

Na druhý deň na svitaní z Trenčianskeho hradu vyšiel veľký sprievod. Na jeho čele išlo dvanásť najvyberanejších bojovníkov hradu na koňoch. Za nimi v cirkevnom rúchu otec Ján, hradný kňaz. Štyria mocní

mladí mužovia niesli na červeným súknom prikrytých márach mŕtve telo otca Beňadika. Mŕtvolu zakryli snehobielou plachtou, na ktorej boly vence zo živého kvietia. Za márami kráčalo veľké množstvo ľudu z hradu i okolia. Medzi nimi bol i Kosenec a Trud, i Božeta. Deva v čiernych šatoch kráčala hneď za márami. Ona bola jedinou príbuznou nebohého. Celý zástup striedavo spieval alebo hlasne sa modlil žalmy.

Medzitým poslovia oznámili príchod sprievodu na Nitrianskom hrade. Tu už robili veľké prípravy na prijatie drahocennej relikvie.

Celý Nitriansky hrad, na čele s veľprepoštom Bystrislavom a ostatnými kapitulníkmi, slávnostne očakávali príchod mŕtveho otca Beňadika. Keď sprievod prišiel, mŕtve telo pustovníkovo slávnostne položili pred oltárom baziliky. Po tri dni slúžili kňazi omše sväté a veľké húfy ľudu prichádzaly pozrieť sluhu Božieho a pomodliť sa pri ňom.

Po troch dňoch za okázalých cirkevných slávností pochovali otca Beňadika do toho hrobu, v ktorom už bolo uložené telo otca Andreja-Svorada.

— Nech v spoločnom hrobe odpočívajú tí, ktorých v živote spoločný cieľ a milosť Božia spojovala. Odpočinutie večné daj im, Pane, a svetlo večné nech im svieti, — končil prepošť Bystrislav svoju modlitbu.

— Amen, — odpovedal pohnute ľud.

VIII.

Zástupy ľudu ani po slávnostnom pohrebe sa nerozhádzaly. Naopak: vždy nové a nové zástupy ľudu z blízkeho i ďalšieho okolia prichádzaly k hrobu svätých pustovníkov, aby žiadaly ich svätorečenie a aby ich uctievaly ako svätých.

Prepošť Bystrislav a opát Filip, ako aj ostatní kňazi a rehoľníci, tíšili nadšený ľud a radili sa, čo robiť?

— Bratia a sestry, — povedal raz opát Filip ľudu, aby ho utíšil, — svätorečenie patrí k právam Apoštolského v Ríme. My toho práva nemáme.

— Tak je to, — upokojte sa, — potvrdoval opátove slová prepošť.

— Vieme to, — odpovedal ľud, — ale prosíme vás, aby ste predostreli Apoštolskému v Ríme našu úpenlivú žiadosť, aby svätého života a v svätosti zosnuli naši krajanovia za svätých boli vyhlásení!

— To môžeme urobiť, — potvrdil prepošť Bystrislav.

A hneď na druhý deň svolal kapitulu, aby o všetkom bola spísaná zapisnica, ktorú potom do Ríma mienil predostrieť. Ľud sa tým uspokojil, ale čakal ďalej, čo sa bude diať.

V ranných hodinách vo veľkej sieni Nitrianskeho hradu zasadla kapitula.

Za vrchom stola sedel Bystrislav, prepošt, mladý ešte a energický muž, aby viedol celú poradu. Po pravom jeho boku sedel starší, rozvážny kanoník, úlohou ktorého bolo hájiť svätosť zosnulých pustovníkov. Naproti nemu po ľavej strane prepoštovej sedel mladší kanoník, ktorý zasa mal námietky robiť proti dôkazom svätosti. Za ostatnými kanoníkmi na samom konci stola najmladší z kanoníkov písal zápisnicu.

Na stole pred prepoštom medzi dvoma horiacimi voskovicami stál ťažký, strieborný kríž.

V úvode zápisnice zistili skutkový stav: V Nitre v Zoborskom kláštore v chýre svätosti zomrel pred tromi rokmi otec Andrej-Svorad. Tri roky po ňom nasledoval ho i verný jeho učeník, otec Beňadik, zomrúc v pustovni na Skalke pri Trenčíne smrťou mučeníckou. Ľud z okolia Nitry a Trenčína už teraz ctí týchto svojich krajanov ako svätcov a veľmi prosí, aby za svätých boli vyhlásení.

Potom nasledoval výsluch svedkov.

Prvý svedčil opát Filip. Veď oba pustovníci boli vlastne rehoľníkmi kláštora, predstaveným ktorého bol on. Opát vyzdvihol prísnosť ich života, kresťanským zásadám vo všetkom zodpovedajúceho, ich ctnosti, ktorými vládli v hrdínskome stupni, najmä poslušnosť, keďže nikdy nič nepodnikli bez jeho svolenia. Dopodrobna rozpovedal, ako našli na mŕtvom tele otca Svorada do tela vrezanú kovovú retiazku, svedčiacu o jeho sebazapíeraní a mŕtvení.

Podobne svedčili i niektorí mnísi, ktorí sa v živote s nimi stýkali, ako aj niektorí z ľudu, ktorí zasa boli svedkami ich prísneho života v pustovniach na Zobore a na Skalke.

S najväčšou napnutosťou však očakával každý svedoctvá Božety, Truda a starého Kosenca. Na svedoctvá

týchto kládli najväčšiu váhu. Výsluch sa konal s najväčšou svedomitosťou.

Najprv Božeta dopodrobna rozpovedala udalosť omdletia otca Svorada pri rúbaní stromov a jeho prenesenie do pustovne anjelom.

Potom to isté rozpovedal i Trud. Obe svedoctvá sa vo všetkom shodovaly.

Všetky námietky na to ustanoveného kanoníka podvrátili a svoje svedoctvá potvrdili i prisahou.

Potom Trud rozpovedal, ako vyslovili pohani na slová tátošove ortiel smrti na všetkých, ktorí dľa ich úsudku zaviniли porážku Kupovho povstania, ako ustúpili po nezdarenom pokuse v Močenku od tejto strašnej pomsty a ako zavraždili otca Beňadika.

Predsedajúci prepoš Bystislav veľkú váhu kládol na to, aby bolo zistené, či otca Beňadika zavraždili pohani z náboženskej nenávisti pre vieru Kristovu.

Vzrušujúce bolo i svedoctvo Kosenecovo, keď vyrozprával, ako vzkriesol Boh jeho syna na orodovanie svätých, Andreja-Svorada a Beňadika. Na námietky kanoníka smele odpovedal:

— Tu prítomný živý syn môj je najlepším dôkazom pravdivosti mojich slov.

Zistili i neporušenosť mŕtveho tela Beňadika, ktoré po roku vytiahli z Váhu, a zaznačili aj tú okolnosť, že mŕtve telo strážil orol.

Keď už všetky námietky na to ustanoveného kanoníka na to povolaného podvrátili, kanoník predniesol poslednú námietku: že otec Beňadik s nevoľou zomieral, bránil sa a reptal.

— Nie, velebný otče, — odpovedal Trud ako očitý svedok smrti otca Beňadika, — nie, on so žiariacou tvárou zomieral. Pripomenul nám, že jemu len poslužíme, keď ho usmrtime, lebo mu dopomôžeme, aby sa čím

skôr mohol spojiť so svojim Spasiteľom. Varoval nás síce pred ohavným skutkom, ale len, ako povedal, zo starostlivosti o spasenie duší našich. Napomínal nás, aby sme si spasenie duší zabezpečili plnením závetu, ktorý mu zanechal jeho majster, otec Andrej-Svorad, a ktorý on teraz zanecháva nám. Ten závet znie: *Modli sa a pracuj!* Týmito slovami na rtoch vrátil otec Beňadik svoju šľachetnú dušu svojmu Stvoriteľovi.

Výsluch svedkov skončil.

Zápisnicu podpísali.

Prepošť Bystrislav vyšiel na výklenok veľkej sieňe Nitrianskeho hradu a shromaždenému ľudu vyhlásil:

— Bolo by veľmi nedôstojné, aby sme zbavovali zásluh a povinnej úcty blahoslavených otcov Andreja-Svorada a Beňadika, keď ich Velebnosť Božia ráčila korunovať slávou v nebesiach. Lebo ako je neverou neprikladať viery zisteným zázrakom, tak je istým druhom závidosti odopierať chválu zásluhám svätcom. Naši krajanovia žili a zomreli sväte, zanechajúc vám vzácny odkaz: *Modli sa a pracuj!* Žiadosť vaša bude predostretá Apoštolskému v Ríme. Svätcov najlepšie uctíte, keď verne budete plniť ich vznešený odkaz!

Zástupy ľudu uspokojene sa rozchádzaly.

I posolstvo Trenčianskeho hradu odchádzalo.

Trud cestou bojzlive sa priblížil k Božete.

— Či splníš už teraz, drahá Božeta, vrúcnu žiadosť moju? — spýtal sa jej dojatý.

— Boh ťa priia! na milosť, — povedala ona, tiež dojatá, — ja ťa zavrhnúť nemôžom.

— Budeme blažení, lebo budeme žiť dľa závetu našich svätých pustovníkov.

— Hej, jedine zachovávanie toho závetu zachráni nás, náš kmen a celé potomstvo jeho!

DOSLOV

Doba, ktorú v prítomnej knižočke opisujeme jednoduchým, ľudovým spôsobom, je doba historicky hodne nejasná. Súvekých historických písaných pamiatok je málo a i v pravdivosti tých niekoľkých, ktoré sa zachovali, historikovia pochybujú.

Preto dobu túto historicky verne opísať nemožno. Musíme sa uspokojiť len pravdepodobnosťou a možnosťou. A tejto smernice sme sa verne pridržali.

Historikovia už dávno dokázali, že je bájkou predpoklad, akoby Maďari našich slovenských predkov mečom boli podmanili. Naši slovenskí predkovia sa k štátnemu útvaru Uhorska dobrovoľne pripojili. Čo ich mohlo k tomu pohnúť a za jakých okolností sa to stalo?

Nech za nás hovorí jedon z najlepších znalcov tejto doby, naslovovzatý moravský historik, benediktín dr. B. Dudík. Tento vo svojom znamenitom diele: „Mährens allgemeine Geschichte“, píše: „Nemeckí cisári od Otta I. Cirkev mali za nástroj, aby si susedné pohanské národy pod rúškom kresťanstva podmanili, keď im zakladali biskupstvá, ktoré boly podriadené nemeckým arcibiskupským stolcom.“ (Sv. II., str. 92.)

Prvý pokus urobiť koniec tejto nemeckej rozpínivosti podujal sa slovenský panovník Rastislav. Pomocou slovenských apoštolov, sv. Cyrila a Metoda, uviedol v

pokresťančenej ríši svojej slovanský bohoslužobný ob-
rad a neskoršie jeho ríša dostala aj metropolitu, neod-
vislého od Nemcov. V tomto zariadení videli naši slo-
venskí, alebo, ako sa vtedy a až do sedemnásteho sto-
ročia po nimi obývanom území menovali, pannónskí
predkovia najbezpečnejšiu záruku svojej národnej ne-
odvislosti. Dielo Rastislava, sv. Cyrila a Metoda, neši-
konná politika Svätoplukova zahatila v jeho vývine.
Veľkomoravská ríša zanikla. No, naši pannónsko-slo-
venskí predkovia so svojimi nábožensko-kultúrnymi u-
stanovizňami ostali tu, žili pod správou svojich vynika-
júcich mužov: županov a vladykov, čakajúc na súcu
príležitosť, aby sa mohli pridať k štátnemu útvaru, v
ktorom by svoju túžbu, nezávislosť od Nemcov, najlep-
šie videli zabezpečenú.

V tom čase, ktorý v tejto knižočke opisujeme, ako
hovorí dr. B. Dudík, v blízkosti sídiel našich predkov,
zrodily sa dva štáty, ktoré, ostanúc v spojení s du-
chovnou ríšou Ríma, svoju cirkevnú a politickú nezá-
vislosť jednako si zachovaly. Tými štátmi byly: Poľ-
sko a Uhorsko. „Okolo roku 1000 dostali Poliaci v Gnez-
de a Uhri v Ostrihome samostatné metropolitické stolce.“
(Dudík, l. c., str. 95.)

„V silnej duši Boleslava (Chrabrého) pustila kore-
ne v tom čase myšlienka: proti nemeckej ríši postavíť
slovanskú, apoštolskou stolicou uznanú veľríšu, cirkev-
ným a politickým hlavným mestom ktorej mala byť
Praha.“ (Dudík, l. c., str. 105.)

Bol to „už druhý pokus, s ktorým sa v našich de-
jinách stretáme; obom boli naklonení pápeži: prvému
v IX. storočí Ján VIII., druhému v XI. storočí Sylve-
ster II. Prvý pokus napriek všetkým priaznivým okol-
nostiam zmaril sa vlastnou nemúďrosťou, druhý pokus

zmarený bol za silne zmenených okolností úsilím nemeckých panovníkov.“ (Dudík, l. c., str. 110.)

V rukách nemeckých panovníkov prostriedkom k dosiahnutiu toho cieľa bol český panovník, Boleslav III.

Právom sa ponosuje Dudík: „A teraz môžeme uvážiť to nešťastie, ktoré nás stihlo, keď v týchto národnomu vývinu natoľko priaznivých časoch na našom tróne sedel muž, ktorý toho mena nebol hodný. Na tróne sedel pôvodca hrozných zločinov, Boleslav III.“ (Dudík, l. c., str. 99.)

Popri osobných necnostiach celkom sa vrhol do náručia nemeckých panovníkov. „Pražskí biskupi boli dosiaľ, s výnimkou Vojtecha, samí Nemci.“ „Česi úfali svoju spásu dosiahnuť len v spojení s nemeckou ríšou.“ „Palacký sám drží za potrebné túto politiku ospravedlivit.“ Ale: „zo slovanského stanoviska bola vtedajšia politika Čiech nesporne pomýlená; pomýlená z ohľadu samej krajiny, lebo prekázala možnosť vytvoriť z Čiech jadro mocnej slovanskej ríše a pomýlená i z ohľadu slovanského, lebo prekázala Boleslavovi Chrabrému, aby sblížil západných a východných Slovanov.“ (Dudík, l. c., 116, 117.)

Za takýchto okolností pre našich pannónsko-slovenských predkov, ktorí túžili zachovať si cyrilo-metodské dedičstvo Rastislavovo, Boleslav III. vôbec nemohol prísť v úvahu. Ostávala im možnosť: Poľsko, alebo Uhorsko. A ako ďalší dejinný vývin svedčí, rozhodli sa za Uhorsko. Prečo? Kto by vedel teraz s určitosťou na to odpovedať? Možno rozhodovala v tom polohová blízkosť, možno priazeň pápeža Sylvestra II., preukázaná Uhorsku. Rozhodujúcim a hlavným dôvodom toho bolo zaiste to, že v Uhorsku najlepšie videli zabezpečené svoje božské a prirodzené práva národné, svoju národnú kultúru. Pre toto sa rozhodli naši predkovia pripojiť sa

k Uhorsku a zaiste vecou svrchovanej historickej spravdivosti je, že keď náš národ tieto svoje práva videl v Uhorsku ohrozené, vylúčil sa z tohoto štátneho útvaru a pripojil sa k štátnemu útvaru, v ktorom svoje národné práva vidí zabezpečené.

Naši predkovia však v tých dávnych dobách, zdá sa, že správne usudzovali. Kultúra sv. Štefana, prvého kráľa uhorského, budovaná je na kultúre cyrilo-metodskej. Nábožensko-cirkevné názvy maďarské sú zväčša slovanského pôvodu. Z doby svätoštefanskej zachovalá písomná pamiatka, nápis na almužníckom mešci, je staroslovanský. Kláštory Uhorska v XI. storočí zväčša sú alebo benediktínske, glagolského obradu, alebo kyriľského obradu, čiže vaziliánske. V mnohých kláštoroch boli mnísi rozličných obradov, z čoho povstávaly trenice. Mnohé dosiaľ zachovalé pápežské listy proti tomu zlu broja. Prvý kláštor čisto latinského obradu spomína sa v listinách až za panovania kráľa sv. Ladislava.

Najstaršie kanonické vizitácie biskupského chrámu nitrianskeho hovoria, že v tom chráme „kňazské hodinky a omše sv. spievané boli staroslovanský“ ešte i v XI. storočí! Ba najnovšie najdená kniha: „Cantus Catholici, Pýsné katolícke latinské y slovenské: nové y starodávne,“ vydaná r. 1655, hovorí: „Preto vieryhodným je, že aj slovenský národ užíval kedysi túto výhodu (totižto výhodu glagolského obradu), ako to vidieť zo zvyku ešte i v našich časoch, po niektorých kostoloch, kde časť kánona svätej omše rečou ľudu sa číta pri oltári. Na chóre však Kyrie, Gloria, Credo temer vo všetkých kostoloch slovenských taktó sa odrieka.“

Kto by tu pochyboval, že stopy cyrilo-metodskej kultúry v Uhorsku siahajú až po nový vek?

A korene tejto kultúry, siahajúcej po dobu svätostefanskú, majú svoje počiatky v Nitre a v Zadunajsku, čiže v Pannónii, vtedy Slováckmi obývanej, lebo veď až po XVII. storočie gens *pannona* bol národ slovenský.

Dotačnú listinu nitrianskej kapituly, privlastňovanú sv. Štefanovi, v pravosti ktorej však historikovia pochybujú, uverejňujeme, až na dve-tri nečitateľné a nerosozumiteľné miesta, v doslovnom preklade dľa odpisu, nachádzajúceho sa v kapitulskom archíve. I keď nie je pravá tá listina, jednako zaiste je z tej doby, keď tie veci boli živšie v pamäti ľudí.

Sbliženie našich slovenských predkov so sv. Štefanom veľmi dobre sa mohlo uskutočniť z príležitosti pohanského povstania Kupovho. Naznačuje to i starobylá slovenská ľudová pieseň: „Stála bitka stála, za Štefana kráľa.“ I keby tá pieseň bola neskoršieho pôvodu, jednako dokazuje, že pamiatka tej bitky v lude našom žila a že tej bitky zúčastnili sa i Slováci!

Nie teda div, že ten boj naši výborní mužovia poznávali tak, že v ňom Slováci mali kladnú a veľkú účasť.

V. Sasinek píše: „Bolo by to bývalo pomocné vojsko česko-moravsko-slovenské, ktoré pod vodcami slovanského mena, Poznan a Vencelín, tiahlo k pokoreniu povstalcov v Pannónii.“ (Záhľadné dejepisné otázky. Slovenský Letopis. Roč. III., str. 271.)

Andrej Truchlý zas: „Hlavní vodcovia Štefanovho vojska boli Vencelín, Poznan, Konec (Concius) a Ortha. I strhla sa veľká krvavá vojna. (Dejepisec Bonfin nazýva túto vojnu: „*longam cruentissimam pugnam*“ — dlhotrvajúcou najkrvavšou vojnou.) Župan Šimegsky bojoval ako lev so svojimi pohanmi; ale Boh pomáhal vernému sluhovi svojmu, vojvodcovi Štefanovi a jeho kresťanskému vojsku. Za bitky pri Vespréme modlil sa

zbožný vojvodca vrúcne k Bohu o pomoc a urobil sľub, že desiatok z kraja Šimegského udelí kláštoru sv. Martina na vrchu Pannónskom, blízko Rábu, ak pohania budú premôžení. A pohania boli porazení a vodca Štefanov, Vencelín, zabil župana Šimegského, Kupu, v osobnom boji.“ (Životy svätých a svätíc Božích, str. 782.)

Teda Vencelín, Poznan, Konec a Ortha sú osoby historické. Tak isto historickou osobou zdá sa nám byť Prokuj, do panstva ktorého patril i Liptov. (Srov. Prof. Pavol Florek, Sborník Muz. slov. spol. 1926, 81.)

Historickou osobou zdá sa byť i Bystrislav. Niektoré historické, tejto dobe blízke pramene ho spomínajú. Niektoré ako biskupa, iné ako prepošta. Schematizmy biskupstva nitrianskeho, i tie najstaršie, zaznamenávajú ho ako biskupa pod menom S. Bestertus alias Bistritus, a hovoria, že bol menovaný za biskupa sv. Štefanom, a že v pohanskom povstaní Vathu bol zavraždený. Dodávajú však, že historicky celkom isté to nie je, lebo niektorí historikovia v tom pochybujú. Ale či tí niektorí maďarskí historikovia nerobia to práve pre jeho vypuklé slovenské meno? Keď uvážime, že niektoré historické pramene Nitriansku kapitulu, spolu s Bratislavskou, v najstaršej dobe uvádzajú ako kolegiátnu, že sv. Štefanovi privlastňovaná donačná listina uvádza, že nitrianskych kanoníkov bolo deväť a že neskoršie ich počet klesol na osem a že spolu zaniklo i prepošstvo Nitrianskej kapituly, ktoré až r. 1779. bolo obnovené, zdá sa nám, že pôvodné nitrianske prepošstvo povýšené bolo časom na biskupstvo a že my právom uvádzame na začiatku panovania sv. Štefana Bystrislava, alebo ako iní hovoria, Bystríka, ako prepošta.

Napokon poznamenávame, že v našej povesti o svätých Andrejovi-Svoradovi a Beňadikovi v podstate len to hovoríme, čo obsahuje Maurusova legenda.

Privádzame ich síce do spojitosti s einsiedelnskými pustovníkmi, so svätým Meinradom a jeho učeníkom, svätým Bennom, robíme to však na tom základe, že historicky isté je, že v dobe, ktorú opisujeme, na Slovensku slovo Božie hlásal aj Wolfgang, mních kláštora einsiedelnského, ktorý v kázňach zaiste spomínal život spomenutých pustovníkov. Nuž či shoda mien nepobáda predpokladať, že naši pustovníci za vzor si vzali tamtých, ktorí pred vyše sto rokmi skôr žili a že k nim prispôsobili i svoje mená?

V povesti ďalej jasne uvádzame, že sv. Beňadik zomrel za kresťanskú vieru! Isté je, že Cirkev sv. Beňadikovi dáva prívlastok: mučeník. Isté je tiež, že Cirkev to robí len pri opravdivých mučeníkoch. Treba prečítať na príklad len spisy kanonizačného procesu, povedzme troch mučeníkov košických alebo bl. Jána Sarkandra, a uvidíme, ako úzkostlivo skúmali, či menovaní zomreli za vieru, a až keď to bolo zistené nad všetku pochybnosť, boli vyhlásení za mučeníkov. Nemohlo to byť ináčej ani u sv. Beňadika.

Heslo: *Modli sa a pracuj*, ak ho aj naši sv. pustovníci nevyriekli, zaiste ho hlásali celým svojím životom.

A národ náš držiac sa tohoto hesla, pretrval stáročia. Keď sa naši čitatelia presvedčia, že vernosť k tomuto heslu zachráni nás i v budúcnosti, nepísali sme nadarmo!

